

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 23.

Lördagen den 24 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Enligt den 20 i denna månad fattat beslut företogs nu val av ej mindre tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor, än även sex suppleanter för dessa valmän; och utsågos därvid till

valmän:

herr *Adelswärd*,
» *Andersson* i Höckerum,
» *Berg* i Munkfors,
» *Borggren*,
» *Bäcklund*,
» *Carlson* i Herrljunga,
» *Edbom*,
» *Hamilton*,
» *Hellberg* i Lycksele,
» *Henrikson*,
» *Kristensson*,
» *Lindman*,
» *Molin* i Södertälje,
» *Nilsson* i Kristianstad,
» *Nilsson* i Bonarp,
» *Olsson* i See,
» *Persson* i Norrköping,
» *Rydén* i Malmö,
» *Röing*,
» *Schotte*,
» *Sommelius*,
» *Ström*,
» *Svensson* i Betingetorp och
» *Vahlquist*,

en var med 151 röster; samt

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 23.

suppleanter:

herr *Olofsson* i Ävik,
» *Svensson* i Kompersmåla,
» *Olsson* i Rödningsberg,
» *Jonsson* i Gumboda,
» *Andersson* i Gävle och
» *Gabrielsson*,

en var med 131 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den här ovan angivits, genom lottning.

§ 2.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 3.

På förslag av herr talmannen beslöt kammarerna att tisdagen den 27 innevarande februari i ledigheten efter herr Waldén utse en ledamot att handhava vårderna om kammarens ekonomiska angelägenheter.

§ 4.

Föredrogs var för sig och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 54, med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten; och

nr 55, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m. samt lag om fortsatt tillämpning av nyssnämnda lag.

§ 5.

Vidare föredrogs lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 3 juni 1915 om eftergift vid krig eller krigsfara från vissa bestämmelser om arbetstid för minderåriga och kvinnor; och biföll kammarerna därvid utskottets hemställan.

§ 6.

Härefter föredrogs, men blevo ånyo bordlagda andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1—3 och andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag angående det i § 5 här ovan omförmälda ärendet.

§ 8.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel till bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet jämte i ämnet väckta motioner. *Ang. kostnader för tryggande av rikets neutralitet.*

Uti en till riksdagen avlåten, den 17 januari 1917 dagtecknad proposition, nr 29, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under innevarande år använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av 30,000,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen nr 267 av herr *Pålsson*, som hemställt, att riksdagen endast på så sätt måtte bifalla Kungl. Maj:ts ovanberörda proposition, att för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet å extra stat för år 1918 beviljades ett belopp av 10,000,000 kronor; samt nr 278 av herr *Eriksson* i Grängesberg *m. fl.*, vilka föreslagit, att riksdagen, med anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och under förutsättning att en avsevärd inskränkning skedde vid inkallelse av trupper för neutralitetsvakt, måtte bevilja för bestridande av kostnaderna för tryggande av rikets neutralitet, att uppföras på 1918 års stat, ett belopp av 10,000,000 kronor samt medgiva, att Kungl. Maj:t redan under innevarande år måtte få disponera medlen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte besluta

a) att, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 29, herr *Pålssons* motion nr 267 och herr *Erikssons* i Grängesberg *m. fl.* motion nr 278, till bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet bevilja å extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst å 10,000,000 kronor, att uppföras å 4:e och 5:e huvudtitlarna enligt fördelning, som utskottet senare komme att föreslå, med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel disponera beloppet redan under innevarande år;

b) att vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition i övrigt hemställt icke för närvarande måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

c) att herr *Pålssons* ovanberörda motion genom utskottets hemställan under a) måtte anses besvarad; samt

d) att herr *Erikssons* i Grängesberg *m. fl.* omförmälda motion genom utskottets hemställan under a) likaledes måtte anses besvarad.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Swartz*, *Strömberg*, *H. H. Ericson*, *J. Nilsson*, *I. E. G. Svensson*, *Widell*, *Malmborg*, *Andersson* i Skivarp, *Odqvist*, *Lund-*

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

blad och *Åkerman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under innevarande år använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av 30,000,000 kronor;

b) avslå herr Pålssons motion nr 267; och

c) avslå herr Erikssons i Grängesberg m. fl. motion nr 278; samt

av herr *A. Ekman*, som visserligen biträtt utskottets hemställan men beträffande motiveringen ansett, att viss del därav bort utgå.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr *Andersson* i Skivarp: Herr talman, mina herrar! Såsom synes av den vid betänkandet fogade reservationen, har jag ej kunnat biträda utskottets förslag i detta fall. Jag har icke kunnat det, därför att jag anser mig icke kunna varken inför mig själv eller inför mitt fosterland svara för att neka regeringen det stöd, som är behöfligt under så bekymmersamma förhållanden som de nuvarande. Det vill synas, som om kriget i dess slutskede närmar sig mer och mer våra gränser. Att vi då skulle neka de ekonomiska uppoffringar, som här fordras, det anser jag mig icke kunna vara med om.

Jag skall icke här gå in på några siffror, ty jag tror icke, att det är så lämpligt, men de herrar i statsutskottet, som utgjort majoriteten, veta mycket väl, att de belopp, som statsutskottet här föreslagit till anvisande, redan äro förbrukade, och då ställes regeringen utan medel. Detta är något, som man enligt min mening icke kan försvara.

Jag skall icke förneka, att bland de anvisningar, som regeringen lämnat på redan upphandlade materiel, ingår i vissa fall sådan materiel, som möjligen bort betalas på andra titlar än den, på vilken det förts, nämligen neutralitetskostnader, men för min del får jag säga, att detta är av så underordnad betydelse under de förhållanden, som nu råda, att jag icke fäster något avseende därvid, ty pengarna skola gå ut och betalas i alla fall. Under andra förhållanden, fredliga förhållanden, är jag alldeles övertygad om, att vi icke hade varit med om, att pengar finge användas, med mindre de bokfördes på de titlar, dit de hörde, men nu kan det icke nekas, att regeringen bör få i vissa fall taga pengar, där de finnas, och då få de tagas på förskottstiteln. Riksdagen har ju på sätt och vis godkänt detta förhållande, då riksdagen under de två senaste åren ställt betydande summor till Kungl. Maj:ts förfogande att användas för neutralitetskostnaderna. Det har då icke varit fråga om annat, än att regeringen skulle redogöra för beloppen, och det antager jag regeringen kommer att göra nu också. Utskottet har också infordrat fullständig redogörelse över sättet, på vilka dessa medel använts och över det sätt, på vilket regeringen ämnar använda de nu föreslagna medlen, och

jag förmodar, att sådana redogörelser komma att lämnas till riksdagen eller vederbörande riksdagsutskott.

Jag nämnde nyss, att jag icke kunde biträda utskottets förslag. När jag nu nödgas ställa mig på Kungl. Maj:ts förslag, gör jag det därför, att jag icke vill, att vi skola tvinga regeringen att fortsätta på samma sätt, som den nödgats göra hittills, nämligen taga pengar på förskottstitlar och sedan komma och anmäla dem till ersättande. Jag anser för min del lämpligare, att vi lämna medlen frivilligt, än att vi skola komma att tvingas att betala dem sedermera.

Hade det varit fråga om, att vi skulle kunnat spara på dessa pengar, då kunde man ju tänkt sig för litet mera, men här är nog icke meningen den, ty ingen lär väl tro, vare sig i denna kammare eller medkammaren, att, därest kriget kommer att fortsätta och dess grusligheter fortfaara och alltmer närma sig våra kuster, den summa, som här föreslås, skall räcka på långa vägar. Ingen lär tvivla på, att dessa pengar gå åt och ännu mera därtill. Skulle vi då genom att neka detta anslag kanske ådraga vårt land förvecklingar, och indraga oss i ett krig, som skulle kunna undvikas, ifall regeringen får de medel till att upprätthålla vår neutralitet, som den begär, så skulle det vara mycket olyckligt enligt min mening, om man nu skulle våga att neka detta.

Nu har utskottsmajoriteten i sin motivering infört några rader, där det heter att »de kostnader och personliga bördor, som inkallelserna till neutralitetsvakten medföra, måste begränsas till det oundgängligen nödvändiga». Ja, mina herrar, jag instämmer helt och hållet däri, att de personliga uppostringarna måste begränsas till det oundgängligen nödvändiga, men jag anser icke mig vara kompetent att bedöma, vad som är oundgängligen nödvändigt, och jag tvivlar på, att någon av utskottsmajoritetens medlemmar är kompetent att bedöma detta. Jag tror för min del, att det är lämpligare att lämna denna sak till vederbörande, som väl ha de bästa förutsättningarna att kunna bedöma, vad som är oundgängligen nödvändigt eller icke. Vi kunna ju ha våra förhoppningar och kunna framställa våra önskingar, att det må vara på ena eller andra sättet, men att göra några bestämda uttalanden vill jag icke vara med om.

Jag skall icke närmare ingå på frågan, men då jag icke kunnat biträda utskottets förslag och då jag anser det vara nödvändigt, att vi söka så långt som möjligt upprätthålla den neutralitet, som vi hittills lyckligtvis kunnat bevara, så vill jag, herr talman, yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman, mina herrar! Det parti, som jag har äran tillhöra, har alltsedan krigsutbrottet 1914 rörande Sveriges ställning till de kämpande maktgrupperna med orubblig fasthet hävdad grundsatsen om en obrottslig och opartisk neutralitets upprätthållande, och ingenting har sedan dess inträffat, som kan giva anledning till att frånträda den grundsatsen. Om den är sålunda partiet fortfarande fast och enigt. Inga lockelser, varifrån de än må ha kommit, ha kunnat rubba oss från den grundsatsen.

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Att enighet inom statsutskottet icke har kunnat vinnas omkring den kungl. propositionen, har intet som helst att skaffa med nyssberörda sakförhållande. Skillnaden i utskottsflertalets ståndpunkt och den ståndpunkt, som mindretalet inom utskottet har anslutit sig till, har ju nu av den näst föregående ärade talaren här något utvecklats, och kammaren finner nog, att den olikheten i ståndpunkt bottnar, djupare sett, i en olika uppfattning om riksdagens ställning i svenskt statsliv. Utskottsflertalet vill åt riksdagen bevara den *reella* prövningsrätten i *alla* anslagsfrågor. Vi anse, att Sveriges riksdag icke får sjunka ned till att ha allenast en *formell* prövningsrätt. Reservanterna förmena, såsom den näst föregående talaren utvecklade, att då regeringen under en brydsam tid begär 30 miljoner kronor för tryggande av rikets neutralitet, så bör beloppet beviljas. Utskottsflertalet vill visst icke förmena regeringen medel för det ändamålet, men då det befunnits, att i de framlagda kostnads-sammandragen upptagits medel till ändamål, som icke ha mer med neutralitetsskyddet att skaffa än en hel del anslagsäskanden under fjärde huvudtiteln, så har det befunnits nödigt att avböja att på den vägen göra omfattande materialanskaffningar.

Härtill kommer att utredningen är ytterst ofullständig och bristfällig. Ja, jag vågar säga, att den är så bristfällig, att det redan ur den synpunkten enligt mitt förmenande icke bort ifrågakomma att tillstyrka propositionen i dess helhet. Utskottet har fullständigt underkänt utredningen, och jag skall tillåta mig nu att något närmare utveckla utskottets skäl för sin ståndpunkt. Den sekretessens slöja, som vilar över hela detta ärende, hindrar mig att anföra några som helst siffror ur handlingarna. Vore jag därtill oförhindrad, skulle kammaren säkert få ett lika nedslående intryck som jag själv av den lättvindiga handläggningen från regeringens sida av detta ärende.

Redan den omständigheten är ägnad att väcka förvåning, att ingendera av försvarsministrarna lagt hand vid ärendets beredning, och likväl berör väl det ändamål, för vilket medel här äskas, på det närmaste dessa departementschefer. Ja, vad armén angår, så avser den *väsentligaste* delen av det beräknade utgiftsbehovet *rena materialanskaffningar*. Men kanske virrvarret har blivit så stort, att bedömandet av sådana behov överflyttats från lantförsvarsdepartementet till finansdepartementet. Om nu herr finansministern — det är han, som svarar för propositionen, och jag måste sålunda vända mig till honom på regeringsbänken — invänder, att framställningen i denna del är grundad på av Kungl. Maj:t redan anbefallda anskaffningar, för vilka regeringen anvisat medel å s. k. förskottstitel, så är detta delvis sant, beklagligtvis skulle jag vilja tillägga, men det är icke hela sanningen. Såsom utskottet anför, ingå i ett av ämbetsverkens tablåer mycket betydande belopp, som väl närmast ha karaktären av »önskelista» från ämbetsverket ifråga. Det framgår därav, att från ämbetsverket föreligger ingen motiverad framställning i ämnet, än mindre något yttrande från departementschefens sida och lika litet något beslut från Kungl. Maj:ts sida.

Och i det skicket överlämnas ärendet till riksdagen! För att giva kammaren en bild av utredningens beskaffenhet, skall jag återge allt vad från arméförvaltningens fortifikationsdepartement anføres med uteslutande likväl av siffrorna. Det övriga kan alldeles icke för-^{Ang. kostnader för tryggande av rikets neutralitet.} råda någon som helst hemlighet. Det heter: »Utgifterna för skyddandet av rikets neutralitet år 1917 ha, vad fortifikationsdepartementet angår, beräknats uppgå till i runt tal», och så kommer summan, som jag utelämnar, »eller» så och så mycket »per månad»; d. v. s. där nämnes den första angivna siffran, delad med tolv. Det är hela utredningen från fortifikationsdepartementets sida. Och det kallar finansministern en så fullständig utredning, som är möjlig att i den vägen åstadkomma! Det finnes icke en tillstymmelse till antydning om, på vilka grunder departementet kommit till den angivna siffran. Ja, anspråken äro små på utredning från Kungl. Maj:ts sida, men anspråken äro dess större på riksdagens undfallenhet och medgörlighet.

Jag skall nu yttra några ord om de förskottsansvisningar från regeringens sida, som ingå i beräkningarna. Hur är det med dem? Jo, det är så, att de delvis voro med i beräkningarna även år 1916. Vidare ingick ett rätt betydande belopp i den särskilda kredit på 8 miljoner kronor, som riksdagen lämnade i fjol, alltså *dubbelberäkningar*. Beträffande hela denna förskottstaktik ligger ju saken för övrigt på det egendomliga sättet, att regeringen begär, icke att riksdagen skall täcka de av regeringen gjorda förskottsansvisningar, utan regeringen begär, att riksdagen skall bemyndiga Kungl. Maj:t att förskottera av Kungl. Maj:t redan gjorda förskott. En rjnsdans alltså med bara förskott. Jag frågar: Vad skall detta tjäna till just nu? Har icke herr finansministern under remissdebatten utlovat en finansplan nr 2 så tidigt, att riksdagen icke skulle behöva vänta på besked rörande finansieringen? Samtidigt lovades ju, att alla förskott skulle klareras. Den av regeringen begärda 30-miljonerskrediten nämndes särskilt. Den var sålunda däri alldeles bestämt inbegripen. Men är det då icke enklast att vänta med regleringen av redan gjorda förskott till dess? Den stora uppgörelsepropositionen måste ju snart komma.

Vidare är det så, att i arméförvaltningens önskelista föreligga även rubriker, som upptaga merkostnader, ända till 50 %, på materiel, som enligt riksdagens beslut skall bestridas av bl. a. värnsskatte-medel. Det kan icke vara riktigt. I varje fall är det icke rätt att i en proposition om medel till tryggande av rikets neutralitet smussla in en dylik princip. Vill riksdagen vara med om saken, så må den besluta därom i anledning av en öppet framlagd proposition i ärendet.

Den näst föregående ärade talaren sade, att riksdagen hade godkänt denna princip. Jag betvivlar, att riksdagen har gjort det. Jag är icke övertygad om att annat, än ett högst litet fåtal av riksdagens ledamöter äro medvetna om, att sådana grundsatser i en viss mindre omfattning voro framlagda i fjol. Jag beklagar, att jag icke kraftigt nog opponerade mig däremot i fjol, då saken i mindre omfattning presenterades, men jag ber att få säga, att jag i utskottet oppo-

Aug. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.

(Forts.)

nerade mig däremot och bestämt sade ifrån, att detta icke från min sida fick anses innebära ett godkännande av principen. Jag har funnit sålunda, att man i år måste gå längre, och denna kammare tillkommer det nu att säga ifrån, att den icke vill överflytta anskaffningen av en del av den material, som skall bestridas av värnskattemedel, på andras skuldror än deras, som skola bära värnskattens börd.

Härför föreligga även andra skäl. Det är nämligen så, att det icke är alla prisfördyringar, som äro försakade av kristiden. Regeringens långsamhet att fatta ett avgörande har också åstadkommit väsentlig varufördyring eller ökade kostnader. Vid en enskild överläggning under 1915 års riksdag rörande användningen av en del värnskattemedel förklarade en ledamot av regeringen, att vid anskaffningen skulle moderna affärsgrundsatser tillämpas, och att man därför icke behövde tänka sig, att värnskattemedlen icke skulle komma att räcka till för de ändamål, vartill de avsågos att användas. Jag visade i fjol i ett anförande i denna kammare, att ämbetsverken saknade förutsättningar för att kunna vid sina upphandlingar i allmänhet tillämpa moderna affärsgrundsatser. Statsrevisorernas berättelse, som utdelades här för några dagar sedan, vittnar om detsamma. Men även i de fall, då ämbetsverken strävat att åstadkomma affärs-mässighet, ha de strävandena kunnat genom regeringens långsamhet gäckas. Som exempel härpå må anföras, att arméförvaltningens intendentsdepartement i december 1915 anhöll om regeringens bemyndigande att få inköpa ett större parti av en vara, som var för armén särdeles behöfelig. Regeringens bemyndigande erfordrades, enär det var en viss avvikelse ifråga om en bestämmelse rörande varan. Regeringen dröjde så länge med sitt beslut, att det pris, som sedermera måste betalas för denna vara, hade stegrats med över 25 %. Det borde icke vara regeringen obekant, att i affärer kräves det snabba beslut. Den prisförhöjning, som föranleddes av dröjsmålet, går till ett betydande belopp, men den måste jag tillskriva regeringens långsamhet att fatta beslut.

Tillåt mig i detta sammanhang, herr talman, att erinra om, att det kan bli kostnader, som kunna drabba en del av materielen även på annat sätt. Jag ber därvidlag att få erinra om, att riksdagen för länge sedan anvisat medel till uppförande av förrådslokaler för arméns skidor. De lokalerna äro ännu icke uppförda. Ärendet vilar på regeringens bord. Medan regeringen tvekar att fatta beslut, måste till höga kostnader förhyras lokaler för skidorna. Men det är icke den enda olägenheten. Skidornas tillsyn och vård kan därjämte icke behörigen tillgodoses. Skidor kunna sålunda måhända fördärvas genom bristen på lämpliga förrådslokaler. Och nu frågar jag: vems är skulden? Icke riksdagens, ty den har beviljat medel för lokalernas uppförande, icke truppförvaltningarnas, ty de göra allt vad i deras förmåga står. Nej, *skulden är Kungl. Maj:ts*, som icke förmått sig till att fatta ett beslut. Att förrådslokalerna bliva dyrare att uppföra genom dröjsmålet, är även en omständighet att beakta.

Ännu en annan sak. Som bekant förelade regeringen riksdagen

i föl en proposition rörande anskaffning av krigsmateriel till en omfattnings av över 52 miljoner kronor. Det beviljades 8 miljoner kronor för viss materielanskaffning. Det övriga avlogs. Det är då beklämmande att finna, hurusom Kungl. Maj:t under 1916 på förskottstitel anvisat medel till i ett par fall samma ändamål, som riksdagen avslagit, d. v. s. i *strid med riksdagens beslut*, och dessutom till högre belopp, än vad som i propositionen ifrågasattes. Åtgärden vittnar ju icke om synnerlig respekt för riksdagen, men desto angelägnare är det då, att riksdagen fordrar sådan respekt, och det kan ske genom att ansluta sig till statsutskottets förslag. Regeringens nyssberörda förskottsanordningar äro nämligen upptagna bland de arméförvaltningens medelsbehov, som ligga till grund för den kungl. propositionen.

Jag vågar säga, att ingen inom denna kammare har varmare än jag ivrat för att tillgodose arméns intendenturutrustning. Jag har exempelvis jämte kamrater i denna kammare kämpat för bättre munderingsutrustning och för infanteriets förseende med kokvagnar mot sådana militära auktoriteter som chefen för generalstaben och dåvarande generalintendenten. Jag bör därför icke gärna kunna misstänkas för att jag icke skulle *vilja* tillgodose detta arméns behov. Jag skall därför nu, innan jag slutar, tillåta mig att göra en sammanfattning rörande den medelstillgång, som för innevarande år kan beräknas för detta ändamål vara att tillgå, och jag gör det så mycket hellre, som den föregående ärade talaren sagt, att regeringen behöver medel. Jag begagnar mig härvid av de siffror, som äro framkomna i den till riksdagens ledamöter överlämnade budgetredovisningen för 1915 jämte övriga siffror, som äro offentliga och tillgängliga för en och var. Enligt budgetredovisningen för 1915 utvisade ordinarie munderingsanslaget en reservation från år 1914 av 3,559,686: 03 kronor, ordinarie anslaget för 1915 utgjorde 4,447,205 kronor, och särskilda uppbördsmedel 742,726: 46 kronor, sammanlagt 8,749,617: 49 kronor. Därav användes under år 1915 4,965,022: 24 kronor, utvisande en reservation till 1916 av 3,784,595: 25 kronor. Men vidare finnes ett extra anslag för anskaffningar av nya uniformer. På detta anslag fanns en reservation från 1914 å 302,609: 32 kronor, anslag å 1915 års riksstat 800,000 kronor, tillsammans för år 1915 1,102,609: 32 kronor. Därav användes under 1915 allenast 1,266: 30 kronor, reservation således till 1916 1,101,343: 02 kronor. För det tredje fanns det ett extra anslag till engångskostnader för försvaret för anskaffning av intendenturmateriel å 3,775,000 kronor. Därav användes under 1915 130,932: 53 kronor, en reservation till 1916 således av 3,644,367: 47 kronor. Alltså fanns för anskaffning av intendenturmateriel reserverat till år 1916 sammanlagt 8,530,305: 74 kronor. Vilka belopp funnos därutöver tillgängliga under 1916? Jo, för det första ordinarie munderingsanslaget på 4,924,922 kronor. Vidare extra anslaget å engångskostnaderna 7,362,000 kronor, tillsammans 12,286,922 kronor. Härtill bör läggas särskild anvisning för landstormens utrustning på 2,400,000 kronor, och då erhåller man sammanlagt en summa för 1916 av 23,217,227: 74 kronor. Därutöver kommer det belopp, som motsvaras av slitningsersättning för neutralitetsvakten 1916, ett be-

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

lopp, vars storlek jag icke bestämt känner men som jag kan app-
roximera till 2,250,000 kronor. Läger man tillsammans detta, så
skulle det funnits ett belopp tillgängligt under 1916 på 25,467,227: 74
kronor. Hur mycket ha nu männe truppförbanden och arméförvalt-
ningen härav förbrukat under 1916? Den siffran kan jag ej exakt
angiva. Men då det under 1915 förbrukades omkring 5,000,000 kro-
nor av de ordinarie och extra anslagen, så räknar jag flott, om jag
förutsätter, att det under 1916 förbrukats 12,000,000 kronor. Och
då blir det i allt fall en reservation till 1917 av icke mindre än
13,467,227: 74 kronor. Därtill komma anslagen å innevarande års riks-
stat, ordinarie munderingsanslaget utgörande 5,574,455 kronor och
extra anslaget å engångskostnaderna 5,000,887 kronor eller tillsam-
mans 10,575,342 kronor. Sålunda ungefär något över 24,000,000 kro-
nor stod vid innevarande års början till disposition för anskaffande av
intendenturmateriel. Det beloppet synes verkligen kunna räcka än så
länge. Ett är visst: *medel* att anskaffa intendenturmateriel saknas
icke, och jag vågar tro, att regeringen själv skall inse, att den total-
summa, som uppkommer därigenom, att till den av mig nyss angivna
summan lägges intendenturdepartementets önskelistas slutsumma —
jag beklagar verkligen, att jag icke kan få nämna den — blir så be-
tydande, att det icke är möjligt att under innevarande år hinna med
en tillverkning av sådan omfattning, att beloppet är behöfligt.

Slutligen bör det sägas, att för de löpande neutralitetsutgifterna
räcker det av utskottet föreslagna beloppet nära på lika länge som
reservanternas. Tidsskillnaden torde bli högst ett par veckor. Med
de nya grunder för inkallelserna, som från regeringens sida utlovats,
räcker beloppet mycket längre, än det skulle ha gjort enligt proposi-
tionens förutsättningar.

Vad utskottet har anfört särskilt om inkallelserna till neutra-
litetsvakten, synes mig böra vara förtjänt av den allra största upp-
märksamhet. Jag skall såsom en illustration till vad där anföres
nämna, vad en tjänsteman på ön Gottland, som står i den ämbets-
ställning, att han icke allenast kommer i beröring med folk på Gott-
land utan även därjämte kommer i tillfälle att blicka in i en del
förhållanden därstädes, meddelat mig helt en passant — han skriver
egentligen till mig om livsmedelsransoneringen på Gottland — då
han skriver på följande sätt: »Det ligger flera hundra man på»
— och så anger han en plats, som jag här ej vill meddela — »och
de göra aldrig ett spår nytta, men kosta staten ofantliga summor.
Befälet vet ingenting att göra för dem, det gäller bara att slå ihjäl
tiden. Om de finge vara i sina hem, kunde de vid fara vara sam-
lade på en halv dag. Under skördetiden gingo stora värden för-
lorade, och i höstas blevo många höstsädesfält osädda i denna bröd-
bristens tid genom den otroliga svårigheten att få permission från
det riksviktiga arbetet att gå och göra ingenting. Vore det ej bättre
för landets livsmedelsberedskap, om alla möjliga krafter tillsattes för
att öka födoämnesproduktionen?»

Vad denna ämbetsman har anfört, återger nog en uppfattning,
som rör sig i vida kretsar av vårt folk. Jag vågar därför vädja

till regeringen att skänka största beaktande åt vad i utskottets motivering anföres om inkallelserna.

Kammaren har nog redan märkt, att ingen opposition förmärks beträffande flottans neutralitetshållning eller mot det belopp, som för den beräknats. Det beror därpå, att beräkningarna av dess behov vila på en mot riksdagen lojalare grundval, vidare därpå, att alla och envar inse och förstå, att organisationen av dess vakttjänst motsvarar det faktiska läget. Det är ingen tom fras eller artighetsbetygelse, då jag i samband härmed tacksamt erkänner den lojala pliktuppfyllelse, nit och intresse, som flottans män, från ledningen och ända ned till den ringaste stamanställda och de mobiliserade under en svår och prövande tjänstgöring ådagalagt.

Med uttalande härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet V e n n e r s t e n: Herr talman, mina herrar! Då jag underrättats om att den siste ärade talaren i första delen av sitt anförande vänt sig till eller mot mig, vill jag begagna tillfället att i denna fråga säga några ord. Jag kommer naturligtvis att inskränka mig till det, som, enligt de upplysningar jag erhållit, åsyftar de förhållanden, för vilka jag närmast har att bära ansvaret.

Jag kanske då först får meddela kammaren, att med hänsyn till tidigare års erfarenheter under denna kristid Kungl. Maj:t ansåg det vara av vikt att i år så tidigt, som över huvud taget vore möjligt, inkomma till riksdagen med framställning om beviljande av den s. k. neutralitetskrediten. Under krigsårens lopp ha ju många förhållanden kunnat ordnas, som tidigare varit svårare att överskåda och ordna, och en viss bättring i den praxis, som hittills varit rådande i detta avseende, har således kunnat inträda. Det var Kungl. Maj:ts skyldighet att till ett sådant resultat bidra, så långt i dess förmåga stod. En av följderna av dessa ansträngningar har blivit, att Kungl. Maj:t redan den 17 januari kunde fatta det beslut, som ligger till grund för framställningen om den första neutralitetskrediten, om vilken det nu i dag är fråga. Detta medförde den fördelen bl. a., att Kungl. Maj:t kunde avstå från att, innan riksdagen ånyo samlades, begagna sig av den kredit, som stod till buds för de första utgifterna under året, nämligen det s. k. lilla kreditivet. Härvid har Kungl. Maj:t också tillmötesgått en önskan, som i anmärkningsform förekom vid förra årets riksdag, sedan Kungl. Maj:t för att bestrida den första tidens utgifter lyft det illa kreditivet.

När Kungl. Maj:t nu var i tillfälle att på ett så tidigt skede, som fallet varit, få så pass tillförlitliga uppgifter från de ifrågasvarande militära förvaltningarna, som behövdes för att kunna komma med den första framställningen i kreditfrågan i riksdagens allra första dagar, när, säger jag, Kungl. Maj:t hade denna möjlighet, så begagnade sig också Kungl. Maj:t, som sagt, av densamma varigenom ernåddes den fördel, som jag nyss antytt, och den ytterligare

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

vinst, som synes mig ligga däri, att riksdagen, redan innan utskottet konstituerats, på bordet hade den framställning i ärendet, som nu är föremål för överläggning.

Jag hade verkligen hoppats, att dessa bemödanden från Kungl. Maj:ts sida skulle från riksdagen röna ett visst erkännande, då de stode i god överensstämmelse med de önskingar, som inom riksdagen uttalats. Och jag är, trots vad som nu här i utskottets betänkande säges, livligt övertygad om att riksdagen i alla fall sätter ett visst värde på att Kungl. Maj:t lyckats så tidigt komma med sin första framställning.

Nu gör ju utskottet anmärkning mot att bland neutralitetskostnaderna ingå utgifter, som utskottsmajoriteten anser icke lämpligen böra däribland upptagas. Utskottet uppdelar dessa sistberörda utgifter i tre huvudgrupper: 1) materielanskaffningar, för vilka Kungl. Maj:t å s. k. förskottstitel redan anvisat medel; 2) materiel- och persedelanskaffningar, rörande vilka, såvitt av de utskottet tillhandahållna handlingarna framgår, ännu icke motiverade framställningar från ämbetsverket ingått till Kungl. Maj:t och följaktligen än mindre något beslut blivit av Kungl. Maj:t fattat, och 3) vissa belopp, som beräknats vara erforderliga på grund av inträffad prisstegring å materiel och persedlar, som enligt riksdagens beslut skola anskaffas för värnskattemedel.

Jag ber nu först att få säga, att vid de beräkningar, som ligga till grund för framställningen om 30 miljoners krediten, har gruppen nr 2 icke tagits i betraktande. Man har icke ansett sig vare sig kunna eller böra taga upp såsom eventuella utgifter, liggande till grund för berörda 30 miljoner, annat än det, som man visste vara av Kungl. Maj:t gillat och som av förvaltningarna ansetts vara erforderligt. Sålunda den gruppen kan man icke åberopa såsom skäl för att icke bevilja de 30 miljoner, varom nu är fråga. Grupperna 1) och 3) ha sålunda varit de utgifter, som jämte neutralitetskostnaderna i allra inskräntaste mening varit föremål för övervägande, då man beräknat de 30 miljoner, som förekomma i den kungl. propositionen.

Jag ber vidare att särskilt få framhålla en sak, som också utskottet kunnat av de tillhandahållna handlingarna utröna, nämligen att man här, då det gäller utgifter under ett visst år för neutralitetsförsvaret, har att ta hänsyn till att armé- och marinförvaltningarna icke uppföra anvisade medel utan endast utbetalade sådana såsom utgifter för ett visst år. Härav följer, att många belopp, som blivit anvisade på ett tidigare skede, ja ända från 1914, nu kunna, i den mån de icke tidigare blivit utbetalade, komma att falla på 1917 och sålunda öka detta års neutralitetsutgifter enligt det bokföringssätt, som nu framhållits och som, såvitt jag vet, av riksdagen tidigare lämnats utan anmärkning.

Innan jag går vidare, vill jag emellertid här påpeka, att, då Kungl. Maj:t gjorde sin framställning till riksdagen om den nu ifrågavarande neutralitetskrediten, så byggde Kungl. Maj:t på samma uppfattning angående vad som borde dit räknas som den, vilken

man haft anledning tro vara riksdagens. Man hade ingen anledning sålunda att nu göra en skarpare åtskillnad mellan de medel, vilka använts för vad utskottsmajoriteten synes vilja betrakta såsom de enda verkliga neutralitetsutgifterna, och andra, som använts för materielanskaffning o. d., som emellertid står i så nära förhållande till utgifterna för neutralitetsvakten, att riksdagen och Kungl. Maj:t hittills fört dem tillsammans.

Emellertid kan man ju säga: om så varit fallit tidigare, varför skola vi icke då göra ändring nu, när vi tro oss ha anledning att göra en skillnad mellan dessa olika slag av utgifter? Ja, den ärade talaren på Örebrobanken har ju särskilt framhållit, hursom det skulle vara en oriktig åtgärd att söka på svagare skuldror bl. a. överflytta sådant, som rätteligen borde bestridas av värnskattemedel eller därmed jämförliga medel. Gentemot detta tillåter jag mig framhålla, att med den anordning, som Kungl. Maj:t har för avsikt att föreslå riksdagen, bortfaller helt och hållet den tvekan, som på sådan grund kan råda rörande sammanförande av de olika slag av neutralitetsutgifter, som nu äro ifråga. Det är nämligen så, som redan i statsverkspropositionen har förebådats, att Kungl. Maj:t har för avsikt och redan i gårdagens konselj därom fattat beslut att framlägga för riksdagen en finansplan, innefattande förslag till täckning av såväl nu ifrågavarande neutralitetsutgifter av alla olika slag som även av sådana extraordinära anskaffningar, för försvarsändamål, som visat sig nödvändiga och vilka komma att i särskilda propositioner framläggas för riksdagen. Denna täckning innebär ett anlitande av en tilläggsskatt till inkomst- och förmögenhetsskatten, som skall drabba särskilda grupper av skattdragande, d. v. s. skall drabba de skattdragande, som äga en taxerad inkomst av mer än 6.000 kronor. Den täckningsproposition, som Kungl. Maj:t kommer att förelägga riksdagen, innefattar sålunda förslag om en tilläggsskatt av samma natur som de förut ifrågakommande båda skatterna, värnskatten och krigsmaterielskatten.

Det förefaller mig då, som om de skäl icke föreligga, som eljest med visst fog kunnat åberopas för att man nu bort göra en uppdelning av de olika utgifterna, genom att avskilja dem, som i sträng mening kunna betecknas såsom neutralitetsutgifter, från andra, som lämpligen vore att behandla i sammanhang med andra anskaffningsfrågor. Tidigare har — jag upprepar det ännu en gång för att ej bli missförstådd — riksdagen godkänt ett sammanförande och varit med om att för täckning anlitats även andra skattemedel på de olika årens budget. För det nu löpande året liksom för 1916 har det förekommit avsättning av vissa belopp till täckning av neutralitetsutgifter av olika slag, vilken täckning visserligen icke avsett det hela, men principen om användande för nämnda täckningsändamål av budgetmedel, oavsett härkomsten, har sålunda hittills två gånger av riksdagen godkänts. Man har därvid låtit budgeten bidra så mycket den kunnat till neutralitetskostnadernas amortering.

Således avsikten är, mina herrar, att frånga detta system och

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

icke längre betunga budgeten med medel för neutralitetsförsvaret i annan mån än för ränteutgifter, som komma att bli nödvändiga, då det gäller att finansiera den svävande skulden, intill dess den blivit under ett visst kortare antal år slutamorterad. Jag vågar tro, att den ärade talaren på Örebrobanken medger, att, om en sådan anordning träffas, förfaller den anmärkning, som han i detta stycke riktat mot den nu föreliggande propositionen.

Jag har redan tidigare framhållit, att utgifterna för neutralitetsförsvaret under ett visst år, låt oss säga det nu löpande, med det system, som hittills följts och med riksdagens gillande följts, icke kunna bestå endast av de direkta kostnaderna för neutralitetsvakten utan att därtill måste komma vissa belopp, som äro beroende av tidigare fattade beslut och tidigare gjorda anvisningar vilka ännu icke blivit utbetalda men på grund av skeende leveranser komma att utbetalas. Detta måste man taga hänsyn till, när man skall bedöma beloppet av den kredit, som för närvarande är erforderlig. Jag förmodar, att det kommer från krigsministerns sida att lämnas en del uppgifter, som visa, huruom detta och andra likartade förhållanden nödvändiggjort utgifter till större belopp, än som skulle varit möjliga att bestrida, om man endast haft att räkna med en kredit tills vidare av 10 miljoner kronor.

Det har visst under debatten från något håll — kanske det var av den ärade talaren på Örebrobanken — framhållits, att finansministern icke skulle rådgjort med lant- och sjöförsvarsministrarna, då detta förslag utarbetades. Jo, mina herrar, så har varit fallet. Vi ha rådgjort med varandra lika ingående som någonsin, men den formella framställningen till riksdagen har i detta avseende samma form som i fjol. Både den första propositionen, vilken, som kammaren torde påminna sig, inkom den 11 februari eller rättare var daterad denna dag, och den andra, av den 9 maj, voro tillkomna på precis samma sätt som den nu föreliggande. Härvidlag har sålunda ingen ändring skett, men i snabbhetens intresse har man ansett sig kunna gå så tillväga, liksom i fjol, att man direkt från militärförvaltningarna, naturligtvis med vederbörande statsråds kännedom, begärt de uppgifter, som skulle läggas till grund för framställningen till riksdagen. Man har begärt dem och de ha säkerligen utarbetats under sådana förhållanden, att de båda departementscheferna icke därom varit okunniga. Det förefaller mig därför, som om den ifrågavarande anmärkningen icke borde väga synnerligen tungt. Det har här varit en anordning i snabbhetens intresse, och det har särskilt av den ärade talare, som jag nyss åsyftade, framhållits, huruom man i det avseendet bör göra allt vad man kan.

Emellertid, innan jag slutar, vågar jag begära att få tillägga ytterligare några ord — mera som ledamot av kammaren än som ledamot av statsrådet. Under de gångna krigsåren ha såväl i vårt land som i andra neutrala länder åt de olika regeringarna inrymts vittgående befogenheter. Riksförsamlingarna ha tydligen ansett, att det under så svåra tider skulle vara nödvändigt att lätta något

på de former, som eljest äro nödvändiga, och minska något på hårdheten av de band, varmed man i det allmännas intresse reglerat de förhållanden, som här äro i fråga. Nu har också svenska riksdagen givit Kungl. Maj:t vittgående befogenheter, och jag tror, att det varit till landets gagn, att så skett, och jag anser mig också våga påstå, att Kungl. Maj:t efter bästa förmåga sökt i nämnda syfte använda dessa ökade befogenheter. Hur skulle det gå, om i krigets allra sista skede, som måhända snart förestår — det kanske avgörande skedet — man skulle hårdare binda Kungl. Maj:t, än tidigare varit fallet? Kan det verkligen vara till landets gagn, att så sker? Tro icke ni, herrar riksdagskamrater, att det kan vara av avgörande vikt, att man även i fortsättningen lämnar åt Kungl. Maj:t lika vidsträckta befogenheter, som man tidigare gjort? Om man i formellt avseende önskar göra ändringar, förmodar jag, att detta kan ske utan att på det sätt tillsnöra möjligheterna för Kungl. Maj:t, som enligt mitt förmenande ett beviljande av endast 10 milj. kronor nu skulle innebära. Det kan säkerligen ske därigenom, att man nu lämnar den begärda krediten och anhåller att Kungl. Maj:t hädanefter ville åtskilja de olika slagen av utgifter efter vissa närmare angivna rationella grunder. Visserligen har jag framhållit, att enligt mitt förmenande detta icke skulle i detta sammanhang behövas, men om riksdagen vill av formella hänsyn sörja för en sådan uppdelning redan nu, tycker jag, att det vore lämpligt, att riksdagen gav Kungl. Maj:t någon tid att härför vidtaga åtgärder. Jag är fullt förvissad om, att det icke möter hinder att i den slutliga kreditpropositionen, som måste framläggas vid denna riksdag, och som bör framläggas så sent som möjligt, vid en tidpunkt, då man bättre kan överskåda förhållandena, det förefaller mig, säger jag, som om det skulle kunna i denna proposition vidtagas sådana anordningar, att riksdagen finge sina önskemål fullt tillgodosedda, utan att man härför satte på spel viktiga intressen, vilka alla äro eniga om att icke vilja skada.

Det är med vädjan till kammaren att beakta dessa synpunkter, som jag nu ber att få uttala den förhoppningen, att med anledning av vad som har upplysts eller kan komma att upplysas, kammaren eller en majoritet inom densamma skall befinnas villig att bevilja de av Kungl. Maj:t begärda 30 milj. och därmed möjliggöra för Kungl. Maj:t att på det för landet mest betryggande sätt under dessa svåra tider lotsa statsskeppet genom bränningarna.

Chefen för lantförvarsdepartementet herr statsrådet Mörcke: Herr talman, mina herrar! Utskottet säger i sin motivering, att utskottet anser, att »inkallelserna för neutralitetsvakten till lands borde kunna i avsevärd mån inskränkas, utan att den verkligt erforderliga bevakningen eftersättes, ävensom att dessa inkallelser borde kunna anordnas på ett sätt, som mera än vad hittills skett tager hänsyn till ömmande omständigheter, vilka i särskilda fall kunna påkalla befrielse från dylik tjänstgöring».

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Vad det sista önskemålet beträffar, som utskottet här uttalat, kan jag påstå, att allt skall göras för att tillmötesgå detsamma, och så har redan skett enligt de bestämmelser, som nu äro utfärdade. Inkallelserna för den kommande perioden äro redan ordnade så långt framåt i tiden som till mitten av juli. Härigenom ha i mycket god tid de värnpliktiga fått underrättelse om, när de skola rycka in, och därmed möjlighet att på bästa sätt ordna sina ekonomiska förhållanden. Den klass, som nu är inne i tjänstgöring, är en äldre årsklass, och den kommer att hemförlovas om någon tid. Därefter blir inkallad årsklassen 1914 äldre, och tjänstgöringen är för denna årsklass fördelad på två omgångar. För att underlätta tjänstgöringen för hithörande värnpliktige, har man ordnat det så, att de få välja, vilken omgång de vilja tillhöra. Vidare har i den mest vidsträckta mån anbefallts tjänstledighet för de inkallade, dock med villkor, att de skola hålla sig beredda att i händelse av behov, d. v. s. om situationen skulle tillspetsas, infinna sig på förläggningsorten. Dessutom har anbefallts, att för denna tjänstledighet i möjligaste mån hänsyn skall tagas till ömmande förhållanden, så att de, som kunna förebära sådana, i första rummet skola få tjänstledighet. Jag tror mig sålunda kunna säga, att allt, som under nuvarande förhållanden varit möjligt att göra för att tillgodose ifrågavarande av utskottet uppställda krav, är gjort.

Vad återigen beträffar det andra kravet, som utskottet uppställt, nämligen om minskning av den inkallade neutralitetsvakten, måste jag säga, vad jag förut framhållit, att enligt mitt förmenande en sådan minskning icke kan ske utan fara för rikets säkerhet. Jag kan här icke gå igenom skälen för detta mitt påstående, jag har haft tillfälle att göra det vid det sammanträde inför slutna dörrar, som kammarens ledamöter övervarit. Jag vill endast upprepa det resultat jag då kom till, att enligt mitt förmenande icke någon minskning kan ske. Jag vet, att det finns många i denna kammare, som ha en annan åsikt, men jag kan icke känna mig övertygad om riktigheten av deras uppfattning och frånga min. Det är dock jag, som bär ansvaret, om något skulle hända i detta fall.

Men, mina herrar, det är icke nog med, att en minskning av förskottet från 30 milj. kronor till 10 milj. skulle innebära en minskning av neutralitetsvakten, den skulle rent av nödvändiggjöra indragande av densamma, och det är väl ändå något, som utskottet självt sagt i sin motivering, att det icke vill vara med om. För att herrarna icke skola tro, att jag står här och överdriver, vill jag anföra några siffror, som jag just i går afton erhöi från vederbörande förvaltningar. Det visar sig därav, att de förbrukade neutralitetsutgifterna under januari och februari i år uppgå till för armén 9.120.841 kronor och för flottan 1.140.000 kronor. Läger man sålunda ihop dessa siffror, finner man, att de 10 milj. redan äro överskridna med ett par hundra tusen kronor. Nu är det visserligen sant, att dessa siffror ingalunda kunna vara exakta. Sådana kunna icke lämnas av arméförvaltningen förrän i april månad, har det sagts mig, men de anförda siffrorna äro i alla fall så pass till-

förlitliga, att de på ett par hundra tusen kronor när kunna anses *Ang. kostnader för tryggande av rikets neutralitet.*

Skulle nu utskottets framställning om att endast ett förskott av 10 milj. kronor må beviljas bliva riksdagens beslut, skulle därmed icke allenast omöjliggöras materielanskaffning. Med den saken vore det icke så farligt, ty under pågående riksdag vore det lätt att begära anslag för sådant ändamål, därest ett ofrånkomligt behov skulle uppkomma. Men vad värre är, det skulle icke finnas medel för truppernas avlöning och underhåll. Jag vågar i det längsta hoppas, att riksdagen ändå icke skall fatta ett sådant, som det synes mig, orimligt och kanhända ödesdigert beslut.

Jag skall sedan be att få säga några ord med anledning av vad den ärade talaren på Örebrobanken sagt angående de förskott, som utgått ifrån lantförsvarsdepartementet. Arméförvaltningen rubricerar sina utgifter i tre huvudgrupper. Den första innefattar neutralitetskostnader, sådana kostnader, som aldrig kunna komma i fråga att komma på annan post än denna. Den andra gruppen innefattar sådana förskott, som antingen kunna i framtiden anses böra gäldas av medel för neutralitetskostnader eller också av riksdagsanslag eller anslag av värnskattemedel eller också försäljningsmedel. Den tredje gruppen slutligen upptager sådana förskott, som icke alls beröra neutralitetskostnaderna, dem kan jag här alldeles bortse ifrån.

Jag skall nämna några slag av utgifter, som räknas till första gruppen. Dit höra avlöning, underhåll och utrustning av de för neutralitetsvakten mobiliserade truppförbanden. Den summa dessa kostnader under 1916 uppgått till är 24,719,351 kronor. I en annan underavdelning av denna första huvudgrupp ingå prisstegringarna. De hava under 1916 uppgått till 1,450,731 kronor. Till denna underavdelning har arméförvaltningen hänfört sådana utgifter, som till exempel prisstegring vid anskaffning av pälsar, av konserver, ökade kostnader för underhåll av inventarier till följd av extra inkallelser o. s. v. En tredje underavdelning i denna första huvudgrupp utgöres av kostnader för materiel och förbrukningsartiklar m. m., som icke fullt kunna under fredstid förbrukas men i alla fall måste bibehållas för försvarets räkning. Därför har under 1916 använts 13,613,275 kronor. Till denna grupp höra t. ex. sådana utgifter som för anskaffning av vanadin och kvicksilver för tillverkning av ammunition och av artilleripjäser, anslag för upprätthållande av den sedan 1914 forcerade tillverkningen av handvapen och ammunition, inköp av lager av kläder, säckar, bomull och gas för sjukvårdsstyrelsen m. m. Det är givet, att dessa utgifter måste — och ingen har heller bestritt det — vara sådana, som obestriddligen falla under neutralitetskostnaderna. Därvid vill jag, utom vad jag redan nämnt, endast beröra en sådan sak som den materiel, som erfordras för de befästningar, som uppföras av neutralitetsvakten. De kunna väl icke föras på annat konto än det för neutralitetskostnaderna.

Den andra huvudgruppen arméförvaltningen har för dessa för-
Andra kammarens protokoll 1917. Nr 23.

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

skott omfattar sådana utgifter, som antingen böra inräknas bland neutralitetskostnaderna eller också ersättas av riksdagsanslag eller anslag från värnskattemedel eller genom försäljning. Arméförvaltningen säger härom, att denna rubrik har av arméförvaltningen införts i räkenskaperna på grund av det uttalande, som 1916 års riksdag gjorde, däri det sades att i samband därmed, att riksdagen vill uttala, att ersättning för vissa poster av mera betydande omfattning, som anskaffats för krigsberedskapen och som sedermera icke längre böra bibehållas för krigsmaktens behov och som användas för andra ändamål, böra tillgodogöras neutralitetskostnaderna.

Jag har berört dessa olika slag av utgifter för att kunna nämna, att de materielkostnader, som ingå i den summa, jag här nyss uppgivit, något över 9 miljoner kronor, och som förbrukats under januari och februari månader, äro sådana som otvivelaktigt måste komma på neutralitetskostnadernas konto och icke kunna föras på något annat.

Till sist vill jag säga den ärade talaren på Örebrobanken, att jag vill betaga honom en illusion, som han har. Han tror, att kostnaderna för den inkallade neutralitetsvakten, på grund av att denna vakt till sin styrka är mindre, än vad den var under förra året, skulle bli mindre än under förra året. Jag har härom förfrågat mig hos arméförvaltningen, och arméförvaltningen har svarat, att alla levnadsomkostnader så stegrats, att man icke kan hoppas på några minskningar i kostnaderna. Dessutom måste man ihågkomma, att därför, att man minskar antalet inkallade, det icke är sagt, att man helt och hållet minskar med kostnaden för varje man, ty de förläggningar, som finnas ute i landet, måste bibehållas i alla fall för att kunna upptaga de tjänstlediga, när de sedermera infinna sig till tjänstgöring.

Jag vågar, som jag nyss sade, hoppas, att riksdagen ändå skall tveka att fatta ett i dessa tider så ödesdigert beslut att lämna ett otillräckligt anslag till neutralitetsvaktens upprätthållande.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Chefen för finansdepartementet, som från regeringsbanken började försvaret för Kungl. Maj:ts proposition, började sitt anförande med att meddela, att regeringen icke har behövt före riksdagens sammanträdande lyfta det lilla kreditivet. Det var på sitt sätt en angenäm upplysning, men jag tror, att det för riksdagens andra kammare hade varit mera angenämt, om man dessliques kunnat säga, att sedan riksdagen samlats, inga förskott ha behövt lyftas.

Det var i övrigt en passus i herr finansministerns anförande, som väckte min synnerliga förvåning. En av de första talarna här i dag, herr E. A. Nilson i Örebro, har redan påpekat, hur de hemliga handlingar, som kommit utskottet tillhanda, de enda som förelagts, äro ämbetsverkens beräkningar; men det är icke i någon mån bevisat, att Kungl. Maj:t har prövat dessa beräkningar och för sin del godkänt, vad ämbetsverken föreslagit. I dessa beräkningar ingå nyanskaffningar under 1917 till högst betydande belopp. Nu sä-

ger herr finansministern, att dessa nyanskaffningar icke alls äro medräknade i dessa 30 miljoner kronor. Nog förefaller det önskligt, att när man får in handlingar till ett utskott, på vilka utskottet skall pröva en anslagsbegäran, att från regeringens sida en sådan upplysning bort lämnas, men jag ber att få i detta sammanhang säga, att beträffande de handlingar utskottet, statsutskottets första avdelning, fått från regeringen vid prövning av vissa anslagskrav, det icke är första och enda gången, som det lämnats bristfälliga upplysningar.

Ang. kostnader för tryggande av rikets neutralitet.

(Forts.)

Sedan meddelade herr finansministern, att i det belopp som begärts för 1917 ingår en hel del, som beslutats redan under 1914, 1915 och 1916. Ja, det är beklagligtvis så, men nu vilja vi, som dikterat statsutskottets beslut, icke vara med om denna trafik i fortsättningen. Vi vilja någon gång ha reda på vad neutralitetsvakten i verkligheten kostar. Från regeringen har förut uppgivits, hur mycket kostnaderna voro 1914, 1915 och 1916, men 1917 kommer man och begär ytterligare ett högst betydande belopp för dessa år. Jag anser mig icke röja någon militär hemlighet, då jag nämner det belopp för dessa år, som man nu efteråt kommer med; det är över 16 miljoner kronor. Vart skall det taga vägen egentligen? Nu säges ifrån regeringens sida, att dessa medel ha blivit beslutade att utgå under senare år. Javisst, kan man säga på det sättet, men icke får väl riksdagen på det sättet reda på, hur finanserna i verkligheten äro. I det belopp, som jag här nämnde, ingår det icke sådana saker som till väsentlig del skola levereras under år 1917, utan sådant, som är levererat under 1915 och 1916 men skall täckas nu 1917.

Då jag är inne på detta kapitel, ber jag att få säga några ord om dessa 30 miljoner och herr krigsministerns påstående, att de 10 miljoner kronor vi vilja bevilja, redan äro slut. Nu måste man, såvitt jag kan förstå, uppdelat vad som av ämbetsverken beräknats utgå för neutralitetsvakten under 1917 i tre delar. Den första är en väsentlig post, vars siffra jag redan nämnt och som rör täckning av redan under 1915 och 1916 disponerade medel. Den andra stora posten är nyanskaffning, som tänkts behöfvig under 1917, och den tredje omfattar direkt löpande utgifter. Beträffande nu första posten, täckning av sådant, som är disponerat under 1915 och 1916, vill jag säga, att jag omöjligen kan se, att det skall täckas på detta sätt. Hur går det till, när Kungl. Maj:t anbefallt en anskaffning av materiel? Jo så, att Kungl. Maj:t i skrivelse till arméförvaltningen uppdrager åt ämbetsverket att anskaffa vissa materialier eller intendurartiklar och förskjuta beloppen att sedan anmälas till Kungl. Maj:t för täckning. Sålunda, anskaffningar ha betalats med medel, som av statskontoret ställts till arméförvaltningens förfogande. Medlen äro alltså utbetalda ur statskassan, därom är intet tvivel. Det gäller sedan att få dem av riksdagen täckta, men icke bli medlen av riksdagen täckta därigenom, att riksdagen ger Kungl. Maj:t ny kredit, utan först därigenom, att riksdagen och regeringen göra upp en finansplan, huru kostnaderna i verkligheten skola

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

betalas. Detta väsentliga belopp, närmare 17 miljoner kronor, kan sannerligen ej täckas därigenom, att riksdagen anvisar regeringen en kredit. Statskassan har redan fått utbetala beloppet, åtminstone det allra mesta. Vad det nu gäller, är att anvisa en inkomstkälla, som gör det möjligt att få medlen betalda. Så ser jag saken.

Nu har herr finansministern meddelat, att en proposition med förslag till tackande av dessa utgifter skall komma mycket snart, och då behöver man icke nu taga beloppet i betraktande. Sedan ingår i det belopp, som av ämbetsverken beräknats för neutralitetskostnaden, men som Kungl. Maj:t ej tagit ställning till, en högst avsevärd summa för materielanskaffning. Nu har utskottsmajoriteten den meningen, att i fortsättningen den regimen icke får följas, som pågått under de senaste åren, att Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande anvisar högst betydande belopp för materielanskaffning. Icke kan det gå an, att regeringen går riksdagen så fullständigt förbi. Som riksdagsmän skola vi enligt grundlagens bud granska de utgifter, som för statsverkets räkning skola göras, vilket är fullständiga motsatsen till hittills sedan krigsutbrottet av regeringen praktiserade åtgärder att lämna riksdagen året efter eller ett par år efter det utgifterna blivit gjorda meddelande om att stora materielanskaffningar skett utan att riksdagen hörts. Här skola vi sitta som marionetter. Men detta kan väl icke vara grundlagsstiftarnas mening. Meningen har varit den, att riksdagen skall höras över alla väsentliga statsutgifter.

Nu säger regeringens talesman, herr finansministern, i dag, att man får giva regeringen en viss frihet och icke strypa till allt för hårt. Det ha vi gjort under dessa två sista år, beklagligtvis. Vi hava varit för släpphänta, och vi måste se till att få slut på denna regim. Nog måste man gå ut därifrån, att regeringen har så mycket förtroende för riksdagen och dess statsutskott, att den på förhand kan tala om, under det riksdagen är samlad, att nu behöva vi för vår krigsberedskap så mycket pengar för vissa angivna ändamål. Det kunde regeringen hava gjort under de år, som gått, men det har regeringen icke brytt sig om. Det är det vi vilja skall ske i fortsättningen. Vi vilja icke vara med om att sätta upp nya munderingar för stora truppmassor och till andra saker, som jag ej har rätt att gå in på, utan riksdagens hörande i rätt ordning.

Nu har det sagts, att man trott sig stå i överensstämmelse med riksdagens mening, när man gjort på det sättet. Ja, det är beklagligt, att man varit så slapp i riksdagen under föregående tid. Herr finansministern har ju varit förfärligt ängslig i sitt anförande, och dylikt ha vi fått höra i tidningspressen de sista dagarna. Vart skall det taga vägen, menar man, om riksdagen verkligen skulle börja fordra att dess grundlagsenliga rätt skall respekteras, det vill säga att utgifter, som icke måste göras på dagen, skola prövas av riksdagen i rätt ordning, vart skall det taga vägen i krigets sista skede? Jag tycker icke alls, att det är så farligt. Här sitta vi samlade dag efter dag. Vi ha nyligen behandlat en proposition på tre dagar, snabbt och bra, och blir situationen kritisk och det be-

hövs pengar, så är jag förvissad om, att vi icke skola vara sämre *Ang. kostnader för tryggande av rikets neutralitet.* då än nu, utan samlas på några dagar och anvisa regeringen alla de medel, som regeringen anser sig behöva och motiverar på ett sådant sätt, att riksdagen vill vara med därom. Det är ingen fara, och ingen behöver vara ängslig för den saken, så länge riksdagen är samlad.

Jag vill icke vidare gå in på vad som ligger i detta belopp, 30 miljoner kronor, som äskats, och vad som därom upplyses i de hemliga handlingarna. Den ärade talaren på Örebrobanken har antytt en hel del, och jag har vidare antytt en del. Jag ber bara att få säga, att när herr krigsministern här kommer och säger, att dessa 10 miljoner redan äro uppätna, så förstår jag sannerligen icke det talet. Antingen måste det vara så, att en del av de medel, som anvisats 1916, ha betalts, och då menar jag, att dessa av Kungl. Maj:ts 1916 anvisade medel böra täckas på annat sätt. Eller också har det inköpts materiel under tiden därefter, och då hade för det första riksdagen bort höras över den saken, men i varje fall har Kungl. Maj:t då vid denna materielanskaffning sagt ifrån, var medlen skola tagas, så att ingen leverantör kan bli lidande därpå. Medlen ha omöjligen kunnat användas för de löpande kostnaderna för neutralitetsvakten. I våra beräkningar ha vi följt ämbetsverken, och jag ber att få bestyrka — och det skulle ha kunnat göras också från regeringsbanken — att när vi beräknat 10 miljoner, så ha vi gått ut ifrån högst väsentligt större truppstyrka än den, som för närvarande är inkallad, och räknat med behovet för en avsevärd tid framåt. Hade jag följt mitt hjärtas innersta bud, så hade jag icke ens varit med om att lämna dessa 10 miljoner utan ett mycket mindre belopp, ty jag anser, att ett väsentligen mindre belopp mer än väl räcker till de löpande utgifterna, om neutralitetsvakten begränsas till vad som är oundgängligen nödvändigt. Täckningen för vad som i övrigt begärts skall ordnas på annat sätt, efter vår syn på saken.

Till sist ber jag att få säga ytterligare några ord om vad herr krigsministern här yttrat. Han har nu framhållit, att inkallelserna för närvarande äro mindre, än de förut varit, samt att det getts ytterligare order därom, att då särskilt ömmande skäl äro för handen, befrielse skall medgivas. Jag tror visst, att herr statsrådet har den meningen, att så bör ske, och jag tror, att herr statsrådet, om han vore regementschef, också skulle följa den. Men jag vill säga högt och rent, att jag icke tror, att en hel del regementschefer ha samma ömmande samveten, som herr statsrådet skulle ha, om han vore regementschef. Jag har den bestämda uppfattningen, att när en regementschef skall pröva de ömmande fallen, så ser han i första hand efter, huruvida kompanierna äro fulltaliga, huruvida han har den truppstyrka, som han anser sig behöva, och först i andra hand ser han på de ömmande omständigheterna. Så har skett förut och kommer nog att bli hädanefter; någon noggrann och ingående prövning blir nog icke annat än i de alldeles särskilt upprörande fallen.

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Nu har det i alla fall skett en betydande inskränkning, och då säger herr statsrådet, att vi icke kunna gå längre. Ja, jag tror ju herr statsrådet på hans ord. Men jag tror, att hans ord äro dikterade av den militära uppfattningen i allmänhet. Detsamma har man sagt alltsedan krigets början. När landstormen var mobiliserad och en del regementen ställda på fältfot, så sade man, att med mindre än detta kunna vi icke reda oss. Men det gick att minska inkallelserna, och sedan har styrkan gått ned undan för undan. Men därtill har behöfts en högst betydlig press på regeringen från riksdagens och oppositionens sida. Liksom man förut sagt, så säger man också nu: vi kunna icke gå längre. Men det har gått förut, och enligt vår uppfattning kan man gå ännu betydligt mycket längre. Därför att det är förbjudet att diskutera, var militär är förlagd, skall jag icke nämna några platser, men av den redogörelse herr statsrådet lämnade vid det hemliga sammanträdet och vad jag fått höra på annat håll, har jag för min del dragit den slutsatsen, att det finns en hel del platser, där det är onödigt att ha trupper förlagda, och att man alltså utan att äventyra rikets neutralitet skulle kunna draga in ytterligare en väsentlig del.

Men det är icke bara detta utan även en hel del annat med avseende på inkallelserna, som väckt odelat missnöje. Jag fick i dag ett brev från dalregementet — nu skall man icke alltid tala om dalregementet, men därför att folket från min trakt tjänstgör vid det regementet, så har jag bäst reda på det — som sagt, jag fick i dag ett brev från dalregementet, vari meddelas, att, trots den senaste ordern, av 1904 års klass, vilka inkallade sänts till Norrland, ett tjugutal man nu gå kvar i Falun. En del av dessa voro vid inkallelsen sjukliga eller hade en eller annan skavank. Nu gå dessa män i Falun och göra handräckningstjänst eller hjälpa till på marketenteriet. Efter vad jag hört uppgivas är det samma förhållande vid andra regementen. Ett 20-tal 32-åriga män, som inkallas för att gå och göra handräckningstjänst, vad är det för spektakel! Nog får man väl i alla fall säga, när vederbörande icke ha bättre reda på de olika regementena, att det finns fog för den kritik, som kommer från oppositionshåll. Det har berättats mig från fullt trovärdigt håll, från förläggningsplatser, hur det går till där och vad de göra. Det är icke alls bevakningstjänst på en hel del platser, utan vanlig repetitionsövning, övningar av rent militär art. Det kan ju hända, att detta haft sin betydelse förut, men vi få komma ihåg, att dessa, som nu äro inkallade, haft en vinterinkallelse förut, så de behöva icke inkallas för vinterutbildning. Detta tycker man är fullkomligt obehövt, och det väcker naturligtvis harm på många håll. Och man skall icke tro, att det är bara socialdemokrater och fattiga arbetare, som tycka, att detta är upprörande och orätt, utan långt upp på samhällsskalan finnas de, som så tycka. Därför vill jag för min del på det allra kraftigaste understryka, vad som sagts i utskottets betänkande, att inkallelserna enligt utskottets förmenande må och kunna inskränkas. Det är vår uppfattning, lekmannens syn på saken, och när man tar hänsyn till vad som

skett förut, så tror jag fullt och fast, att det skall kunna ske nu också.

*Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)*

Det skulle vara en hel del att tillägga i detta avseende, men jag ber att få sluta med att bara säga, hur vårt parti rent principiellt ser på denna sak. Den socialdemokratiska gruppen, åtminstone dess stora majoritet, vill icke vara med om att vägra regeringen alla medel för neutralitetsvakten. Men vi anse för vår del, att icke andra bördor skola därför påläggas Sveriges folk än de oundgängligen nödvändiga. Vi ha alltså icke kunnat följa de röster, som faktiskt finnas i vårt land, och som anse, att inga medel böra ställas till förfogande för neutralitetsvakten. Vi ha icke följt de stämmorna. Vi tro, att det är i överensstämmelse med folkets önskemål och allmänna uppfattning, att medel ställas till regeringens förfogande, så att vissa skyddstrupper kunna finnas till hands, och särskilt gäller detta flottan. Men vi vilja besämt hävda, att dessa utgifter och dessa bördor, som läggas på folket, måste göras så små som möjligt, och därvidlag mena vi, att det brister från regeringens sida. Efter vårt sätt att se ha bördorna varit för tryckande, utgifterna för stora, och vi ha velat vid alla tillfällen, då det varit oss möjligt, inlägga en protest häremot. Detta ha vi velat göra när i statsutskottet vårt partis representanter bidragit till det statsutskottsutlåtande, som här föreligger, och till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Stenroos: Herr talman, mina herrar! Jag har för min del hyst mycket starka betänkligheter mot att andra kammaren under de föregående åren för sin del beviljat de stora summorna för neutralitetsvakten, dels enär jag haft den bestämda uppfattningen — och denna uppfattning har nu ytterligare bekräftats genom en inlägg, som här gjorts bland annat av de ärade representanterna på Örebro- och Kopparbergslänsbankarna — att denna vakt haft en alldeles onödigt stor omfattning med därav föranledda, onödigt stora kostnader för statsverket och oersättliga, till ruinen förande offer för de enskilda, samt att den haft till uppgift, synes det mig, ej så mycket att säkerställa vårt lands neutralitet utan fast mera att tillmötesgå den militära andans obegränsade anspråk på tillfredsställande av sina syften, dels enär jag ansett, att riksdagen borde haft större klarhet om de beviljade medlens absoluta nödvändighet och användning samt även, åtminstone i stora drag, huru neutralitetsvakten varit anordnad och skälen härför. Kammaren har emellertid gång efter annan, utan att dessa, om jag så får säga, helt naturliga villkor uppfyllts, beviljat det ena tiotalet miljoner efter det andra härför. Dessa mina betänkligheter hava ytterligare stegrats, och under den senaste tiden ha de, kan jag säga, nått sin kulmen, då man erfarit, huru lindrigt sagt egendomligt denna neutralitetsvakt varit anordnad och handhåfts i allmänhet och i en av vårt lands gränstrakter i synnerhet.

Med herr talmannens tillåtelse beder jag att få lämna kammaren en del antydningar om dessa och en del andra i samband därmed

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

stående av, som det förefaller mig, neutralitetsvakten föranledda förhållanden. Inseende ämnets grannliga natur, skall jag försöka ålägga mig den största möjliga diskretion härvidlag, vilket även gör, att jag ej kan nämna mer än några få av de många egendomliga förfaringssätt, som vederbörande myndigheter ansett det vara lämpligt vidtaga i dessa trakter. Jag skall ej heller, hur frestande det än kan kännas, ingå på någon närmare granskning av neutralitetsvaktens handhavande i allmänhet och behovet av densamma i så stor utsträckning vari den förekommit i dessa trakter, liksom ej heller på befälets sätt att handhava sina underlydande, ehuru därom kunde och borde något omnämnas, då ju upprepade självmordsförsök förekommit och en del, om jag icke misshinner mig, även fullbordats. Ej heller skall jag i vidare mån omtala herrar officerares uppträdande i allmänhet, men det kan jag ej underlåta att framhålla, att då jag vistades i en av dessa trakter någon tid under sistliden sommar och var i tillfälle att med egna ögon och öron bevittna vissa förhållanden, jag ej kunde undgå att göra vissa reflektioner. Jag måste fråga mig: äro ej dessa herrar medvetna om sitt ansvar gentemot land och folk, då de blivit anförtrordade denna ytterst grannliga uppgift, och hava de ej den minsta tanke på att skydda sin prestige inför allmänheten? Det duver väl ändå icke att under så allvarliga tider som de nuvarande fördriva tiden med endast kalasande. Jag bodde ganska långt ifrån, om jag så får säga, högkvarteret, men det hände icke sällan, att jag blev väckt mitt i natten av deras »patriotiska» hurrande. Saken var ej mindre betänkelig därför, att gårdens ägare låg på dödsbädden. Han blev naturligtvis på ett obehagligt sätt störd, men det ansågo sig herrar officerare naturligtvis icke ha någon skyldighet att taga hänsyn till. Men det är icke blott folket, både de underlydande militärerna och civila, som får sitta emellan härvidlag, utan även emellanåt de oskäligen djuren, hästarna, då herrar officerare göra påhälsningar på varandras kalas i de olika förläggningssorterna. Att ett sådant uppträdande av herrar militärer varit ägnat att väcka underliga känslor hos dessa traktens i allmänhet nyktra och starkt religiösa befolkning är självklart. Många av dem, som förut varit livliga försvarsvänner, sade sig nu hava kommit på andra tankar, sedan de fått lära känna ej blott herrar militärers eget uppförande i en så kritisk tid och på ansvarsfulla poster, utan hela det sätt, varpå neutralitetsvakten där handhades. De sade sig nu förstå icke blott den antimilitaristiska propagandan utan även den rena försvarsnihilismen. Ej heller ur dessa synpunkter skulle jag emellertid hava besvärat kammaren med klagovisor över dessa missförhållanden, men då genom de åtgärder, jag nu går att relatera, de elementäraste medborgerliga rättigheter synas hava blivit suspenderade, anser jag det vara min plikt att framföra dem i kammaren för att åtminstone nedlägga min bestämda gensaga mot sådana maktmissbruk, som här kommit till synes.

Under remissdebatten var det någon talare, som nämnde, att vi inom vår statsekonomiska förvaltning fått kutymmer, som icke äga

hemul inom vårt land utan inom ett annat känt land. Jag tror *Ang. kostnader för tryggande av rikets neutralitet.* för min del, att om detta uttalande har sitt berättigande rörande det området, så ha vi nog också fått förhållanden inom den administrativa lagstiftningen och det sätt varpå den tillämpas, som man kan säga icke äga hemul inom vårt land utan i ett annat land, vilket jag här icke skall nämna. Det är kanske bekant, åtminstone för en del, om icke för alla, hur Kungl. Maj:t genom en förordning av den 13 oktober 1916, nr 451 i Svensk författningssamling, samt en kungl. kungörelse samma dag, nr 452 i samma författningssamling, har utfärdat föreskrifter, varigenom ett visst område inom vårt lands nordliga trakter har blivit så att säga ett land för sig med sina egna förordningar och sina egna lagar. Kungl. Maj:t har nämligen bestämt, att exportförbjudet gods av sådant slag, som omförmäles i en vid förordningen fogad förteckning, icke må införas till detta område. Sedan beskrives området. Det börjar något väster om Boden, omfattar hela Bodens samhälle och en del av Luleå kommun, går därefter åt öster söder om järnvägen en halv mil och likaledes norr om järnvägen en halv mil till Torne älv. Sedan går området från Torne älvs nedre lopp med en bredd av en halv mil 25 till 30 mil norrut till en plats som heter Areavaara. Till detta område är det förbjudet att införa exportförbjudet gods. Vidare säges det i 1 § 2 mom., vilka straffpåföljder det medför, om man inför exportförbjudet gods till detta område, nämligen böter från 10 till 10,000 kr. I 3 § 1 mom. säges vidare, att den som flera gånger brutit mot denna förordning kan dömas till straffarbete från och med två månader till och med två år. Detta är en lag, som har tillkommit enbart genom Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning, och som alltså kan medföra straffarbete ända upp till två år. Vidare säges i 4 §, att »vad här ovan stadgas om otillåten införsel, gälle ock om försök därtill». I 7 § föreskrives, vilka som skola öva tillsyn över att icke brott mot denna stadga förekomma, och det är, utom naturligtvis polispersonalen, statens järnvägars personal, postpersonalen och tullverkets personal. Alla dessa ha skyldighet att göra polistjänst i detta avseende. Sedan följer en förteckning över de varor, som det är förbjudet att införa till detta område, och så i kungörelsen har Kungl. Maj:t bestämt, att det skall utses en särskild inspektör, som skall bli chef inom detta område, och som för övrigt sedan blivit den verkliga chefen där, som icke blott övervakar detta förhållande utan som tycks vara den högsta polismyndigheten inom detta område. Sedan föreskrives det ytterligare i kungörelsen, att statens järnvägars, postens och tullverkets personal har skyldighet att övervaka att icke brott mot förordningen förekommer. Vidare föreskrives anordnandet av några kontrollstationer, där man skall undersöka misstänkt gods och så heter det i fortsättningen av 4 §. »Där så ske kan, bör dock beträffande å järnväg forslat resgods undersökning så anordnas, att densamma i lämplig utsträckning och i den ordning, som i 3 § sägs, äger rum å vederbörande tåg under dess gång före ankomsten till behörig kontrollstation eller först efter det denna passerats.» Således ända från Boden och fram till

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.

(Forts.)

östra gränsen, är folket på tågen underkastat undersökning och visitation inom sitt eget land, huruvida de innehava något sådant gods, som det är förbjudet att införa i detta område. Vidare föreskrives i § 5 — den är så lång, så jag skall icke trötta kammaren med att läsa upp den — hur undersökningen skall verkställas, och därav framgår, att den kan verkställas hur noggrant som helst. En mycket plikttrogen och om sin befordran mån tjänsteinnehavare kan gå hur långt som helst, t. ex. på tåget undersöka, om en resande har ett antifibrinpulver i sin portmonnä. Ingenting hindrar honom att göra detta. I § 6 föreskrives vidare: »Utöver den undersökningsrätt, som omförmäles i 2 § 2 mom. och 5 § må undersökning efter olovligen infört gods anställas inom i 1 § 1 mom, nämnt område: 1:o) på vägar och gator; 2:o) i hus och boningsrum på viloställen å landet, där godstransporter finnas eller gods till vidare forsling upplägges; samt 3:o) i allmänhet i magasin, upplagsbodar, uthus, vindar och källare, belägna på landet eller i skärgård.» Och samma paragrafs 4 mom. lyder: »Därest vid undersökningsmans ankomst till hus eller lägenhet, vari undersökning får äga rum, ägaren håller sig undan eller eljest är frånvarande och icke kan anträffas, må huset eller lägenheten, i vittnens närvaro, öppnas och undersökas men skall sedermera bevakas, till dess ägaren återkommer, eller, likaledes i vittnens närvaro, låsas och förseglas.» Således kontentan av denna kungl. förordning och kungörelse blir ytterst den, att i detta område är infört rena rama belägringstillståndet, och så som det sedan tillämpats med hjälp av olika myndigheter, bl. a. neutralitetsvakten, har det blivit ett fullkomligt olidligt förhållande inom dessa trakter. Jag tilltror mig icke äga förutsättningar att gå in på att bedöma, huruvida Kungl. Maj:t genom utfärdandet av denna förordning utan riksdagens medverkan tangentat eller överskridit sin konstitutionella befogenhet inom den administrativa lagstiftningens område. Detta torde förresten bliva konstitutionsutskottets sak att utreda. Men det vill jag betona, att *därest* vår konstitution tillåter denna rätt, så torde det vara mycket litet sanning i påståendet, att i vårt land stiftas lag av Konung och riksdag gemensamt, samt uttala, att de medborgerliga rättigheterna i »frihetens stamort på jorden» i så fall endast äro en chimär. då ju en regering efter godtycke helt simpelt kan avskaffa dem. Denna lag har naturligtvis såsom en hel mängd liknande tillkommit hastigt och lustigt, och följden har också blivit, att den blivit mer eller mindre motsägende, så att den ofta icke kan tillämpas utan måste av dem som skola tillämpa den, efter godtycke suspenderas, där man finner, att den strider mot sunda förnuftet.

Jag skulle ha lust att här framdraga en del exempel för att visa, till vilka orimligheter denna lag har lett, men jag vill icke upptaga kammarens tid därmed. Jag vill blott påpeka en konsekvens, som denna förordning har åstadkommit i dessa trakter. Det är nu så, att var helst man reser i dessa trakter, efter häst eller på tåg, så möter man titt och tätt en militärpostering. Det kommenderas halt, ur släden, det blir undersökning av släden och den resande, och så får man

fortsätta. Icke långt därifrån påträffar man nästa militärpostering. Det blir åter halt och så samma procedur igen. Det har gått så långt, att personer, som skola gå för att besöka sin närmaste graune, till och med personer i tjänsteställning och klädda i uniform, blivit vägrade att fortsätta till granngården och fått vända om. En person var ute på så lovliga vägar som att skjutsa sin dotter till skolan från hemmet. Militärposteringen säger halt. »Jag är på väg för att skjutsa min dotter till skolan», säger han. »Vänd om!» Och det fick han finna sig i. När det går så långt, att husundersökningar verkställas endast på rena misstankar eller på grund av illvilliga angivelser eller godtycke, har man väl ändå anledning att reagera häremot.

Jag vill nämna ett fall av sådan, som det förefaller mig, otillbörlig husundersökning. Fallet har förresten redan dragits inför justitiekanslern. Framställningarna rörande denna sak gå isär. De, som anmält saken, ha en relation, de som ha blivit anmälda för att de skulle ha verkställt olaga husundersökning, ha en annan relation. Nu är det i alla fall så, att anmälarna såsom goda högermän ha, såsom de också säga, icke gjort sin anmälan därför att de önska få straff på talet, som börjar föras i dessa trakter, att det verkligen ser ut, som om det vore likgiltigt, vilket land man tillhör, enär de medborgerliga rättigheterna synas vara lika litet värda i det ena landet som i det andra. Därför, säga anmälarna, ha de velat fästa justitiekanslerns uppmärksamhet på saken, för att detta måtte i fortsättningen förhindras. Som jag sade föreligger en relation från anmälarna och en från svarandena. Därvid har saken stannat. Anmälarna ha nämligen icke ingivit några påminnelser, så man kan icke veta, var sanningen ligger. Vad som emellertid obestridligt framgår av de handlingar, som ligga hos justitiekanslern, är, att tre män inställde sig i kommunalnämndsordförandens i Övertorneå socken hem och sade: ni ha förbjudet gods, vi skola verkställa husundersökning. Husbonden var icke hemma utan endast husmodern, och hon var naturligtvis icke van vid sådana där saker. Hon blev förskräckt och sade, att här finns naturligtvis ingenting förbjudet i vårt hem. »Jo, det gör det.» »Ni får väl undersöka då.» Det är klart, att hennes mening icke var att därmed uttala sitt gillande av sådan en olaglig husundersökning. De verkställde emellertid nu sin undersökning och det så noga, att de, såsom anmälarna säga, till och med låste upp byråar och koffertar samt undersökte uthusen, höladorna och ladugårdsvinden, för att se om där icke fanns något exportförbjudet gods. Där fanns ingenting, och då gingo de till nästa gård och upprepade samma procedur. Det var samma historia där, det fanns ingenting, och så gingo de till den tredje gården, och icke heller där fanns det någonting. Sedan efteråt upplyser en av förrättningsmännen, att man gjort denna undersökning på grund av en hemlig angivelse. Han säger i sin förklaring till justitiekanslern, att det kommit till deras kännedom att en släkting till dessa tre bönder, boende ett par, tre mil därifrån, skulle ha innehaft exportförbjudet gods, och att detta transporterats för att gömmas till dessa släktingar i den andra byn.

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggnade
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Det kan förefalla, att dessa saker icke ha något samband med det här ifrågavarande ämnet, men jag hoppas kunna visa, att de verkligen äga samband med neutralitetsvakten, därför att det är neutralitetsvakten, som till stor del upprätthåller detta skräckregemente och som vakar över, att dessa förordningar efterföljas. Det är neutralitetsvakten, som verkställer undersökningar och visitationer, trakasserar folket och gör livet där uppe alldeles outhärdligt. Under sådana förhållanden förefaller det mig egendomligt, om denna sak verkligen inte skulle ha sammanhang med det ifrågavarande ämnet.

Det förefaller mig också egendomligt, att just dessa trakter, med deras i allmänhet synnerligen laglydiga och lojala befolkning, skola brännmärkas på detta sätt. Att det finns samvetslösa människor där, liksom överallt annorsädes, vilka vilja begagna sig av det rådande systemet för att skaffa sig ekonomiska fördelar, även om de därmed skada sitt eget land, borde väl icke vara tillräckligt skäl för myndigheterna att på det sättet trakassera den personliga friheten och fullständigt suspendera de medborgerliga fri- och rättigheterna i dessa trakter.

För att nu komma till ämnet, neutralitetsvakten, ber jag få omnämna vissa saker, som enligt min mening icke behöva anses vara hemliga, enär de kungjorts i tidningspressen och äro kända över hela landet. Jag kan nämna det, att tack vare denna neutralitetsvaks handhavande av sin vakt på detta sätt, så är verkligen icke blott vår medborgerliga frihet utan även den allmänna säkerheten i allra största fara i dessa trakter, därför att det naturligtvis finnes många av neutralitetsvaktens handhavare, som icke taga sin uppgift med den grannligheten den kräver utan finna sitt nöje i att trakassera medborgare. Det har i tidningspressen nämnts om huru det hände, att en av svenska gränsvakterna vid ett tillfälle kommit att skjuta en människa, som sedan fanns död på isen. Denna sak har varit föremål för krigsrättens prövning och personen har naturligtvis frikänts. Men det hindrar icke, att i detta fall, liksom i många andra, den civila rättvisan betydligt skiljer sig från den militära, och därför är den relation, som jag fått från civilt håll, en helt annan än den jag fått från militärt håll och varpå domen grundades. Av denna relation, som jag icke vill trötta kammaren med att upprepa, framgår att det finnes skäl att också se till att neutralitetsvakten icke blir en fara för vår egen neutralitet genom att den handhaves på ett allt för ogrannlagt sätt. Det är icke blott den personliga friheten som på detta sätt blivit kränkt, utan även de andra medborgerliga rättigheterna ha blivit fullkomligt avskaffade. Enligt de upplysningar jag fått är där även telegraf- och telefoncensur samt postcensur, åtminstone beträffande paketen, men man är icke heller riktigt säker på hur det är med brevhemligheten. Det var en person inom den neutrala zonen, som fick sig ett paket tillsänt. Man vägrade på poststationen att utlämna det förrän vederbörande myndigheter öppnat det och förvissat sig om vad det innehöll. Vidare påstås det, att varje telefonsamtal emellan personer

i olika byar eller inom samma by inkopplats till den militära censen, som sålunda avlyssnar varje telefonsamtal.

Jag har således, såsom framgår av vad jag här anför, fått den uppfattningen, att neutralitetsvakten till stor del, — för att icke säga helt och hållet — är för landet obehövlig, och då den icke blott är obehövlig, utan rent av synes i vissa fall vara en fara för vår verkliga neutralitet, för den medborgerliga friheten och den allmänna säkerheten, så skulle jag därför ha haft anledning att yrka avslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets förslag. Men då jag icke har den minsta utsikt att få ett sådant förslag igenom i kammaren, får jag inskränka mig till att uttala min bestämda gensaga mot det sätt, varpå de medborgerliga friheterna och rättigheterna i de omnämnda trakterna blivit suspenderade. Jag slutar därför detta mitt anförande, herr talman, utan att göra något yrkande.

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.

(Forts.)

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag skall först säga något med anledning av det yttrande, som herr finansministern hade här i dag. Till en början vill jag då säga, att det är så långt ifrån att det från min eller mina meningsfränders sida varit någon erinran mot att propositionen kommit så tidigt som den gjort, att jag tvärtom i det fallet vill uttala min och mina kamraters tacksamhet för att den kommit så tidigt. Det var nämligen så, att då vi fingo den väsentligen avgörande propositionen rörande samma ämne i fjol, så kom den så sent — först i medio av maj, och utskottsutlåtandet över propositionen är dagtecknat den 2 juni — så att det icke var möjligt att vid denna sena tidpunkt av riksdagen tränga så noggrant in i detta spörsmål som önskvärt hade varit. Hade statsutskottet haft bättre tid på sig att tränga in i det spörsmålet då, så är det mycket möjligt, att statsutskottet redan då hade ansett sig böra göra ett bestämdare uttalande rörande exempelvis de där varufördyringarna än vad som blev fallet. Jag tillåter mig emellertid att ännu en gång understryka vad jag sagt i mitt första anförande, nämligen att jag tog ett klart avstånd från saken inom statsutskottet, ehuru väl jag icke ansåg, att jag vid denna långt framskridna tidpunkt av riksdagens arbete och med hänsyn till de många och stora spörsmål, som förelågo till riksdagens avgörande, borde här i kammaren driva fram min mening. Dock vill jag säga, att icke är det rimligt att påstå, att riksdagen godkänt, vad riksdagen aldrig haft kännedom om. Statsutskottet hade visserligen tagit del av vissa hemliga handlingar, men riksdagen har aldrig vetat vad som stått i dessa. Av den anledningen kan man aldrig säga, att riksdagen intagit någon ståndpunkt beträffande det spörsmålet.

Vidare meddelade herr finansministern, att av de tre grupper, som omförmälas i utskottets utlåtande, i fråga om den andra gruppen, som avser materiel- och persedelsanskaffningar, rörande vilka Kungl. Maj:t ännu icke fattat något beslut, att den icke var inberäknad i den kungl. propositionen. I anledning därav nödgas jag säga, att det var för oss alldeles omöjligt att få fram en sådan

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
traltet.

(Forts.)

mening ur de handlingar som överlämnades till utskottet. Det var så mycket omöjligare att få fram den meningen, som jag måste säga, att — om jag ser på siffrorna och medelsbehovet — jag finner, att det belopp, som intendentsdepartementet beräknat i sin önskelista till materielanskaffning och varom Kungl. Maj:t ju icke fattat något beslut, måste till största delen ingå i den kredit, som Kungl. Maj:t begärt. Det är nämligen så att dessa materielanskaffningar äro fördelade månadsvis, och alla intendentsdepartementets anskaffningar äro fördelade på årets sex första månader. — Det belopp, som då återstår för maj och juni månad, det är vida mindre än det belopp, som är beräknat i departementets önskelista — såsom jag kallar den — om vilken nu herr finansministern har sagt, att den icke var beräknad. Längre än till omkring medio april skulle ej de 30 miljonerna räcka enligt de av regeringen till utskottet överlämnade kostnadssammandragen. Det är sålunda blankt omöjligt för mig i den stund som är att finna, huru herr finansministerns resonemang kan gå ihop.

Vad så den tredje erinran angår nämligen den, att Kungl. Maj:t i gårdagens konselj fattat beslut om framläggande för riksdagen av en finansplan n:r 2, så får jag säga, att den ger ökad styrka åt riktigheten av utskottets uppfattning om att det är onödigt att riksdagen nu bemyndigar Kungl. Maj:t, icke att täcka av Kungl. Maj:t redan gjorda förskott, utan att förskotta vad Kungl. Maj:t redan har förskotterat. Det synes mig, att den omständigheten ger det starkaste och kraftigaste stöd för den uppfattning jag utvecklade i mitt första anförande, nämligen lämpligheten av att uppskjuta hela avgörandet i denna del av propositionen till dess att denna täckningsproposition föreligger.

Vidare meddelade herr finansministern, att han rådgjort med försvarsministrarna, och detta var ju i och för sig en tacknämlig upplysning att erhålla. Jag vill endast säga, att av de handlingar, som voro till utskottet överlämnade, kunde man icke finna det, och jag får tillägga, att jag har svårt att föreställa mig, att ärendet verkligen varit föremål åtminstone för någon *grundligare bearbetning* inom lantförsvarsdepartementet. Ty är det så, att det varit föremål för verklig bearbetning inom lantförsvarsdepartementet, så synes det mig, att det hade varit en mycket billig begäran, att lantförsvarsdepartementet åtminstone hade sagt ifrån, att de betydande belopp, varom herr finansministern här talat, aldrig skulle inberäknas.

Med denna erinran till herr finansministern skall jag nu be att få övergå till att få säga några ord med anledning av vad lantförsvarsministern anförde.

Det anfördes av honom, att ett bifall till utskottets hemställan måste förutsätta, att neutralitetsvakten måste indragas, ty, sade han, över 10 miljoner kronor äro förbrukade redan under januari månad för armén och flottan. Jag skulle då vilja fråga: till vad ändamål äro de förbrukade? Det är väl ändå så, herr krigsminister, att en väsentlig del av det angivna beloppet har åtgått till materiel-

anskaffningar. Och det är ju dock så, att dessa materielanskaffningar ha av utskottet i dess hemställan på av utskottet anförda skäl — och jag har i mitt första anförande här vidare utvecklat saken — fullständigt undanskjutits. Då emellertid herr krigsministern ansåg sig här kunna lämna en del siffror, som jag trodde, att han icke ville lämna, så ber jag att få belysa dessa herr krigsministerns siffror med att lämna kammaren den upplysningen, att till avlöning och förplägnad, underhåll, inkvartering, slitningersättning, furage m. m., med ett ord sådana utgifter, som utskottet i sitt utlåtande har kallat löpande utgifter, åtgår för armén — med utgångspunkt från de inkallelse-siffror, som jag anförde på det hemliga sammanträdet i måndags och som ligga till grund för denna beräkning, inkallelse-siffror som skilja sig i så hög grad från de av herr krigsministern nu meddelade — under tre månader åtgå omkring 7 miljoner kronor, och för marinen äro dessa kostnader upptagna till 1,400,000 kronor. Jag tror, att kammaren av de siffrorna skall finna, att det belopp av 10 miljoner kronor, som här från utskottets sida ifrågasatts, måste täcka dessa löpande utgifter helt och fullt lika länge som med propositionens utgångspunkt de 30 miljonerna.

Ang. kostnader för tryggande av rikets neutralitet.
(Forts.)

Herr krigsministern talade också något om anskaffningar som hade gjorts av vissa metaller. Då det är möjligt, att kammaren därav kunde få den uppfattningen, att de metallgrupperna spela någon väsentlig roll i dessa 30 miljoner, så vill jag lämna den upplysningen, att för de båda metallgrupperna gå kostnaderna icke ens upp till $\frac{1}{2}$ miljon kronor.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr vice talmannen, som under det sista anförandet övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Mörcke, som yttrade: Herr vice talman, mina herrar! Med anledning av vad den siste ärade talaren anförde om dessa siffror, som angiva de summor, vilka redan äro förbrukade med februari månads utgång, ber jag att få säga några ord.

I mitt förra anförande nämnde jag endast, att slutsumman av dessa gick på 9,120,481 kronor. Härav är det icke så liten summa, som den förre ärade talaren nämnde, som åtgår till avlöning, underhåll o. s. v., utan denna summa är av arméförvaltningen beräknad till 4,779,810 kronor. Jag har fått papperet från arméförvaltningen i går och har ännu icke kunnat kontrollera siffrorna. Men enligt dessa uppgå kostnaderna för materielanskaffning för artilleridepartementets räkning till 1,900,000 kronor, för fortifikationsdepartementet 35,710 kronor, för intendentsdepartementet 1,994.361 kronor, för civila departementet 400,000 kronor och för sjukvårdsstyrelsen 10,600 kronor. Summa 4,340,671 kronor. Nu är det ju så, att denna summa representerar sådant, som verkligen är betalt under dessa månader. Således kan det mycket väl vara sådant, som är

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

anslaget förra året. Emellertid är det så, att om vi få endast dessa 10 miljoner kronor, som statsutskottet föreslår, så äro ju de slukade av detta som jag nu nämnt. Jag kan icke se annat än att det resonemanget är riktigt.

Vidare anförde

Herr Å k e r m a n: Herr vice talman, mina herrar! Till en början ber jag att med glädje få konstatera, att det tycks — med måhända ett undantag — icke vara mer än *en* mening om, att neutralitetsvakten skall *effektivt* uppehållas. Sedan kan det ju vara olika åsikter om omfattningen av densamma eller rättare sagt, vad som menas med ordet effektivt. Jag vågar emellertid påstå, att det skall vara svårt för att icke säga omöjligt för någon av denna kammares ledamöter att på grund av den kännedom, som han äger om neutralitetsvakten, kunna fälla några bestämda omdömen om, att det och det är otillräckligt eller att det och det kan indragas.

Vidare ber jag att få konstatera, att i övrigt, såsom den ärade talaren på Örebrobanken i sitt första anförande sade, de olika ståndpunkterna bottna i olika uppfattning om riksdagens reella prövningsrätt. Med hänsyn härtill ber jag att få erinra kammaren om, att då Kungl. Maj:t förra året vid riksdagens början framlade en proposition om 25 miljoner kronor till neutralitetskostnader åtföljdes proposition icke alls av några som helst beräkningar. Riksdagen beviljade då som bekant 18 miljoner, utan att det framlades några beräkningar. Mot riksdagens slut åskade Kungl. Maj:t återigen pengar till neutralitetskostnader, och då framlades beräkningar. Jag vågar påstå, att de beräkningar, som i år framlagts, icke äro mindre noggranna än de beräkningar, som då framlades. Sedan må det vara rätt, att den ärade representanten på Örebrobanken inom statsutskottet och utskottsavdelningen uttalade sin önskan, att dessa beräkningar skulle vara noggrannare än de voro. Men vad skrev riksdagen? Ty med all aktning för och med all uppskattning av den ärade representanten på Örebrobanken, så kan han väl ändå icke begära, att Kungl. Maj:ts regering skall veta och taga hänsyn till vad han sade i statsutskottet, utan Kungl. Maj:ts regering får väl ändå hålla sig till vad riksdagen skriver. Och riksdagen skrev, att »riksdagen har ansett sig böra lämna det av Eders Kungl. Maj:t begärda bemyndigandet under framhållande, att orsaken till att kostnaderna för neutralitetsskyddet för år 1916 beräknats avsevärt högre, än för föregående år, är att söka däri, att en del av de under åren 1914 och 1915 beslutade utgifterna infalla först under år 1916, samt att anskaffningskostnaderna för en del förnödenheter undergått en avsevärd prisstegring.

I sammanhang härmed har riksdagen velat uttala, att ersättning för vissa varuposter utav mera betydande omfattning, som anskaffats för krigsberedskapen, men som sedermera icke lämpligen böra bibehållas för krigsmaktens behov eller som användas för ändamål, för vilka i stat upptagna anslag äro avsedda, bör i sinom

tid tillgodoföras neutralitetskostnadernas konto.» Därefter talar riksdagen endast om, att neutralitetsvakten bör inskränkas till det verkligt nödvändiga.

Jag ber få påkalla uppmärksamheten på ett par saker i denna riksdagens skrivelse.

Riksdagen var således på våren 1916 fullt på det klara med, att man år 1916 betalade en del av Kungl. Maj:t 1914 och 1915 anvisade medel, eller precis detsamma som nu har gjorts, enligt upplysningar från chefen för lantförsvarsdepartementet, och som enligt de för utskottet framlagda beräkningarna skulle komma att ske. Beträffande dessa betalningar har man från utskottets sida aldrig velat ingå på — om jag får begagna den ärade representantens på Örebro-banken uttryck — en reell prövning. Man har aldrig velat direkt komma fram med, hur staten skall göra, när dessa av Kungl. Maj:t under 1916 anvisade poster skola betalas, enligt myndigheternas beräkningar till stor del just under dessa månader. Utan man har utslutande hållit sig till de löpande utgifterna för neutralitetsvakten. Och den ärade talaren har nyss visat på, att man kommer ganska nära de 10 miljonerna, när det gäller att beräkna dessa löpande utgifter för tre månader.

Nu är det nog så, som chefen för lantförsvarsdepartementet sagt, att även om dessa beräkningar äro gjorda för ett större antal man, så kostar varje man nu mera, än vad som upptagits i beräkningarna, vilka ju äro gjorda med samma A-pris som föregående år.

Vidare skall jag också be att få påkalla uppmärksamheten på, att riksdagen uti denna riksdagsskrivelse talade om, att anskaffningskostnaderna för en del förnödenheter undergått en avsevärd prisstegring. Och det har ju också av en talare erkänts, att i de beräkningar, som förelades utskottet, talade man om dylika merkostnader. Nu vill jag villigt erkänna, att i de beräkningar, som nu uppvisas, ha merkostnaderna betydligt större rum. Men jag vågar påstå, att hade *det* varit den huvudsakliga anmärkningen, så skulle vi nog nu liksom i våras lyckats komma överens att skriva *så*, att riksdagen icke bundit sig med avseende på merkostnaderna.

Såsom framgår av den upplästa skrivelsen, funnos således i beräkningarna 1916 just ungefär likadana poster som de, vilka nu presenteras utskottet. Då hade riksdagen i sin skrivelse ingenting att erinra om dem. Att enskilda ledamöter hade det, är väl ändå, som jag förut påpekat, rätt svårt för Kungl. Maj:ts regering att veta. Nu kommer regeringen återigen med beräkningar, tämligen likadana som 1916 på våren, men nu vill man ha ett annat förfarande med dem. Man säger, att nu är vårt tålamod slut. Ja, men riksdagen har ick förut sagt ifrån, att riksdagens tålamod höll på att taga slut. Och om det nu nödvändigtvis skall sägas ifrån, att tålamodet är slut, så tror jag, att vi hade kunnat sagt ifrån det på ett mindre bryskt sätt, än som nu har skett.

Det har ju av herr finansministern påvisats, hurusom regeringen i en hel del andra fall under denna prövande tid måst få en rätt vittgående befogenhet. Riksdagen har även i detta fall förut givit

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

regeringen en vittgående befogenhet. Är det då skäl i att i detta ögonblick, såsom förhållandena nu äro, ändra taktiken?

Nu säger man: ja, det här är ju ingenting annat än ett uppskjutande; vi vilja avvakta den stora finansplanen, de närmare utredningarna av det hela. Ja, men när det samtidigt upplyses, att man faktiskt har betalt de räkningar — om jag får använda ett så banalt uttryck —, som presenterats på grund av anvisningar förra året, och de återstående pengarna icke räcka till neutralitetsvaktens upprätthållande, då finns icke annat val, såvitt jag kan förstå, än att regeringen antingen måste gå den väg, som ju gång på gång påtalats i denna kammare, nämligen att utan bemyndigande förskjuta medel eller också indraga neutralitetsvakten, och att indraga neutralitetsvakten ha vi ju kommit överens om icke skulle vara lyckligt.

Till sist några ord med anledning av vad som yttrades av herr Eriksson i Grängesberg. Han var ganska elak emot oss regementschefer och sade, att vi icke hade förstånd för de inkallades ömmande omständigheter, utan togo ut folk trots dessa ömmande förhållanden. Ja, vi äro bundna av en alldeles bestämd minimistyrka. Då denna överskrides, kunna vi pröva de ömmande fallen, men under minimistyrkan ha regementscheferna ingen som helst rättighet att gå. Vad han sade beträffande det förhållandet, att det nu gick folk på handräckning på ett visst regemente, så kan jag mycket väl förstå anledningen därtill, och jag tror, att det finns ganska goda skäl för, att dessa värnpliktiga åtminstone icke i går och kanske icke ens i dag ha blivit hemförlovade. Jag vill emellertid icke ingå på en debatt om den saken.

Vid förra riksdagen liksom i dag har man försökt påbörda oss militärer i allmänhet någon slags önskan, att neutralitetsvakten skulle vara så stor som möjligt. Jag ber att få upprepa, vad jag sade vid förra årets riksdag, att vid truppen ha sannerligen icke någon som helst önskan, att neutralitetsvakten skall vara stor, ty den pålägger den fast anställda personalen ett arbete, som under dessa 2 $\frac{1}{2}$ år varit ytterligt ansträngande och vid vissa tider fört bra nära överansträngning. Men vi böja oss lojalt för vad vi bli befallda och lita på att de, som ha överblick över det hela, icke taga ut prestationer i onödan, och vi äro förvissade om, att vårt arbete sker till fosterlandets bästa.

Det har också påtalats, att här äro somliga av de inkallade, som gå och göra ingenting, och att det vore bättre, att de finge stanna hemma. Ja, men kunna vi icke vara rätt glada åt, att dessa, som gå på vakt, icke ha någon anledning att inskrida? I allmänhet när man är på vakt, är det ju så, att man icke alltid har anledning att göra någonting särskilt, men man måste ständigt vara till hands. Och det vet nog var och en i denna kammare, att vissa delar av vårt land äro så belägna, att man icke ett, tu, tre kan komma från mellersta Sverige och dit. Man kan komma fortare dit från andra håll och med andra medel än dem, som stå svenska statens järnvägar till buds.

Gentemot herr Stenudd vill jag endast säga, att det är ju möj-

ligt, — jag kan varken bekräfta eller bestrida det — att det förekommit fall, där officerare uppträtt mindre lämpligt. Officerare, som icke äro fast anställda, ha i mycket stor omfattning varit inkallade. Allt som allt har det således varit mycket officerare i tjänstgöring. Det är ju möjligt och rätt förklarligt, men också mycket beklagligt, om någon bland dessa många uppträtt mindre lämpligt. Men jag tror, att man icke har rätt att därav draga den slutsatsen, att detta skulle vara någonting vanligt eller ens någonting annat än ett mycket sällsynt undantag.

Jag ber att få återknyta till vad jag nyss sade och konstatera, att vad som nu från utskottets sida påyrkats, är en ändring uti förfarandet i jämförelse med vad som skett föregående år. Då jag för min ringa del icke kan finna annat än, att den nuvarande tiden är synnerligen illa vald för en sådan förändring, och då jag icke kan dölja för mig, att en sådan förändring i förfarandet kan misstolkas, och då jag anser, att vår utrikesledning har bättre användning för sina krafter och sin tid än till att försöka undanröja sådana misstolkningar, så ställer jag mig på den sidan, som förfar på samma sätt som riksdagen gjorde förra året. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Lindhagen: Den siste talaren slutade med, att tidpunkten var mycket illa vald att gå på den linje, som statsutskottets majoritet har förordat, och jag förstår så gott och respektfullt hans övertygelse i det avseendet. Ty här är det egentligen alldeles diametralt motsatta åskådningssätt, som brytas mot varandra. Man kan säga, att det är den tid, som gått och den tid, som skall komma, och det är ju ganska svårt för dessa så olika tider att förstå varandra.

För min del har jag i riksdagen framfört och vidhåller¹ fortfarande min uppfattning, att tiden i all synnerhet efter världskriget är mogen för att de små staterna böra tänka på en avrustning i stort sett, utan att vänta på stormakternas avrustning. Och det har särskilt förefallit mig, att de skandinaviska folken med sitt läge och sina förhållanden äro särskilt skickade att gå till verket med någonting sådant. Men den saken är ju icke genomförd ännu, och det kan icke ske på en gång, så även jag måste ju räkna med vad som äger rum under övergångsstadiet. Och jag kan därför också mycket väl instämma med de föregående talarna, att vi måste nu tills vidare, då vi icke arrangerat oss på annat sätt, ha den neutralitetsvakt, som behövs, eller som grundlagen kallar det, som är oundvikligen nödvändigt. Men då är frågan, vad som är oundvikligen nödvändigt, och det ställer sig ju helt naturligt mycket olika inför de olika åskådningssätt man har på den stora frågan i allmänhet. Jag tror också såsom den siste talaren, att officerskåren lyder order. Han hänvi-

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

sade själv till militärledningen, och det är ju ganska klart, att militärledningen här i landet som i alla länder anser, att även i fredstid men i all synnerhet i krigstid och icke minst i ett världskrig måste man under alla förhållanden stå rustad till tänderna. Det är icke någon verklig trygghet, förrän man står rustad till tänderna. Denna uppfattning har den militära ledningen helt naturligt — och utan att jag klandrar den — gjort gällande hos Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t har blint följt denna s. k. sakkunskap, och riksdagen har hittills tämligen blint följt Kungl. Maj:t.

Nu finner jag emellertid i detta utskottsbetänkande en börjande ljusning, icke så kolossalt stor, men i alla fall en ljusning till att det andra åskådningssättet även skall få något mer att säga i riksdagen.

För det första mellan raderna, och även i klämman direkt kan man säga, att nu är det meningen, att riksdagen själv skall använda sitt eget förnuft också och icke helt och hållet lita på den militära ledningen. Det är ju ett ofantligt framsteg.

För det andra har nu verkligen framryckt den realiteten, att utskottsmajoriteten säger helt tydligt, att det finnes väl intet rimligt skäl, såvitt vi kunna förstå, varför det skall vara en så fullständig mobilisering av armén. För ett par år sedan tillät jag mig framhålla detta och återopade norrmännens exempel, som gjort en bestämd skillnad mellan armén och flottan. Då vann jag intet understöd här, såvitt jag kunde finna, utan stod tämligen ensam. Nu har jag ju en hel majoritet i utskottet och även i riksdagen, som står på samma sida. Man ser således, att man icke behöver förtvivla.

Slutligen — och därvid vill jag fästa den allra största vikt — när världskriget bröt ut, tappade ju de flesta huvudet, och sedan har man trott — och det har gjorts gällande, att här i riksdagen skulle alla partier uppträda tämligen enhetligt utåt, så att den yttre världen fick intryck av att svenska folket som en man stod rustat till tänderna, om någon ville göra det någonting. Och det ansågs ofantligt farligt för vår ställning, om vi gäve intryck utåt, att i denna position, denna militära andaktsstund — där var och en visserligen kunde få komma med sina förslag om olika pansarbåtar o. s. v. — vi icke alla voro enade i en stor andakt om det militära försvaret, att det var summan och det viktigaste i vår utrikespolitik. Jag tror, nu, att vi ryckt fram här och i stället för denna samling fått den nya tidens tankar, som vilja bryta denna hypnos, och komma fram till ett annat och förnuftigare betraktelsesätt. Jag säger: hell statsutskottets utlåtande, som brutit en så beskaffad enighet som jag nysse talade om.

Men nu hänger det som sagt på, vad som är oundgängligen nödvändigt, som grundlagen säger; den använder intet mildare uttryck.

Då skulle jag vilja återgiva den utveckling, som jag tillät mig redogöra för den 1 mars i fjol, men det kan jag icke; det bleve för vidlyftigt. Jag skall blott återgiva några allmänna drag dels ur militarismens synpunkt, ur militärförsvarets synpunkt och dels ur pacifistisk synpunkt.

Vi skola nu erinra oss, att vi i alla fall hava en ordinarie militärbudget och därpå grundade möjligheter; vi skola väl icke alldeles glömma bort detta, som om det icke finnes. Den första frågan är väl: är detta icke tillräckligt? Är faran så stor, att vi icke hava resurser i vår organisation att möta den med, om den kommer hastigt? Det är denna ståndpunkt jag står på, och jag frågar mig: är det ådagalagt, att vi behöva något mera? Då är det för det första frågan, om vi hava att vänta ett anfallskrig. Det har ingen påstått. Vidare, om vi kunna vänta någon annan slags neutralitetskränkning. Varifrån skall den komma till lands, så att man icke hinner mobilisera de ordinarie trupperna, när denna fara kommer? Det har icke visats något sådant, och jag kan inte förstå, var denna fara ligger.

Vidare hava vi havet, det stora öppna havet. Där är verkligen vår neutralitet kränkt både av England medelbart, genom att det hindrar vår handelsinförsel, och av Tyskland, genom att det sänker våra båtar och spiller gods och människoliv. Vi hava nu senast hört om torpederingen av »Hugo Hamilton», ja, jag menar nu farttyget. Det är ju en uppenbar kränkning av vår neutralitet, det är, om jag får uttrycka mig på det sättet, så gott som en krigsförklaring, om vi icke befunne oss i så abnorma förhållanden, då man ju får finna sig i litet av varje. Härigenom kommer vår produktionsförmåga att alstra säd ur jorden att minskas ofantligt. Mobilisera vi väl mot detta? När neutraliteten verkligen kränkes, göra vi ingenting, och varför? Vi kunna ingenting göra. Då skola vi i stället söka tillfredsställa oss genom att brassa på med utgifter och farhågor på alla möjliga punkter, där neutraliteten aldrig blivit kränkt, och där någon fara för kränkning knappast kan med förstoringsglas upptäckas.

Nu återstår då territorialgränsen, och där medgiver jag i år liksom i fjol, att i följd av att denna gräns är öppen mot havet och fienderna under förföljande av varandra i hetsigheten kunna komma att rusa in mot gränsen, är det bra att där hava bevakningsfartyg. Jag vet icke, om vår ordinarie sjömilitära organisation icke räcker till för denna uppgift. Gör den icke det, skall jag, när detta visas, vara villig att med min ringa röst bidraga till att öka anslagen för detta ändamål, nota bene till dess vi fått den av mig föreslagna skandinaviska avrustningsalliansen, ty då är det slut.

Så har också denna neutralitetsvakt ur pacifistisk synpunkt åtskilliga nackdelar, på vilka man icke tänker på andra håll, men som vi däremot tänka på så mycket mera på s. k. fredsaktivistiskt håll. För det första bidrager den att öka farligheten i vår utrikespolitik. Genom att vi stå väpnade och giva oss sken av att vara väpnade till det yttersta, är det också en fara, ty det inbjuder till att rusa iväg med våra vapen. Man frågar oss från alla håll: mot vem skola ni gå med edra vapen? Om vi däremot på den väg, statsutskottet börjat föreslå, taga saken lugnare och säga: här är icke meningen att uppjaga några onödiga fantom och farhågor utan här se ni tydligt, att vi endast i yttersta nödfall vilja kasta ut mera

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

pengar, innebär ju denna väg ett bevis för vår neutralitetsvilja, som är mycket starkare än utskottsminoritetens förslag.

Genom de ständiga extra neutralitetsbevillningarna utan ingående på realiteterna upprätthålles vidare militarismens hypnos över världen. Det kan icke hjälpas, att allas tankar inriktas på detta, och de s. k. fredsaktivistiska tankarna, kravet på att intressera sig för vad som kommer efteråt, att de neutrala folken skola gå fram med fredsvilja för att bygga upp grunden till en varaktig fred, den saken kommer fullkomligt till korta, och det är den andra stora faran med sådana bevillningar. Vi hade också nyligen ett ganska påtagligt exempel därpå. Det var berett riksdagens ledamöter tillfälle att vid ett enskilt sammanträde höra regeringens förklaringar och framställa frågor till densamma. Innehållet i dessa förklaringar är ju hemligt, och det skall icke falla mig in att tala om det öppet, men så mycket har jag rättighet att säga, att det framställdes utom en mängd frågor, vilka berörde neutralitetsvakten och handelspolitiken o. s. v., även en fråga till regeringen, vad den tänkte och ville göra för att gå i spetsen för, att de neutrala folken skulle komma med ett förslag till grund för en varaktig fred. Den saken ansågs så obetydlig, så ringaktad, att på den frågan... — Talaren avbröts här av herr *talmannen*, som uppmanade honom att icke beröra vad som förekommit vid det oförmälda sammanträdet. — Herr Lindhagen fortsatte härefter: Jag ber om ursäkt, men nu är det gjort i alla fall. Nog förstå herrarna, att vad jag nu sagt icke äventyrar vår politiska ställning. Herrarna skola icke tro, att vi äventyra att komma i krig av denna anledning. Jag vill säga officiellt, att denna fråga har vår regering vid alla officiella tillfällen vägrat besvara på ett tillfredsställande sätt. Det svaras aldrig på de frågorna, och det är en ännu större fara för vår framtid, att vi icke gå i spetsen för en verklig fredstanke utan blott syssla med dessa saker.

Jag har då ungefär klargjort min ställning till denna sak. Min första fråga har varit: är det tillräckligt med den ordinarie härordningen och de ofantliga belopp, som därtill äro anknutna? Böra vi också bevilja dessa extra anslag? Har det visats? Nej, det har icke visats. Nu är det en oroande sak också uti detta utskottsbetänkande, trots de av mig vidrörda framstegen i detsamma, att vi i alla fall icke kunna framtvinga, att vad riksdagen skall besluta är en viss bestämd post, som beviljas utöver den ordinarie budgeten, utan man har lagt i regeringens hand 10 miljoner kronor utan konturner beträffande användningen och även lovat att i fortsättningen, när det kommer en ny proposition, taga under övervägande att bevilja mera. Nästa steg är att säga: till det och det ändamålet bevilja vi mera, ty vi äro övertygade om, att det behöves, och om dessa ändamål skulle på något sätt vara så äventyrliga, att man icke kan diskutera öppet i riksdagen, vilket jag tror, att ett fåtal är, skola de i alla fall kunna diskuteras inom utskottet, och man kan där få förvisning om, vilka punkter det är, och sedan gå till beslut utan offentlig diskussion i riksdagen. Jag har icke fått den uppfattning-

gen, att det visats, att vi behöva något mera. Om det kunde ådagäläggas, att vissa poster redan äro förskjutna och man måste likvidera skulden, skulle det icke falla mig in att i en så brydsam tid icke vilja bidra till detta, men även denna sak är här oklar.

Ang. kostnader för tryggande av rikets neutralitet.
(Forts.)

Slutligen har jag sagt, att i den mån det verkligen kan bevisas, att det vid territorialgränsen skulle behövas mera vaktfartyg och vaktjänstgöring, än som kan bestridas med vår ordinarie sjömilitära organisation, skall jag vara beredd att för detta ändamål yrka på ett extra bidrag, men det är icke heller utrett. Man inlåter sig icke på denna frågas realiteter.

Om den åskådning, som jag företräder, är jag icke ensam, utan i landet stå hundratusenden bakom densamma, vilka dock icke hava någon egentlig talan här i riksdagen. När deras åsikt om vikten av att tänka på framtidens frågor så fullständigt ignoreras av regeringen och helt och hållet dränkes i sådana anslag, är detta även en punkt, på vilken jag önskar, att det samtidigt kommer till stånd någon utredning.

Under alla dessa förhållanden, herr talman, återstår för mig i år, lika litet som i fjol, icke något annat än att yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet anförde, att regeringen redan under innevarande och januari månader hade förbrukat i runt tal ungefär 10 milj. kr. och ville anförda detta som stöd för sitt påstående att vi äro ute på oriktiga vägar, när vi nu vilja begränsa det av Kungl. Maj:t begärda neutralitetsanslaget till 10 milj. kr. Det borde dock icke vara herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet obekant, att det är just precis det sätt varpå regeringen disponerat medlen, om vilket det har uppstått delade meningar mellan oss som tillhöra vänstern och Kungl. Maj:t.

Jag befinner mig i det läget att kunna i viss mån instämma med herr överste Åkerman, när han här sade, att vi äro alla intresserade av att neutralitetsvakten upprätthålles, och det skall icke lyckas huru mycket man än därom beflitar sig, att leda i bevis något annat, än att vänstern inom riksdagen varit synnerligen tillmötesgående mot regeringen, då krav anslogs för detta ändamål. Jag vill än en gång erinra om att när Kungl. Maj:t år 1914 begärde en kredit av 50 milj. kr., så var hela riksdagen enig om att bifalla framställningen, men jag måste tillägga, att Kungl. Maj:t under hela år 1915 ansåg sig kunna och böra ordna denna angelägenhet utan att vända sig till riksdagen, och att det var först efter remissdebatten 1916 som Kungl. Maj:t ansåg sig hava någon skyldighet att vända sig till riksdagen. Efter denna debatt inkom Kungl. Maj:t till riksdagen med en proposition på 25 milj. kr., och, som herr Åkerman i sitt anförande sade, var denna proposition i saknad av varje utredning angående vartill dessa medel skulle användas. Riksdagen anhöll då hos Kungl. Maj:t om en närmare utredning angående det sätt varpå Kungl. Maj:t tänkt använda de begärda medlen, sam-

Ang. kostnader
för tryggnad
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

tidig som den uttalade sin förvissning om att Kungl. Maj:t skulle i minsta möjliga mån pålägga folket den börda, som ligger uti de personliga utkallelserna till neutralitetsvakten. Kungl. Maj:t tillmötesgick denna riksdagens hemställan genom att så sent som den 12 maj, om jag icke missminner mig, inkomma till riksdagen med en proposition, vari begärdes ytterligare 42 milj. kr. Det är visserligen sant, att denna proposition åtföljdes av handlingar, vari myndigheterna angåvo de beräkningsgrunder, som tillämpats för bedömmande av 1916 års anslagskrav. Jag är övertygad om att herr överste Åkerman skall intyga riktigheten av, att vi i statsutskottets första avdelning, efter en ingående prövning av de handlingar, som åtföljde propositionen, voro ense om, att det var omöjligt för avdelningen och utskottet att hinna pröva denna proposition så noggrant som vi egentligen skulle göra. Den skrivelse som riksdagen då på utskottets hemställan avlät till Kungl. Maj:t vittnar ju ytterligare om riksdagens medgörlighet, när utskott och riksdag med vetskap om det verkliga sakförhållandet ändå hade så pass mycket tro kvar på Kungl. Maj:t, att den kunde skriva, att man »i sinom tid» förväntade en noggrann utredning av frågan. Ärendets beskaffenhet hindrade riksdagen att skriva, om huru Kungl. Maj:t egentligen sammanblandat anslag som borde hållas åtskilda. Detta föranledde den försiktiga skrivmetoden. Jag måste därför säga, att överste Åkerman på ett ensidigt sätt utnyttjat riksdagens under fjolåret försiktigt uttalade förväntan att Kungl. Maj:t skulle framlägga den önskade utredningen, och uppdelningen av anslagen. Det har ju dock tillkommit ett moment, som betydligt förändrar den nu föreliggande situationen. Kungl. Maj:t har nu inkommit med en ny proposition. Jag har icke haft tillfälle att i detalj granska de till utskottet överlämnade handlingarna, men så mycket vet jag om denna sak, att utredningen är lika ofullständig i år, som den var i fjol. Det är uppenbart, att riksdagen av regeringen måste kräva en utredning om vartill penningarna skulle användas och vartill de redan beviljade medlen ha använts. Denna riksdagens uttalade önskan har Kungl. Maj:t lämnat utan avseende och kräver nu 30 milj. kr. med förtröstan att riksdagen fåligt och villigt skall lämna penningar samt låta Kungl. Maj:t ensamt bestämma, vartill de skola användas. Det kan icke förnekas, att i detta anslag ingår avsevärda belopp, som icke ha något egentligt samband med neutralitetsvakten och som måste prövas i en annan ordning än kostnaderna för neutralitetsvakten kunna och skola prövas. Det är ju dock så, att vi nu befinna oss i färd med att uppbygga och organisera 1914 års härordning, och för närvarande har Kungl. Maj:t att förfoga över 3 särskilda anslagsgrupper till upprätthållande av militärväsendet. Den ena är den ordinarie budgeten, den andra är engångskostnaderna och den tredje kostnaderna för neutralitetsvakten. Om vi nu den ena gången efter den andra erfara, att Kungl. Maj:ts förvaltande verk sammanrör användningen av de olika anslagen på ett sådant sätt, att det är ovisst, huruvida anslaget till engångskostnaderna använts till täckande av neutralitetskostnadernas och anslaget till

neutralitetskostnaderna till tackande av engångskostnaderna, då är det uppenbart, att riksdagen måste en gång för alla skriva tydligt och klart, så att varken överste Åkerman eller någon annan, som är intresserad av att tolka skrifterna i fortsättningen, skall bli satt i tillfälle att tolka dem på sådant sätt, som man nu synes vilja göra. Ur denna synpunkt har statsutskottet tillåtit sig att uti särskild skrivelse enligt § 46 hos Kungl. Maj:t begära en fullständig utredning angående dispositionen av samtliga för neutralitetsvaktens uppehållande hittills anvisade medel, samt för allt framtida ordnande av denna fråga skrivit på sätt utskottets motivering angiver.

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Jag kan icke dela deras uppfattning, som jämt och ständigt här uppträda och säga, att vi skola utan någon som helst granskning överlämna åt Kungl. Maj:t ensamt att bedöma omfattningen av neutralitetsvakten. Jag medger villigt, att det är en vanskelig sak för en civil person att uttala sig om, huru denna fråga skall ordnas, men å andra sidan kan jag icke neka till, att den reagens, som kommit ute från bygderna mot det sätt, varpå Kungl. Maj:t tillämpat denna av riksdagen erhållna fullmakt, att denna reagens är så stark, att jag måste taga i allvarligt övervägande, om jag utan att deltaga i granskningsarbetet skall vara med om att i fortsättningen lämna Kungl. Maj:t denna fullmakt in blanco. Det är nämligen på det sättet att vid inkallelserna i många fall tillämpas en stränghet, som icke står i någon som helst överensstämmelse med det oundgängliga behovet. Vidare vill jag bestämt påstå, att de inkallelser, som nu äga rum för neutralitetsskyddet med förläggning i trängkasernerna, icke äro av behovet påkallade. Någon egentlig tjänst såsom skyddsvakt göra icke dessa trängsoldater, och inte kan det stå i överensstämmelse med ett klokt utnyttjande av försvarsmaterialet om man rycker de värnpliktiga från hem och hård för att använda dem, bland annat såsom handräckningsmanskap vid trängkåren, vari även ingår den tvivelaktiga försvarsåtgärden att från kårens förråd transportera bränsle och livsförnödenheter hem till officerarnas privata bostäder.

Vidare vill jag även mot den rent ekonomiska hushållningen göra vissa erinringar. När den sista inkallelsen skedde, erhöj jag en skrivelse från min hemtrakt, vari man beklagade, att vid dessa inkallelser de värnpliktiga fingo order att inställa sig en dag förr än de egentligen skulle inrycka. Vid alla de föregående inkallelserna hade man nöjt sig med att de värnpliktiga inställde sig en timme före tågets avgång. De hade ändå kommit i rätt tid till mötesplatsen. Detta har visserligen inträffat blott på tvenne platser som jag känner till, men min övertygelse är, att denna för tidiga inkallelse ändå förorsakat statsverket utgifter på några hundra kronor och de värnpliktiga kände nog en tagg i sina sinnen på grund av en dåligt använd dag, till ingen nytta för någon. Men jag har även en annan sak som utvisar, att man icke med tillräcklig omsorg tillvaratager de rent ekonomiska intressena. Det var 50 man som för några dagar sedan inställde sig på en plats. Kompanibefälhavaren kunde under hand underrätta dem om att de egentligen icke skulle

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

behöva användas. Han sade, att det var utfärdad en generalorder men att han hade icke denna order i sin hand, och därför fingo de lov att anträda den 4 mil långa marschen till förlägningsorten. När de komma fram, hade generalordern hunnit dit, och då fingo de spatsera de 4 milen tillbaka igen till samlingsorten för att slutligen fara till sina hemorter. En person, utrustad med enkelt bondförstånd skulle säkerligen ha handlat på ett alldeles motsatt sätt, och det är uppenbart, att man kan hava rätt att betvivla, huruvida arrangementen äro sådana, att de fylla därmed avsedda uppgifter.

Jag är därför av den bestämda uppfattningen, att riksdagen gör både statsverket och försvarsverket en betydande tjänst med att biträda statsutskottets föreliggande utlåtande. Jag tvivlar icke på att de militära myndigheterna också skola finna möjligheter att om-lägga neutralitetsvakten, när icke riksdagen beviljar medel med samma givmilda hand som hittills skett. Framför allt vill jag bestämt betona, att riksdagen måste en gång för alla säga ifrån, att dessa okontrollerade *materialanskaffningar* av olika slag, som sedan hösten 1914 av Kungl. Maj:t verkställts, måste upphöra, och det är ur den synpunkten, som riksdagen nu bör säga bestämt ifrån: vi bevilja icke hela det av Kungl. Maj:t nu begärda anslaget.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Hans excellens herr statsministern H a m m a r s k j ö l d: Herr talman, mina herrar! Jag har icke varit i tillfälle att åhöra mer än en del av debatten här, men jag förutsätter, att de detaljanmärkningar som därunder förekommit blivit besvarade av mina kolleger. För egen del vill jag emellertid yttra några ord av allmän syftning.

Det kan icke undgå någon, att det behandlingssätt, som statsutskottet denna gång vill se tilllämpat på Kungl. Maj:ts proposition om förskott till neutralitetskostnaderna, är ett helt annat, än det behandlingssätt, som förut kommit liknande frågor till del. Den siste ärade talaren erinrade därom, hurusom år 1914, då en ytterst summarisk proposition var framlagd, riksdagen med betygande av sin fullkomliga enighet med Kungl. Maj:t om att bevara fredens väl-signelser — jag minns icke ordalagen — beviljade begärda 50 miljoner kronor. Vid följande riksdag, 1915, då någon proposition icke var framlagd, erinra vi oss nog alla, hurusom i en av riksdagens sista skrivelser, — eller rent av i den allra sista, intogs en passus, som innehöll en förutsättning om att neutralitetskostnaderna skulle bestridas förskottsvis av Kungl. Maj:t, vilken passus således enligt hävdvunnen praxis även innefattade ett bemyndigande. Vid 1916 års riksdag framlade Kungl. Maj:t efter varandra två propositioner i ämnet.

Den första propositionen, som var utan varje utredning om de särskilda beloppens storlek, bifölls till största delen av riksdagen. Den andra godtogs helt och hållet. I båda fallen betonade riksdagen beträffande neutralitetsvakten, att riksdagen förutsatte, att det alltjämt skulle nogga tillses, att icke neutralitetsvakten överstege det

strängt nödvändiga. Det var således i detta icke uttalat något yrkande på en ytterligare nedsättning eller något klander av vad som varit. Jag kommer strax tillbaka till detta. Nu däremot ställer man vida strängare anspråk och vill införa en helt ny behandling, som avviker från den behandling, vilken — såsom nyss nämnts — förut kommit dylika frågor till del. Det kan visserligen sägas, — och det har visst också sagts — att det här icke är fråga om något definitivt avslag utan endast fråga om ett uppskov med beviljandet av en del utav det föreslagna beloppet. För denna tolkning talar något, mot denna tolkning talar annat. *Mot* denna tolkning talar, att utskottet icke — såsom väl är hävdvunnet, skulle jag tro — uttryckligen tillkännagivit sin avsikt genom en anmälan att utskottet framdeles vill komma in med ett förnyat utlåtande i anledning av den skedda remissen. Detta talar således mot den tolkningen, att det blott är fråga om ett uppskov. *För* den tolkningen talar onekligen med styrka det förhållande, att utskottet begärt en vidlyftig ytterligare utredning i ärendet från Kungl. Maj:t underlydande myndigheter. Utskottet har ju uppenbarligen icke att göra med andra propositioner än dem, som blivit i vederbörlig ordning till utskottet remitterade. Det måste därför förutsättas, att den av utskottet begärda utredningen skall tillgodogöras vid behandlingen av ifrågasvarande proposition, vilken är framlagd för riksdagen och av kamrarna remitterad till statsutskottet, icke däremot vid behandlingen av en väntad ny proposition, vilken ännu icke är avlämnad och ännu mindre blivit till utskottet remitterad.

Den tendens, som visar sig i det förändrade behandlingssättet, kommer emellertid kanske ännu tydligare till uttryck i vissa yttranden uti utskottets motivering — yttranden, vari utskottet vänder sig dels mot den s. k. neutralitetsvaktens omfattning, dels och mot materielanskaffningen. Utskottet påyrkar ju en ytterligare inskränkning med avseende på neutralitetsvakten. Jag vill då erinra om det förhållande, som jag nyss påpekade, att riksdagen förra året i två särskilda skrivelser endast uttryckte sin förväntan, att det *alltjämt* skulle tillses, att neutralitetsvakten icke vore onödigt stor. Riksdagen använde således icke något uttryck, som innebar ett klander av att neutralitetsvakten dittills varit för stor, eller ett yrkande på att den skulle minskas. När man läser utskottets nu avgivna yttrande, skulle man kunna tro, att det föranletts därav att neutralitetsvakten för närvarande är större än i fjol. Men det veta vi alla, mina herrar, — och det kan jag säga, ehuru jag är förhindrad att ingå på detaljer härvidlag — att så icke är förhållandet. Neutralitetsvakten är tvärt om minskad. Icke heller behöver man hysa några farhågor för — det tror jag mig kunna försäkra — att regeringen bara av egenvilja eller andra dylika bevekelsegrunder skulle önska hålla en onödigt stor neutralitetsvakt. Regeringen är ingalunda okunnig om — och får det rätt ofta bekräftat i denna kammar — att neutralitetsvaktens upprätthållande på många håll föranlett en rätt stark misstämning, då menige man och stundom även de av neutralitetsvaktens börda närmast träffade icke kunna förstå

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

vad neutralitetsvakten skall tjäna till. En dylik misstämning är ju ingalunda tjänlig för det mål, som regeringen eftersträvar, nämligen att stärka känslan av våra skyldigheter mot landets försvar. Det vore därför höjden av oförnuft, om regeringen utan nödtvång, utan vad den måste anse såsom nödtvång, skulle ytterligare utsätta sig för att frammana dylika från regeringens synpunkt allt annat än önskvärda känslor.

Man gör även anmärkningar mot materielanskaffningen såsom ingående i neutralitetskostnaderna. Jag kan i förbigående nämna, att man till en viss grad kan säga, att den döda materielen kan ersätta den levande kraften. Jag är icke tillräckligt militär för att därvid kunna gå in på några detaljer, men jag tror, att vi litet var tänka oss fall, då en viss materiel är av beskaffenhet att göra behovet av manskap något mindre. Men även här möter oss samma företeelse, nämligen att utskottet nu opponerar sig mot vad riksdagen förut varit med om. Vid behandlingen i fjol av 52-miljonerspropositionerna, om extra försvarsanslag, när 8 miljoner beviljades, sades det uttryckligen i riksdagsskrivelsen, att de anskaffningar, det då var fråga om, vore anskaffningar för stärkande av rikets neutralitetsskydd, ehuru de beviljades i särskild ordning. I en annan ungefär samtidig skrivelse framhöll riksdagen önskvärldheten därav att av de gjorda anskaffningarna vissa, när det fanns anledning därtill, skulle överföras från neutralitetskostnadernas konto till ordinarie anslags eller värnskattens konto, och att andra anskaffade föremål skulle, när de icke vidare behövdes, försälas och på så sätt komma neutralitetskostnadernas konto till godo. Häri ligger ju en tydlig förutsättning, att anskaffningskostnaderna kunna ingå i neutralitetskostnaderna, och detta har således blivit från riksdagens sida godkänt. Jag har icke heller förport, att anskaffningsfrågorna varit föremål för sådan behandling, som statsutskottet nu förordar, när det varit fråga om att fatta beslut angående täckande av redan gjorda neutralitetskostnader.

Nu kan man i sammanhang med talet om uppskov säga: det gör detsamma, det är ingenting att tvista om. Vad, som icke beviljas i dag, beviljas om några veckor — kanske i annan ordning och i sammanhang med en annan proposition. Men huvudsaken är, att det beviljas. Varför skall det nödvändigt ske i dag? Ja, den frågan vill jag vända om. Är det verkligen skäl — om det icke är fråga om annat än att bevilja i annan ordning eller vid en annan tidpunkt — är det då verkligen skäl att utsätta sig för de menliga följder, som kunna inträda genom ett avslag i dag? Det kan nämligen icke påstås, att tidpunkten är synnerligen väl avpassad för dylikt. Det är långt ifrån så, som man tilläventyrs skulle kunna tro, att vårt utrikespolitiska läge är mindre farligt eller vårt behov av neutralitetsvakt för närvarande mindre, än det t. ex. var i fjol. Så är ingalunda förhållandet. Det är visserligen sant, att vi, Gudi lov, befinna oss i ett bättre läge, än vi skulle ha vågat hoppas, om vi för två eller två och ett halvt år sedan skulle ha tagit sikte på eventualiteten av ett så långvarigt och så ytterst förbittrat krig, men icke desto mindre

röjer jag icke någon hemlighet, om jag säger, att vår ställning är och förblir bekymmersam, och jag kan säga herrarna — utan att det är möjligt att gå in på några detaljer — att den är icke mindre bekymmersam i dag, än den var i måndags, utan det är tvärt om, ja, det är tvärt om.

Nu kommer ju härtill, att dessa 10 miljoner, efter vad som upplysts, redan äro förbrukade. Man kan då fråga: vad skall enligt statsutskottets mening regeringen — om den vill förfara konstitutionellt, vilket vi få förutsätta — taga sig till, när de medel, vilka beviljats till svar på en begäran om ett förskott, äro i förväg förbrukade eller, om de icke äro förbrukade, åtminstone bli det en av de närmaste dagarna? Ja, de alternativa svar, som skulle kunna lämnas på den frågan, vill jag nu icke ens apityda.

Det har framhållits, bland annat också av den siste talaren, att riksdagen icke kan avsäga sig sin rätt att pröva utgifterna. Nej, det begär ingen. Det blir tillfälle till prövning, när den bebådade definitiva propositionen kommer. Förhållandet är också det, att ingen gärna kan föreställa sig, att med aldrig de avprutningarna icke neutralitetskostnaderna i alla fall skola komma att gå upp till den summa, som det nu är fråga om, nämligen 30 miljoner kronor. I förbigående kan jag nämna, att då det nu för första gången föreslagits, att förskott till neutralitetskostnaderna skola tagas upp på huvudtitlarna, detta förefaller litet egendomligt, när man ju denna gång i motsats mot föregående år har visshet om att en proposition rörande ordnandet av hela denna fråga i finansiellt avseende inom de närmaste dagarna är att motse.

Ja, mina herrar, de skäl, som anförts eller kunna anföras för utskottets förslag, synas mig väga fjäderlätt med hänsyn till den situation, i vilken vi befinna oss. Vi ha verkligen icke råd att för jämförelsevis obetydliga ting riskera högre värden; och jag vill tillägga, utan att komma in på några obehagliga detaljer, att icke blott vårt omedelbara förhållande till utlandet utan även vissa företeelser inom detta rike göra, att det är ännu mera önskvärt, än det eljest skulle vara, att icke lämna någon i tvivel om klarheten och fastheten i vår vilja att upprätthålla vår självständighet och vår neutralitet.

Herr Rydén i Malmö: Jag skall be att med några ord först få sysselsätta mig med herr statsministerns uttalande. Han sökte här framhäva vad en hel rad av talare på högersidan förut sagt, nämligen att det skulle betyda inledandet av en ändrad praxis eller ett ändrat förfaringssätt vad statsutskottet nu uttalat om sätet att bestrida neutralitetsutgifterna. Härpå vill jag svara, att man skall se otroligt formellt för att icke kunna fatta, att statsutskottet måste på ett helt annat sätt ha material till sitt förfogande för att bedöma hela detta spörsmål nu, än vad det hade exempelvis i augusti 1914, strax efter världskrigets utbrott, och då statsutskottet i en handvändning behandlade den första kredit, som Kungl. Maj:t begärde för bestridande av neutralitetsutgifterna. Sedan

Ang. kostnader
för tryggnad
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

dess ha två och ett halft år av kriget rullat hän. Vi ha sett kriget nagorlunda — om jag så får säga — stabiliseras. Vi ha sett, huru pass allvarliga de faror varit, som hotat oss, och vi ha också sett ungefär, huru neutralitetsvakten kommit att taga sig ut i verkligheten, vilket man icke ju kunde så noggrant bedöma de första upprörda dagarne. Vi ha därjämte framförallt sett, huru regeringen handhaft de medel, som riksdagen anslagit, och det är klart, att dessa två och ett halft års erfarenhet måste komma att föranleda statsutskottet, som nu närmast har den första granskningen om hand, att rätta sina förslag efter de erfarenheter, man har bildat sig om det hela under den tid, som gått. Att statsutskottet i augusti 1914, när inte någon människa kunde veta, hur kriget skulle gestalta sig, ens för de närmaste veckorna, inte var berett att lägga upp linjerna för hur neutralitetsvakten skulle finansieras och för hur stora belopp som skulle anses skäligen och ändamålsenliga, bör vara lätt förklarligt, men nu, när vi varit i tillfälle att under två riksdagar få se på papperen och då vi erfärit, vilka utgifter det är fråga om att bestrida med dessa medel, då bör det vara klart, att vi äro så pass förståndiga människor även vi inom statsutskottet, att vi lärt någonting och att vi i överensstämmelse med vad vi lärt försöka ordna det hela. Jag skulle då vilja säga, att om herr statsministern verkligen vill se sakligt på detta och inte rent formellt, så att han hänger upp sig på vad som yttrats i olika riksdagsskrivelser, som han gjort sig mödan att särskilt läsa igenom för detta tillfälle, bör det vara klart, att den första erfarenhet, som statsutskottet — och, som jag är övertygad om, även riksdagen — anser sig ha vunnit beträffande det sätt, varpå regeringen handhaft neutralitetsutgifterna, är, att man nu måste kräva reda och ordning i det hela. Vi veta inte, när kriget slutar. Skulle det vara rim och reson att därför, att statsministern här kommer, som vid alla liknande tillfällen, och rullar upp en bild över, att vi skulle vara särskilt hotade nu — jag återkommer för övrigt till detta sedan — vi nu underlåte att iakttaga vad som är nödvändigt, för att riksdagen skall få en nödig överblick och för att bringa till stånd ordning och reda i detta? Om herrarna tänka sig för litet, kan var och en förstå, vilken oerhörd röra det måste vara i allt detta, vilket kaos som råder på detta område, när hela statsutskottet, med medlemmar från alla partier, har varit med om att hos Kungl. Maj:t begära en till grunden gående utredning, som sträcker sig från augusti 1914 ända fram till detta ögonblick, för att man skall få reda på, hur det verkligen är, vad som bestritts med neutralitetsvaktsmedel, vad som gått på andra anslag, och hur det förhåller sig med detta över huvud taget. Man måste ha reda i detta kaos. Och det vill jag säga en passant till statsministern, när han vill göra en slags juridisk betraktelse över hur regeringen skulle uppfatta denna begäran och huruvida regeringen skulle vara skyldig att lämna denna utredning, som statsutskottet begärt, att det tillkommer ytterst regeringen själv att bedöma, huruvida man lojalt vill sätta denna utredning igång eller icke, så att statsutskottet har denna till sitt förfogande.

när det nästa gång har att upptaga till prövning en Kungl. Maj:ts proposition av likartat slag, men det vill jag säga herr statsministern, att skulle det däri ligga någon antydning, att regeringen eventuellt tänkt underlåta att verkställa denna utredning på grund av att vi nu från utskottets sida avgivit ett betänkande rörande hela propositionen nr 29, skulle det vara meningen, inte lär det komma att förbättra förhållandet mellan regering och riksdag, när vi nästa gång mötas för att behandla den proposition regeringen har att komma med härnäst. Förutsättningen för att han över huvud taget skall kunna fortsätta att bevilja penningar är, att det blir gjord en sådan till grunden gående utredning, så att riksdagen får en överblick över hela denna angelägenhet.

Den andra erfarenheten, som statsutskottet och, som jag alljämt förmodar, riksdagen anser sig ha gjort av den tidigare handläggningen av dessa ärenden, är den, att riksdagen måste begära lojalitet emot sin egen anslagsmakt. När man i denna dossier av hemliga handlingar, som har varit tillgänglig inom statsutskottet finner, såsom en talare i dag framhållit, upptaget exempelvis sådant, som redan är av riksdagen avslaget, och alltså finner, att det är meningen att på neutralitetsvaktkostnader föra utgifter, som redan äro av riksdagen avslagna, när man vidare i denna dossier av hemliga handlingar finner, att det för det mesta eller åtminstone till en väsentlig del rör sig om anskaffning av materiel, som det tillkommer riksdagen att i vederbörlig ordning pröva och som Kungl. Maj:t icke har rättighet och som riksdagen icke kan medge Kungl. Maj:t rätten att på egen hand bestämma om, då är det nödvändigt, att riksdagen vidtar erforderliga åtgärder för att försäkra sig om sin rätt och makt över budgeten, sin rätt att pröva anslag, som här är fråga om. Detta är den andra viktiga erfarenheten man gjort och som ligger innesluten i det utskottsbetänkande, över vilket vi nu ha att snart besluta.

Det tredje, som jag skulle vilja framhålla som en erfarenhet, som åtminstone utskottsmajoriteten har kommit till och som jag väntar, att även en majoritet i riksdagen visar sig ha kommit till, det är ett omdöme om omfattningen av den nuvarande neutralitetsvakten och huruvida den kan anses skälig eller inte. Här har av en medlem av regeringen i dag antytts eller öppet uttalats, att riksdagens ledamöter vid ett förut i dag antytt tillfälle ha fått upplysning angående omfattningen av den nuvarande neutralitetsvakten. Jag gör mig för min personliga del — och jag är övertygad om, att många med mig härutinnan instämma — till tolk för den omfattningen, att åtskilliga av de dispositioner, om vilka kammarens ledamöter då erhöilo kännedom, övertvgade oss ytterligare därom, att det vore möjligt och det vore rimligt, att man vidtog en ytterligare inskränkning i den nuvarande neutralitetsvakten. Statsutskottets uttalande innebär en direkt anmaning och uppfordran till regeringen att på det allra omsorgsfullaste och på det mest ingående sätt överväga vad som i det avseendet kan ytterligare göras, — det ligger i sakens natur, att vi inte kunna tala om dessa ting öppet och

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.

(Forts.)

offentligt — men jag skulle på det livligaste beklaga, om då vi någon gång framdeles skola få en redogörelse för de dispositioner, som äro träffade rörande neutralitetsvakten, vi vid detta tillfälle icke finge höra, att åtskilliga av de anledningar till missnöje, mot vilka man vänt sig, vore undanröjda.

Jag skall härefter be att få säga några ord i anledning av de meddelanden man gjort här, att de tio miljoner, som statsutskottets majoritet vill anslå, redan skulle vara förbrukade. Jag tror, att denna kammare har bevarat som ett utomordentligt starkt intryck den kompakta, den orubbliga grund för statsutskottets framställning, som i dag murades upp av herr Nilson i Örebro. Den har ingen medlem vare sig högerpartiet eller regeringen kunnat skjuta någon bräsch uti, därför att den är oangriplig. Den grundar sig på de faktiska förhållandena, sådana de föreligga, och utav den redogörelsen, som jag inte här skall besvåra kammaren med att på nytt repetera eller ens vidare ingå på, framgår ju, att därest 10 miljoner i detta ögonblick eller om någon dag skulle vara förbrukade, finnes ingen annan möjlighet, än att man med dessa tio miljoner har bestritt utgifter, som inte äro att hänföra till de verkliga och egentliga neutralitetskostnaderna. Det är vad som ligger i detta. Om regeringen, i överensstämmelse med den önskan, som är uttalad från så många håll i denna kammare, när det gäller att använda dessa anslagna 10 miljoner, bestrider allenast verkliga neutralitetskostnader med de anslagna medlen, så räcka tio miljoner inte bara detta års två första månader utan en tid så långt framåt, att riksdagen kan under tiden ha hunnit i vederbörlig ordning pröva en ny proposition, där man har att taga ställning till den större och definitiva summa, som för detta ändamål kan komma att beviljas under innevarande år.

Herr statsministern har i dag gjort en framställning av läget så, som om det skulle vara i alldeles särskild grad bekymmersamt. Han har sagt, om jag antecknade hans ord rätt, att det inte är mindre bekymmersamt i dag än till exempel i måndags, utan tvärtom. Ja, jag tror, att kammaren här numera är rätt så van vid och rätt så kallsinnig inför sådana uttalanden, som komma omedelbart i sammanhang med avgörandet av angelägenheter, sådana som den här föreliggande. Jag skulle vilja endast i förbigående tillåta mig säga det i anledning av en mängd rykten, som surra häromkring litet överallt, att det skulle vara intressant att veta, i vilken mån den ändring, som har inträffat, är beroende av förhållanden, över vilka regeringen eller medlemmar av regeringen äga makt eller över vilka andra ha att ytterst bestämma. Den risken för att höga värden skola gå förlorade därigenom, att riksdagen följer sitt statsutskotts majoritet och beviljar den summa, som här är föreslagen, tror jag för min del, att även kammaren kan taga med ett visst lugn. Det är inte mindre värden, som ligga i detta, att riksdagen omsorgsfullt håller hand över statens pung, att riksdagen förbehåller sig en omsorgsfull prövningsrätt utav alla de anslag, som den har att fatta beslut över. De ideella värdena och de ur andra synpunkter stora och viktiga värden, som ligga i att riksdagen icke under en upprörd tid medverkar till

ett undergrävande av sin egen ställning och sin egen makt, äro utav en lika stor och vital betydelse som de, om vilka statsministern nyss gav en antydan.

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.

(Forts.)

Inför in- och utlandet kan regeringen fastslå som ett resultat av de överläggningar, som förts här i dag, att den överväldigande majoriteten utav den svenska riksdagen står samlad kring kravet på en opartisk och obrottslig neutralitet och att den är beredd att lämna de offer, som äro oundgängligen nödvändiga för att värna och skydda denna neutralitet. I det avseendet behöver ingen tveksamhet råda, varken i vårt eget land eller i utlandet. Bakom denna förklaring, det vet jag, står en så överväldigande majoritet av riksdagen, att det bör vara lätt för Kungl. Maj:ts regering att i det avseendet skingra missförstånd, som man eventuellt på något håll varit angelägen att framkalla.

Jag ber, herr talman, att med hänsyn till vad jag nyss yttrat få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Edén: Innan debatten avslutas, anhåller jag att få från min synpunkt säga några sammanfattande ord över det intryck denna debatt givit mig, och det resultat jag skulle önska, att den måtte ha lett till.

Det första av dessa intryck är det, att efter denna debatt borde inte kunna vara något tal om annat än att det beslut, som jag är förvissad om att andra kammaren nu går att fatta, är till sin innebörd fullständigt klarlagt. Det är klarlagt, att det grundläggande för detta beslut framförallt är det ostridigt rättmätiga kravet på *en uppdelning* av de olika ändamål, som innefattas i det av regeringen begärda 30 miljonersanslaget. När nu andra kammaren går att uttala sig för ett beviljande av 10 miljoner kronor, så träda dessa 10 miljoner icke i stället för de 30 miljonerna, utan de avse att tillgodose endast en del av de ändamål, som voro tänkta att täckas med de 30 miljonerna. Det är vidare klarlagt, att den nu av statsutskottet föreslagna summan, tio miljoner, är framkommen på grundval av siffror, som regeringen själv uti de hemliga handlingarna har lämnat till statsutskottet, och att dessa regeringens egna siffror visa, att de tio miljonerna för de ändamål, som de äro avsedda för, nämligen för den egentliga neutralitetsvakten, äro fullt tillräckliga ett gott stycke framåt, åtminstone långt in i april månad — detta även om man frånser de nedsättningar i neutralitetsvakten, som hava blivit gjorda sedan de siffrorna tillkommo, och som jag skall närmare beröra något senare. Det är slutligen också klarlagt, varför man icke kunnat underlåta att i det sammanhanget från statsutskottets sida göra ett uttalande om det påträngande nödvändiga uti, att frågan om möjligheten att inskränka inkallelserna för neutralitetsvakten till lands ännu en gång upptas till prövning. Man har gjort detta uttalande i den hovsammaste möjliga form, men man har gjort det på ett sätt, som icke heller bör kunna missförstås, då utskottet sagt, att skäl synas utskottet föreligga för den mening, att dessa inkallelser borde kunna i avsevärd grad nedsättas — na-

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

turligtvis dock med det förbehåll, att ifall något oförutsett skulle inträda, som omedelbart hotar rikets neutralitet, tanken på nedsättning måste undanskjutas, och att i sådant fall över huvud taget hela frågan om neutralitetsvakten träder in i ett helt annat läge. Jag konstaterar allt detta gentemot den systematiska vanställning utav det föreliggande utskottsutlåtandet, som under de sista dagarna eller åtminstone för ett par dagar sedan, liksom på order, spreds i en stor del av svenska pressen. Hur har det inte predikats över landet, att regeringen begär 30 miljoner och får »bara tredjedelen»! Hur har icke denna relation mellan de nakna siffrorna tagits till intäkt för att påstå, att riksdagens vänsterpartier vore i färd med att göra en så oerhörd inskränkning i det begärda anslaget, att därmed i realiteten neutralitetens upprätthållande skulle omöjliggöras. En sådan taktik är otillåtlig i det allvarliga läge, vari vi nu befinna oss. Efter vad här i dag förekommit och efter den utveckling av utskotts-förslagets innebörd, som icke kunnat från något håll bestridas, bör det en gång för alla sägas ifrån, att den som upprepar den taktiken, vare sig på det ena eller andra hållet, han talar mot bättre vetande.

Emellertid ha i debatten också gjorts anmärkningar mot själva den princip, från vilken utskottet utgått. Man har sagt: här tillämpas nu alldeles nya grundsatser, när man vill skilja mellan materielanskaffning och anslag till den egentliga neutralitetsvakten. Herr Åkerman var i sitt anförande redan inne på denna väg, och herr statsministern har sedan i sitt yttrande ytterligare understrukt samma synpunkt. Jag behöver icke upptaga till granskning den lilla historiska återblick, som herr statsministern gjorde över behandlingen av motsvarande ärenden under 1914, 1915 och 1916. Denna granskning är redan gjord av herr Rydén, och det är av honom till full evidens ådagalagt, att man icke kan åberopa sig på precedensfallen från dessa tidigare år för att förmåna riksdagen att i år gå in på en grundligare behandling av anslagen till neutralitetsändamål än den som förekom nämnda år. Jag skall endast och helt kort betona, att om man ännu i föl vid behandlingen av den första propositionen om sådant anslag icke kunde ingå i någon egentlig granskning, så låg detta ju då i sakens natur, eftersom inga papper förelågo. Men herr statsministern kan omöjligen taga detta förhållande till intäkt för, att riksdagen då skulle varit tillfredsställd med att bara bevilja utan att granska. Ty då förelåg ju det särskilda förhållandet, att regeringen överhuvudtaget icke hade tänkt på att utreda det verkliga behovet för neutralitetsutgifterna, förrän regeringen därtill föranleddes, för att använda ett milt uttryck, av den starka opposition, som i riksdagen förnordes mot det föregående årets låtgångsystem. Att regeringen då inte på en gång kunde ha utredningen färdig i febr. 1916, var förklarligt, och att riksdagen trots detta icke ställde regeringen utan medel var självklart, men att riksdagen icke därmed frånsagt sig kravet på en verklig utredning av behoven borde verkligen icke behöva bevisas. Lika litet kan det med något skäl sägas, att beviljandet av den andra propositionen om neutralitetskostnaderna i föl våras utgör något prejudikat

för, att man icke kan, bör och måste kräva en bättre genomförd gruppering och en mera genomgående granskning i år än i fjol. Alla veta vi, under vilka förhållanden fjolårets andra proposition framlades, alla känna också, under vilka förhållanden den till sist slutbehandlades, dränkt som den förmligen var i det oerhörda arbete, som lag över riksdagen och framför allt över statsutskottet under de sista veckorna av föregående riksdag. Nu är läget ett annat. Nu har man dess bättre fått upp frågan i tid, vid riksdagens början. Och nu har man både rätt och plikt att verkligen göra granskningen så, som den borde ha gjorts i fjol, fastän den då icke hanns med.

Herr statsministern ville antyda, att det skulle finnas någon oklarhet uti det yrkande, som framlagts av statsutskottet. Jag har ju icke deltagit i utskottets förhandlingar, men jag har hållit mig rätt väl à-jour med vad som där passerat och även försökt att mycket noga sätta mig in i formuleringen av beslutet, och jag kan icke finna någon sådan tvetydighet i beslutet föreligga. Det kan väl icke vara något tal om annat, än att den Kungl. Maj:ts proposition, som vi nu här behandla, — nr 29 — är genom det föreliggande utskottsbetänkandet slutbehandlad. I denna slutbehandling ligger icke, såsom nyss sagts, att utskottet definitivt avvisat de 20 miljoner kronor, som det icke nu velat bevilja. Frågan om dessa miljoner är uppskjuten till ett senare tillfälle, men den är, såvitt jag förstär, icke uppskjuten till någon förnyad behandling av denna proposition — ty den blir nu slutbehandlad — utan den är uppskjuten till behandling i sammanhang med den ytterligare proposition, som regeringen ju måste komma med, eftersom den själv nu begärt endast 30 miljoner kr. av det årsanslag till neutralitetsvakten, som den tänkt sig, och som efter dess egna beräkningar måste gå på ett vida större belopp. Jag kan sålunda icke finna annat än att herr statsministerns försök att få in en tvetydighet i utskottsförslaget är fullständigt förfelat.

Det har vidare sagts: varför skall man binda händerna på Kungl. Maj:t hårdare nu än man bundit dem förut? Orsakerna här-till ha senast antytts av herr Rydén, och de ha utförligt utvecklats i det inledande anförandet av herr Nilson i Örebro. Men jag skall icke undandraga mig att yttermera precisera dem, om så önskas, och jag kan för det ändamålet rent av låna ett uttryck av en bland regeringsförslagets egna förespråkare, herr Åkerman, i hans anförande nyss, ett uttryck, som tydligen var avsett mera som ett älskvärt skämt, men som gömmer icke så litet av allvar. Herr Åkerman frågade: »är det nu så, att riksdagen har förlorat tålamodet?» Jag skulle i all vördsamhet och utan att vilja ge det en allt för skarp udd svara: ja, just så är det. Riksdagen har, tror jag, förlorat tålamodet med det sätt, varpå olika anslagskrav blandats tillsammans med varandra i de stora summorna för neutralitetsvakten. Riksdagen finner, att detta i längden icke kan gå för sig, att det ur alla synpunkter, icke blott ur synpunkten av riksdagens ömtanke om sin egen rätt och sin egen befogenhet att pröva statsutgifterna, men också ur synpunkten av nödig klarhet, reda och sparsamhet vid an-

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

vändningen av medlen, är alldeles nödvändigt att få en helt annan uppdelning, en helt annan precisering, en helt annan klassificering av de många utgifter, som hittills sammanförts under den stora rubriken: utgifter för rikets neutralitet. Det är anledningen till den uppdelning statsutskottet nu fordrat. Denna anledning är fullkomligt lojal och fullkomligt motiverad, och denna anledning tror jag riksdagen har så stark kännning av att den icke kan anse sig försvarad med att släppa möjligheten att göra sina krav i detta stycke gällande.

Mot själva åtgärden att nu bevilja 10 miljoner kr. ha till sist gjorts ännu ett par invändningar, som uppenbarligen avse att vara de mest vägande. Den första är den, som kan uttryckas så: vad blir följden, om riksdagen nu beviljar endast de 10 miljonerna? Dessa 10 miljoner, upplyste herr lantförsvarsministern för en stund sedan, äro redan i det allra närmaste förbrukade, och vid ingången av mars månader skulle regeringen sålunda stå utan medel. Det har redan svarats — och jag måste understryka det svaret — att när ett sådant påstående göres, så beror det uppenbarligen på, att regeringen under dessa två månader under rubriken neutralitetsutgifter har använt medel till sådana ändamål, som *icke* höra till neutralitetsutgifter i den mening, riksdagen själv nu lägger in i detta begrepp. Därmed förfaller ju hela krigsministerns resonemang. Det belopp, som riksdagen enligt utskottets förslag, *nu* beviljar, blir icke beviljat för *sådana* ändamål, som krigsministern till stor del syftat på. Det beviljas endast för de *verkliga* neutralitetsutgifterna och icke för de andra kostnader, som krigsministern låtit utgå vid sidan av dem. Man invänder: ja, men pengarna ha ju redan blivit använda, de skola på något sätt ersättas — hur skall regeringen bära sig åt? Jag svarar med en motfråga. Om pengarna redan äro använda, såsom krigsministern säger, ehuru de 10 miljonerna icke hunnit bli beviljade ens — varifrån ha de pengarna tagits? Uppenbarligen från helt annat håll än detta, ännu icke beviljade anslag. I det som redan är »använt» blir ju icke någon ändring, vare sig regeringen nu får 10 miljoner eller 30 miljoner. Regeringen tycks ha haft pengar till sitt förfogande och använt dem även för annat än egentliga neutralitetsutgifter — den saken är en fråga, som redan ligger bakom oss, och den inverkar icke alls på spørgsmålet om tillräckligheten av de 10 miljonerna till själva neutralitetens upprätthållande.

Det andra och viktigaste slutargumentet mot statsutskottets förslag är det, som först spelade huvudrollen i herr Anderssons i Skivarp anförande och sedan till yttermera visso upptogs av herr statsministern själv. Utskottets förslag skulle, heter det, kunna leda till — eller till och med redan hava lett till — ett missförstånd i fråga om svenska riksdagens ställning till själva neutralitetsspørsmålet. Man har i olika vändningar försökt framhålla, hur allvarligt det skulle vara att utsätta sig för ett dylikt missförstånd. Herr statsministern har för sin del tillagt, att behovet av neutralitetsvakt har icke förminskats, utan det kvarstår oförändrat; han har

också sagt, att vår ställning är bekymmersam, att »den är icke mindre bekymmersam i dag, än den var i måndags, snarare tvärtom».

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.

(Forts.)

Vad det beträffar, att vårt behov av neutralitetsvakt är lika stort nu som förut, synes denna sats särskilt vända sig mot den del av utskottets motivering, som berör möjligheten av minskade inkallelser. Men häremot vill jag konstatera, att herr krigsministern själv nyss har omnämnt, liksom det även i pressen har framkommit, att neutralitetsvakten just under dessa sista veckor eller, som jag tror, förra veckan faktiskt har blivit icke oväsentligt reducerad mot vad den varit förut. Detta faktum visar, att man i varje fall får lov att taga en sådan allmän sats som den om det oförminskade behovet med någon kyla. Det är klart, att behov av neutralitetsvakt föreligger, och jag skall också gärna gå med på, att det kanhända är lika starkt nu, som det varit förut — åtminstone under senare tid. Men därmed är icke bevisat, att statsutskottets förslag skulle vara oantagligt. Ty den frågan står kvar: hade man *förut* använt endast *den* neutralitetsvakt, som verkligen oundgängligen svarade mot behovet? Att man *inte* hade gjort så, synes mig ganska tydligt framgå just av det faktum, att neutralitetsvakten nu har kunnat väsentligen begränsas. Alla de, som nu oupphörligt falla över den del av utskottets motivering, där utskottet gör gällande, att skäl blivit framförda för den meningen, att inkallelserna för neutralitetsvakten till lands under vissa förutsättningar borde kunna i avsevärd mån inskränkas, — alla dessa komma faktiskt i strid med den åtgärd, som regeringen dess bättre redan har vidtagit, när den nu har inskränkt neutralitetsvakten. Jag är glad över att detta skett, och jag kanske inte alldeles misstar mig, om jag menar, att när det har skett, har detta varit föranlett icke minst just utav den hållning, som regeringen visste att man ifrån vänsterpartiernas sida ansåg sig tvungen att intaga på denna punkt. Men då borde det icke heller, efter denna regeringens egen åtgärd, kunna göras till ett halvt landsförräderi att över huvud taget upptaga den frågan till resonemang, om neutralitetsvakten på alla punkter behövt vara så organiserad som den hittills varit. Jag förstår mycket väl, att det kan ha sina vanskligheter att under ett brinnande krig och under den skärpning, som kriget har undergått just i dessa sista veckor, överväga inskränkningar. Jag har också för min del, ingalunda av något lättsinne, förenat mig i det uttalande statsutskottet har gjort, utan jag har gjort det därför, att det är min livliga och djupa övertygelse, att det inte går för sig att isolera dessa frågor ifrån varandra: neutralitetsvaktens tyngd och tryck på landet å ena sidan och den utrikespolitiska ställningen å den andra. Det är dock så, att här är och blir alldeles nödvändigt att väga det ena kravet emot det andra. Om den utrikespolitiska ställningen nu är lika bekymmersam, som den varit förut, så är å andra sidan också landets inre läge så bekymmersamt som det aldrig varit förut sedan krigets första veckor. Aldrig har det varit så svårt att få

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.

(Forts.)

landets förråd att räcka till som det är nu och ännu mer kommer att bli. Är det inte då en pressande nödvändighet att taga upp till nytt övervägande, om man icke skulle kunna återföra några armar till det produktiva arbetet ifrån denna vakttjänst, som — man må säga om den vad man vill för övrigt — dock innebär ett allvarligt tärande på dessa förråd och på vår förmåga att producera nya? Är det inte alldeles uppenbart, att när vårt folks stora massa har så oerhörda svårigheter som den nu har för sin dagliga existens, hela denna fråga om vakttjänstgöringen så att säga träder in i ett ytterligare försvårat psykologiskt läge, som även detta formligen tvingar till att undersöka, om man kan göra några ytterligare lindringar? Jo, så är det förvisso. En avvägning måste ske mellan kravet på säkerhetsåtgärder och nödtvånget att hushålla med våra tillgångar och vår arbetskraft. Man kan inte avspisa spörsmålet, om neutralitetsvaktens styrka måste förbli densamma som den varit förut, bara med att hänvisa till det allvarsamma läget ute i världen, man måste också se till, att man bedömer den saken recilt och intet bara efter en förutfattad schablon. Nu har en början därtill faktiskt blivit gjord av regeringen själv, och jag kan icke annat än lyckönska regeringen till att den har i handling åtminstone i någon mån redan i förväg ställt sig tillmötesgående gentemot det önskemål utskottet formulerat, fastän den i ord underkänner detta önskemål.

Herr statsministern tillspetsade sin allmänna dom över utskotts-förslaget till ett uttalande, att man genom dess antagande skulle »riskera högre värden». Herr Rydén har förut varit inne på detta uttryck »högre värden» — också jag nödgas röra vid detsamma. Ett högre värde, ett mycket högt värde är det naturligtvis, att icke någon oklarhet utåt uppkommer om vad Sveriges vilja är i det nu pågående kriget. Jag tror mig redan ha visat, att någon sådan oklarhet ingalunda behöver uppkomma genom ett antagande av utskottets förslag, och skall strax återkomma därtill. Men först ett annat ord om de »högre värdena». Det är också ett mycket högt, ett oskattnbart värde i denna tid, att regeringen i fråga om anstalter, som äro så synnerligen ömtåliga och för folkets stora massa så tyngande och allvarsamma som dessa inkallelser till neutralitetsvakten, försöker att följa sådana vägar och att framlägga sina förslag på sådant sätt att den icke själv i onödan utsätter sig för motgångar, när riksdagen går till sin prövning av de framlagda förslagen. Jag kan inte hjälpa, att det förefaller mig, att i detta avseende mer än betänkliga missgrepp begåtts av regeringen själv, när den först kastade fram denna proposition om de 30 miljonerna med en sådan utredning, som av herr Nilson i debattens början helt enkelt blev fullständigt sönder-smulad, och när regeringen sedan icke gjort egentligen något som helst allvarligt för att bringa saken till en överenskommelse i godo — så som man dock kunde få den i fiol. Denna gång har regeringen låtit det hela ha sin gång fram till den motsättning, som nu kommit fram i denna debatt. Jag ser, att herr statsministern gör en anteckning, och skall på förhand söka förekomma ett svar, som jag icke

kan godkänna. Skulle herr statsministern möjligen vilja invända: det *har* gjorts försök att komma till en överenskommelse — så måste därpå svaras: ja, men *vilka* försök! Jag vill verkligen hoppas, att det icke skall bli anledning till att draga fram arten av dessa försök, innebörden av de anbud, som gjorts till vänsterpartierna — det är nog att säga, att så som de lades voro de på förhand dödfödda — de voro sådana, att regeringen själv knappast kan ha fattat dem anorlunda. Så har regeringen vårdat det mycket höga värde, som ligger däri, att regeringen i de frågor, som äro mest ömtåliga, försöker en smula bereda marken och försöker bana väg för något slags uppgörelse, — man har kommit rakt in i en motsättning av den art vi nu stå i. Den motsättningen är ju uteslutande saklig och icke politisk. Men det hindrar inte, att den naturligtvis kan, med god vilja, höll jag på att säga, jag menar naturligtvis med *ond* vilja, tolkas som något annat.

Och så än en gång de högre värdena utåt. Herr statsministern slutade med att säga, att när han anbefallde den kungl. propositionen, var det särskilt ur den synpunkten, att vi icke få lämna någon i tvivel om vår vilja att upprätthålla vår neutralitet. Jag tillåter mig att efter denna debatt rätt och slätt slå fast, att *ingen* kan vara lämnad i tvivel om att hela Sveriges riksdag, inte minst denna kammare, och den överväldigande massan av Sveriges folk vill bevara och upprätthålla sin neutralitet och är beredd till det, som *verkligen* behöves härför. Varje försök att på det ena eller andra sättet inom eller utom landet lägga in något annat i det beslut, som kammaren nu går att fatta, är en orättfärdighet. Det är orättfärdigt icke blott mot de politiska motståndare, som man på det sättet försöker att svärta, utan framför allt mot det land, vars intressen man säger sig vilja tjäna, — allt medan man just genom ett sådant misstänkliggörande på det grövsta kränker dem i denna allvarliga tid.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Hans excellens herr ministern för utrikesärendena Wallenberg: Herr talman! I och för sig är det ju tillfredsställande att höra de försäkringar, som här ha avgivits så att säga i en och samma riktning, nu senast av det liberala partiets chef, förut av en representant på Kopparbergslänsbanken och en på Malmöbanken och t. o. m., i viss mån, utav den representant, som sitter på stolen nr 2 på Stockholmsbanken, nämligen, att det är landets representations fasta vilja att upprätthålla vår neutralitet. Men den siste ärade talaren hade också ett annat uttryck — som jag antecknade. Han sade nämligen, att det får icke finnas någon oklarhet *utåt*. Det ber jag få ta fasta på, men på det sättet, att det icke får finnas någon oklarhet, varken i sak eller i form. Det finns tillfällen då man kan inveckla saker uti en form, som skapar oklarhet. Jag är rädd för att vi äro inne på den bogen.

Utav andra ålägganden hindrades jag i går att övervara hela den diskussion, som följde på statsministerns svar på en interpellation, men vad jag hörde gjorde på mig ett ledsamt, ett deprimerande in-

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

tryck. Hade någon alldeles främmande utifrån och som icke visste, att Europa var stätt i en häxdans, vars like historien icke kan uppvisa, åhört denna debatt, skulle han trott, att här försiggick en vanlig liten partidiskussion. Orsaken till att jag talar om vad som förevar i går och formen i vilket det framfördes är, att vad där sades i hög grad berörde mig och den befattning jag innehar. Det sades nämligen, att en av statens institutioner skulle driva en oneutral politik. I dag har återigen en sådan där formsak förekommit, nämligen i det statsutskottsutlåtande, som nu föreligger, där formen på samma sätt skadat utåt. Tro herrarna icke, att de, som med sträng noggrannhet hålla uppsikt över vårt förfarande, kunna läsa mellan raderna? Tro herrarna icke, att de förstå innebörden av detta beslut, även om här högt proklamerats, att det inte är fråga om beloppet? Nej, saken är den, att vi lida under någonting, som svenska folket mycket länge har lidit under. Vi ha det nästan för bra. Vi ha icke lidit så mycket, de tunga bördorna, som här talats om, äro inte så tunga, att de svetsat ihop folket, som de gjort med flertalet av de andra folken i Europa, och detta är att beklaga.

Jag kan tyvärr icke ingå i sådana detaljer, som jag vid detta tillfälle skulle önska. En sak är jag dock i tillfälle att nämna. Jag tror, att inom den allra närmaste framtiden representanten på Malmöbanken på ett annat rum kommer att bli övertygad om, att svårigheterna icke äro mindre i dag, än de voro för ett par dagar sedan, och att det är mycket möjligt, att de bli större i morgon, än de äro i dag. Det är därför, mina herrar, som ni måste taga hänsyn inte bara till saken, utan även till formen.

Herr Branting: Det har redan under denna diskussion, som förts nästan helt och hållet så att säga som en statsutskottsdiskussion, alldeles tillräckligt tydligt och utförligt framlagts skälen för den ståndpunkt, som intagits av statsutskottets majoritet. Jag skall icke ett ögonblick för min del åter föra diskussionen ut på de områden, där den hittills rört sig. Men då jag hörde herr utrikesministern här rikta en vädjan till kammaren att, kanhända med fränseende av vars och ens övertygelse om hur han helst ville handla, tillmäta ett överväldigande intresse åt synpunkten av »formen», som han betecknade det, då han således anslöt sig till den uppfattningen att, när ett regeringsförslag i ett sådant ärende framlagts, får icke ens någonstädes skenet av en misstanke väckas, att det kan finnas skäl att öva kritik mot detsamma, så att det icke kan oförändrat bifallas — ja, då måste jag i alla fall säga, att jag undrar, om icke herr utrikesministern, då han framhåller den meningen, något överskattar betydelsen av formen i en så klart genomdiskuterad sak och där emot alldeles för mycket underskattar betydelsen av att i vårt folks inre liv det blir ordning och reda mellan riksdagens och regeringens befogenheter på de här förevarande områdena. Det kan icke hjälpas, att, med all skyldig och uppriktig respekt för herr utrikesministerns ståndpunkt i detta avseende, man kan ha rätt att fråga

sig, om icke själva hans verksamhet — den, i vilken han nu sedan två och ett halvt år gått upp och som han har fullföljt under bibehållet och stegrat förtroende, att hos honom bor den uppriktigaste neutralitetsvilja — om icke den verksamheten väl ändå så lätt kan föra en man till den tanken, att kan jag slippa undan något litet förklarande ord för att få ägna mig åt annat, så är det en *stor sak*. Och då må vissa andra frågor, huruvida de 10 miljonerna eller de 30 miljonerna skola nu föras upp i riksstaten och om riksdagen skall behandla vissa anslag nu med detsamma eller något senare, bli en underordnad sak och debatten härom föras såsom något, som icke får på minsta sätt hindra mig i mina cirklar. Jag tror, att lika väl som vi kunna förstå ett sådant betraktelsesätt från herr utrikesministerns sida och förstå, att han vill i detta ögonblick göra det gällande, lika väl måste han söka förstå oss andra, då vi icke kunna vara med om att på det sättet för denna formfråga, vilken således han själv medger icke vara någon sakfråga, lyfta ned och skjuta åt sidan de viktiga och efter vår synpunkt vitala intressen, som vänstern inom statsutskottet här har förfäktat gent emot regeringen.

Det har här givits åtskilliga definitioner på vad som egentligen varit innebörden i dagens meningsbrytningar. En talare nyss gav den definitionen, att det är sant, att riksdagen har *förlorat tålamodet* gent emot ett system, som icke tillmätt dess mycket hovsamt och mycket undfallande framförda erinran om dess befogenheter på dessa områden tillbörligt avseende, utan som fortfarande kommer med samma sammanblandning och samma orediga uppställning, som omöjliggör någon verklig kontroll och granskning av de frågor och anslag, varom det här är fråga. Det är ett svar, och det tror jag också kan formas ut måhända på det sättet, att riksdagens vänster har genom dessa upprepade erfarenheter tvungits till att så klargöra för regeringen, att den menar allvar, att det blir för vänstern fullkomligt *omöjligt* att på denna punkt vika tillbaka.

Det kan nog ha varit fallet att, som herr utrikesministern till sist slutade, vi ha haft det för bra, så att vi icke svetsats som andra folk tillhoppa tillräckligt vi alla svenskar; det ligger nog kanhända icke så litet av sanning i den tanke, som här fått ett något tillspetsat uttryck. Men för att denna hopsvetsning skall kunna komma till stånd utan att de yttersta prövningarnas dagar skola tvinga oss därtill under förhållanden, varom vi icke nu ha att resonera, ja, då är det verkligen nödvändigt, att det sker ett tillmötesgående icke blott så, att riksdagens vänster gång efter annan böjer sig för vad som kräves från regeringsbanken, utan så att från regeringsbanken också tages den nödvändiga hänsynen till vad som kräves från vår sida och från de folklagers sida, vilka vi här representera. Den synpunkten måste betonas just nu, innan vi gå att votera. Och jag måste tillägga, att det är av den allra yttersta vikt, *om* man motser förhållanden, som äro så allvarliga, som det här anspelats på, att det kan ske en sammansvetsning kring sådana personer, vilka kunna åtnjuta hela landets förtroende. Då få inga personer och ingen envishet stå hindrande i vägen för en sådan sammangjutning av nationens kraft.

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr Swartz m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Swartz m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 104 ja mot 68 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Vidare föredrogs andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av herr Ingvarsons m. fl. motion, nr 141, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om nedbringande av statens tryckningskostnader.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 10.

Ang. värnplik-
tige, som hysa
samvetsbetänk-
ligheter mot
vapentjänst.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av herr Bergs i Munkfors motion, nr 123, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss utvidgning av vederbörande militärbefäl lämnat bemyndigande beträffande värnpliktige, som hysa samvetsbetänkligheter mot vapentjänst, m. m.

I anledning av vad herr Berg i Munkfors föreslagit uti en inom andra kammaren avgiven motion, nr 123, hemställde andra kammarens femte tillfälliga utskott, till vars behandling ifrågavarande motion hänvisats, att kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida det genom cirkuläret av den 21 februari 1902 vederbörande truppförbandschefer lämnade be-

myndigande beträffande värnpliktig, som befunnes hysa samvetsbetänkligheter mot vapentjänst, skulle kunna utvidgas därhän, att det beredde möjlighet att låta sådan värnpliktig civilklädd och under lämplig tillsyn utföra arbete för statens räkning vid eller utom truppförbandet.

Ang. värnpliktige, som hysa samvetsbetänkligheter mot vapentjänst.
(Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Akerlindh, Thore, Sundberg* och *Eurén*, vilken föreslagit, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Sundberg*: Herr talman! I egenskap av reservant skall jag be att få säga några ord.

Reservanterna anse ingalunda, att det är bra som det är. Det är uppenbart, att sådana värnpliktiga, som hysa allvarliga samvetsbetänkligheter mot militärtjänst, icke äro hjälpta genom kungl. cirkuläret den 21 febr. 1902 enligt dess nuvarande lydelse. Detta medger nämligen icke befrielse från bärandet av uniform och från militär tjänstgöring i alla former. Och det är givet, att den samvetsömme, åtminstone i de flesta fall, finner sig förhindrad att fullgöra varje slags arbete, som är ägnat att tjäna militära syften. Han blir följaktligen icke tillfredsställd med mindre civilt arbete anvisas honom, helst utanför truppförbandet.

Den av utskottet föreslagna utvidgningen är således, från denna synpunkt sett, fullt riktig och naturlig.

Man får emellertid härvid icke förbise, att en sådan utvidgning kan få högst betänkliga följder. Möjligheten att slippa ifrån bärandet av uniform och all slags militär tjänstgöring skulle helt visst komma att öka deras antal, som åberopa sig på samvetsbetänkligheter. Och man kan helt visst förutse, att detta ökade antal skulle bestå huvudsakligast av personer, som förebära andra skäl än verklig samvetsnöd.

Motiveringen för motionen förutsätter ju också att, i motsats till vad som vid cirkulärets tillkomst var meningen, även andra samvetsbetänkligheter än religiösa skulle gälla; och då utskottet icke gjort någon gensaga häremot, torde det vara tydligt, att utskottets förslag avser jämväl en utvidgning av cirkuläret att gälla även samvetsbetänkligheter av icke religiös art.

Nu kan visserligen invändas, att befälet, som har prövningsrätten, kommer att tillse, att civilt arbete icke tilldelas personer av sistnämnda kategori och att försöken från sådana personers sida därigenom skulle komma att efter hand upphöra. Men så blir nog icke förhållandet. Den antimilitaristiska agitationen kommer nog att sörja därför genom utbredandet av den uppfattningen, att varje medborgare på grund av sina politiska åsikter har rätt till militärtjänstvägran. Och följden kan antagas bli den, att de militära myndigheterna både i början och fortsättningen bli överlupna av framställningar om civil tjänstgöring. Och var detta skulle sluta är icke så gott att säga.

*Ang. värnplik-
tliga, som hysa
samvetsbetänk-
ligheter mot
vapentjänst.*

(Forts.)

Det torde därför vara alldeles nödvändigt, att, om den föreslagna utvidgningen skall komma till stånd, det måste ställas en ytterligare garanti mot de nu antydda missbruken, d. v. s. en garanti utöver den, som redan nu förefinnes i befälets provningsrätt.

En dylik garanti har redan förut varit under behandling i kammaren vid 1915 års riksdag, då herr Liljedahl föreslog, att ifall, då civilt arbete medgäves i stället för militär tjänstgöring, detta skulle göras av längre varaktighet än militärtjänsten.

Det låter sig väl tänkas, att den föreslagna utvidgningen skulle kunna utan risk genomföras med denna garanti.

Värnpliktiga, som anfäktas av verkliga och allvarliga samvetsbetänkligheter, skulle nämligen helt visst gärna underkasta sig den längre tjänstetiden, medan denna skulle komma att avskräcka värnpliktiga, som önska civil tjänstgöring av andra skäl.

Om därför utskottets förslag sammankopplades med herr Liljedahls förslag om längre civil tjänstgöring, torde denna så länge omdebatterade fråga kunna tillfredsställande lösas och de allvarligt samvetsömna bliva förhjälpda ur sin nu onekligen svåra ställning.

En sådan sammankoppling har ägt rum genom en motion i första kammaren av herr Gullberg. Om denna bifalles, kan ju frågan om lösning av spörsmålet på denna väg framdeles komma upp i denna kammare, men därtill synes icke finnas några utsikter, då ju första kammarens första tillfälliga utskott avstyrkt densamma.

Såsom frågan nu ligger är den av reservanterna antydda vägen icke framkomlig. Och då så är förhållandet, nödgas jag yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Berg i Munkfors: Herr talman! Det kan naturligtvis icke falla mig in att vid denna timme, då alla redan äro ganska trötta av den föregående diskussionen, gå in på några långa utläggningar såsom svaromål på vad den ärade reservanten nyss anförde.

Emellertid vill jag i korthet framhålla, att saken dock är av den vikt och betydelse, att jag anser det andra kammaren för sin del bör intaga ungefär samma ställning, som den vid föregående tillfällen har gjort, och jag kommer på grund härav att yrka bifall till utskottets hemställan, även om denna icke alldeles sammanfaller med motionens yrkande. Jag hade ju nämligen helst önskat, såsom jag i motionen framhållit och motiverat, att mera detaljerade bestämmelser skulle givas i kungl. cirkuläret av 1902 och att sedan förslag därom skulle föreläggas riksdagen.

Jag vill också framhålla, att saken alltså är av allvarlig natur, ty det fortgår på samma sätt som förut, att medborgare häktas undan för undan och sättas i fängelse på längre eller kortare tid, trots det de icke begått något brott i egentlig mening. Det sades nyss av den ärade reservanten, att, om man vidtog en sådan åtgärd, att det civila arbetet utsträcktes över längre tid än den, vartill den militära övningstiden är bestämd, så skulle man därigenom kunna förebygga att missbruk beginges i detta hänseende. Jag tror dock icke, att den vägen är framkomlig. Man vet näppeligen, på vilken väg man skall

gå för att komma till ett resultat, alldenstund första kammaren ju haft tillfälle att taga ställning även till det förslaget, såsom reservanten också nämnde, men även i detta fall vänt dövtorat till, och avslagit yrkandet i sin helhet med 55 röster mot 33. Det finnes således icke så särdeles ljusa utsikter att komma fram på denna väg heller, och det är ju sorgligt att så är förhållandet. Det är dock egendomligt, att man skall vara så ytterst rädd för att gå tillmötes en sådan anhållan om hänsyn för de personer, som av ärlig övertygelse, vare sig av religiösa skäl eller eljest, neka att göra militärtjänst. Det är underligt, och jag vill i detta sammanhang framhålla, att detta bevisar endast, att hela militarismen och den allmänna värnplikten är byggd på en grundval, som icke är av den art, att den kan verka tilldragande. Nu är icke tid att gå in på den saken, men jag för min del tycker dock att man borde taga hänsyn till dessa människor med ömma samveten och åtminstone bevilja dem frihet från militär tjänst, då ju icke tanken här sträcker sig längre än till att begära, att de skulle få utföra annat arbete för statens räkning.

Ang. värnplik-
tige, som hysa
samvetsbetänk-
ligheter mot
vapentjänst.
(Forts.)

För min del vill jag ej heller gå med på en utsträckning av detta arbete, ty jag anser, att det skulle vara, att på sätt och vis ålägga en sorts straffarbete utöver vad som borde presteras. Det är därför som jag också förut har i denna kammare bekämpat förslaget om att utöka tiden för dessa utöver den vanliga övningstiden.

Jag skall, som sagt, icke ingå på något längre resonemang i ämnet, utan vill blott vördsamt vädja till andra kammaren att den ville bifalla utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Lundgren* i Nora.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 11.

Till behandling företogs härpå andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av herr Lindhagens motion, nr 263, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förenklad benämning å statens verk och inrättningar.

Ang. förenklad
benämning å
statens verk
och inrättningar.

Uti en inom andra kammaren avgiven och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 263, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t till besparande av tid, kostnader och onödiga besvär för ämbetsmän och allmänhet ville påbjuda, att det vore nog med verks och inrättningars sakliga

Ang. förenklad
benämning å
statens verk
och inrättningar.
(Forts.)

benämningar samt att de nu oavlåtligt tillfogade orden »Kungl.» eller »Kungl. Maj:ts och Rikets» hädanefter skulle bortfalla.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t, i syfte att genomföra en enklare och mer enhetlig benämning på statens verk och inrättningar, ville förordna om borttagande av sådana ord i dessas namn som »Kungl.» och »Kungl. Maj:ts och Rikets», i den mån det befunnas kunna ske utan praktisk olägenhet.

Vid utlåtandet fanns likväl fogad reservation av herrar *Akerlindh, Thore, Sundberg* och *Eurén*, vilka föreslagit, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Thore*, som yttrade: Herr talman! Jag skall endast helt kort be att få hemställa om avslag såväl på motionen som utskottets betänkande och om bifall till reservationen. Det är väl knappast antagligt att kammaren på en så obevisande och intetsägande motivering, som den motionären och utskottet presterat, är hågad att gå med på den titeländring som föreslagits. Jag får alltså yrka bifall till reservationen.

Vidare anförde:

Herr *Wikström*: Jag skall med lika kort motivering hemställa om bifall till utskottets utlåtande och tillåter mig i anledning av reservantens påpekande av utskottets korta motivering framhålla, att reservantens motivering icke heller är så lång och icke heller så hållbar.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 87 ja mot 52 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

Ang. förenklad benämning å statens verk och inväntningar.

(Forts.)

§ 12.

Vid nu skedd föredragning av andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av herr Lindhagens motion, nr 1, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt och tillfälle för parter och deras biträden att sittande övervara rättegångsförhandlingar yttrade:

Ang. rätt för parter och biträden att sittande övervara rättegångsförhandlingar.

Herr B o l a n d e r: Herr talman! Jag skall be att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk endast några ögonblick.

Motionären talar här endast om enskilda parter och deras biträden, men däremot nämner han intet alls om allmänna åklagare och kronans ombud. Det skulle således kunna inträffa, att dessa senare komme att ställas i sämre ställning än de enskilda parterna. Varken motionären eller utskottet har tagit hänsyn till det förhållandet, att vid våra underdomstolar, särskilt på landet, det i regel är så ordnat, att det lika litet för en åklagare eller ett kronans ombud finnes möjlighet att sitta under rättens förhandlingar, som för en enskild part eller dennes ombud. Det anses vara lika opassande av åklagaren att ifrågasätta att få sitta som det anses vara av enskilda parter att göra en dylik framställning. Om nu riksdagen skulle besluta i enlighet med utskottets förslag och Kungl. Maj:t sedermera skulle avlåta någon cirkulärskrivelse till samtliga domstolar och denna skrivelse skulle innehålla ungefär detsamma som utskottet föreslagit, skulle domstolarna kunna få den uppfattningen, att allmänna åklagaren eller kronans ombud icke äro avsedda i skrivelsen och det skulle föliaktligen kunna inträffa, att vid en längre ransakning en notorisk brottsling faktiskt finge en fördelaktigare ställning i detta avseende än den, som har till uppdrag att övervaka lagarnas efterlevnad. Jag skall själv icke protestera för min egen del, ty jag tror nog att jag reder mig, och för övrigt är det kanske nyttigt att åklagaren får öva sig i ödmjukhet.

Under förhoppning om att, därest riksdagen beslutar i enlighet med utskottets förslag, frågan dock skall ordnas på ett sådant sätt, att det icke endast blir åklagaren, som i framtiden får sitta på de anklagades bänk, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr L i n d h a g e n: Ja, herr talman, den siste ärade talaren har underskattat domstolarnas intelligens i hög grad. Till en början kan en åklagare aldrig få sitta på de anklagades bänk, ty han hör alltid till målsägande- och kärandesidan, och om det finnes en bänk för alla enskilda kärandeparter och alla enskilda kärandes ombud, så lär väl också åklagaren taga och sätta sig på den bänken och jag tror icke, att någon domstol skall säga till honom: Här har riksdagen ut-

Ang. rätt för parter och biträden att sitta på över- vara rättegångsförhandlingar.
(Forts.)

tryckligen sagt ifrån att blott enskilda skola få sitta, därför torde herr åklagaren vara god resa sig upp och stå.

I alla fall är detta påpekande intressant, ty jag trodde verkligen att saken överallt var ordnad på tillfredsställande sätt för åklagaren. I städerna och särskilt här i Stockholm håller man sedan länge samvetsgrant på att åklagaren skall ha både bord och stol; och när sedan det kom därhän, att den tilltalade skulle få ha biträde, som tillsattes av Konungens befallningshavande, så har man satt fram vid sådana tillfällen en liten beskedlig stol för denne den tilltalades biträde, därför att han varit förordnad av offentlig myndighet. En sådan respekt ha domstolarna för de offentliga myndigheterna och då kan den siste ärade talaren väl föreställa sig att åklagarna också skola få sitta.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 13.

Ang. tydlig namnunderskrift å ämbets- och tjänstehandlingar.

Härefter förelåg till avgörande andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av herr Thorssons motion, nr 47, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för statens ämbets- och tjänstemän att underteckna ämbets- och tjänstehandlingar med tydlig namnunderskrift.

Uti en inom andra kammaren avgiven och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 47, hade herr *Thorsson* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande av förekrifter, varigenom statens ämbets- och tjänstemän ålades att underteckna ämbets- och tjänstehandlingar med tydlig namnunderskrift.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnade herr talman en på begäran ordet till

Herr *Thorsson*, som yttrade: Herr talman! Utskottet har delat min uppfattning, att det vore bra, om ämbets- och tjänstemännen undertecknade sina ämbetshandlingar med en läslig namnunderskrift. Men märkvärdigt nog ha alla utskottets ledamöter av omsorg om de *äldre ämbets- och tjänstemännen* funnit sig föranlåtna att tillstyrka, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Detta kan ju betraktas som en liten obetydlig fråga, och det har nästan ingått i blodet, att om man blott kan stappla över innehållet i själva skriften, så får man vara synnerligen nöjd och belåten; namnteckningen är en sak, som egentligen icke hör till handlingen. Jag har ofta sett, att myndigheterna själva, sedan de återgi-

vit skriftens övriga innehåll, nödgats ditskriva de mycket talande orden oläslig namnteckning. Jag har ofta frågat mig: vad skola vi ha läroanstalter till och betala undervisningskostnader för folk, som sedan icke vilja bruka den undervisning de fått utan lägga sig till med rena oarter, när de skriva sina namn, vi behöva ju snart upprätta särskilda statsanstalter för att lära folk tyda namnteckningar. Ovanan att skriva oläsliga namnteckningar har antagligen tillkommit i syfte, att en person skall få så att säga lägga in sitt personliga jag i sin namnteckning, och det är klart, att ur förfalsknings-synpunkt kan det kanske i vissa fall medföra en viss säkerhet, om personer kunna pränta sina namnteckningar efter alla konstens regler. Men om man skriver *oläsliga namnunderskrifter*, så kan jag icke begripa, att det kan vara någon ur säkerhetssynpunkt lämplig anordning. Ty om en person skriver så otydlig namnteckning, att den icke kan läsas, så kan strängt taget heller ingen taga på sin ed, att den s. k. namnteckningen är skriven av en viss bestämd person, såvida vittnet ej särskilt har instuderat bemålde persons slängar hit och dit i namnteckningen. Det har gått så långt med denna ovana att skriva oläsliga namnunderskrifter, att till och med på växlar och sådana papper, som cirkulera ute bland allmänheten, förekomma namnteckningar, som äro till den grad otydliga, att man icke kan begripa, vem som har utställt papperet eller vem som påtagit sig ansvaret för dess inlösen.

Nu har utskottet tyckt, att därför att det är en så liten fråga, borde man icke besvara Kungl. Maj:t, samt att det icke skulle bli något egentligt resultat, om man endast utfärdar en förordning men icke med denna förordning följer någon särskild straffpåföljd. Om Kungl. Maj:t utfärdade en förordning till ämbets- och tjänstemännen, så kan jag icke föreställa mig annat, än att dessa också skulle anse sig skyldiga att vid sin tjänsteutövning följa denna förordning. Alla andra förordningar har man ju pretention på att ämbets- och tjänstemännen skola följa. Den lättnad, som skulle uppstå enbart därigenom, att *statens* ämbets- och tjänstemän ålades att skriva sina namnteckningar tydligt, skulle tvivelsutan också medföra att åtgärden vunne efterföljd även på andra håll. Fick man en bestämmelse, att statens ämbets- och tjänstemän på sina handlingar skulle skriva tydliga namnteckningar, så skulle detta antagligen sedan fortplanta sig också till övriga verk och inrättningar.

Vi börja allt mer och mer i alla officiella handlingar skriva själva skriften med maskin, och det enda som skrives för hand är namnunderskriften. Allt mer och mer befrias tjänstemännen från att skriva själva handlingen. Han gör upp konceptet, och sedan skall denna arma själ, som är maskinskriverska, renskriva detta och slutligen skall namnteckningen ditskrivas, detta verkställes ofta med slarvigare stil än i själva konceptet, ty detta måste ju skrivas någorlunda läsligt, på det att den, som skall tolka skriften, skall kunna leta sig igenom den, utan att alltför många rättelser sedan skall behöva göras. Jag kan icke finna, att någon olägenhet skulle följa av utfärdandet av en sådan förordning.

Ang. tydlig
namnunder-
skrift å äm-
bets- och
tjänstehandlin-
gar.
(Forts.)

Ang. tydlig
namnunder-
skrift å öm-
bets- och
tjänstehandlin-
gar.
(Forts)

Det skulle vara mycket intressant att veta, om utskottets ledamöter haft några andra att tänka på än de äldre tjänstemännen. Annars skulle man ju kunna gå en medelväg och säga, att *äldre* tjänstemän, som till den grad fördärvat sin stil, att de icke kunde följa förordningen, skulle därifrån befrias. Men alla övriga, de unga uppväxande tjänstemännen borde, synes det mig, redan från början tillhållas att underkasta sig en så enkel åtgärd. Jag är mycket tacksam mot utskottet för att utskottet i början av utlåandet har ställt sig välvilligt till själva projektet, men jag kan icke biträda det slut, vartill utskottet har kommit, utan känner mig förpliktad att yrka bifall till motionen.

Den som i likhet med mig ofta nödgas genomgå offentliga handlingar, har nog funnit, att det tar en alldeles onödigt lång tid att sitta och tolka, vem som undertecknat handlingen i fråga. Man bör väl åtminstone veta, vem som står bakom den skrift, om man av en eller annan anledning vill åberopa innehållet i skriften och nämna dess författare. Vid sådant förhållande kan jag icke finna annat än att spörsmålet kan ha även en rent praktisk betydelse för underlättande av arbetet för de personer, som erhålla vissa uppdrag för statens räkning.

Jag skall nu icke längre ingå på frågan utan ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Vidare anförde

Herr Wikström: Herr talman! Den ärade motionären har fullkomligt rätt i, att utskottet i sak är ense med honom, men han har icke rätt, när han säger, att vi avstyrkt motionen därför att vi ansett själva frågan vara för liten. De motiv, som vi haft, stå inskrivna i motiveringen, och det är icke uttalat där, att frågan är för liten, utan orsaken till utskottets hemställan är, att utskottet anser, att det här är fråga om något som det är omöjligt att reglera genom lagstiftningsåtgärder.

Om en kungl. förordning skulle utfärdas i detta avseende, så måste den väl ändå vara så avfattad, att den någorlunda drager upp fixerade gränser för, när en namnteckning skall anses läslig eller icke. Är det tillräckligt, att herr Thorsson kan läsa den, eller skall det fordras, att vilken som helst som har litet folkskolebildning skall kunna läsa den? Det är icke bara förmågan att skriva en namnteckning läsligt, som är individuell, utan även förmågan att läsa det skrivna är olika för olika personer. Och man får väl ändå erkänna, att det är ytterligt svårt att dra upp gränser för vad som kan anses läsligt eller icke läsligt. Det är också så, att det finns en hel del människor, som icke ha förmåga att skriva en läslig och prydlig handstil, den är oklar och oläslig, vare sig det gäller namnteckning eller annat, och jag kan ej tro, att någon bättring härvidlag står att vinna genom lagstiftningsåtgärder. Detta gäller icke bara de äldre tjänstemännen, utan det kan också gälla de yngre.

För min personliga del har jag den uppfattningen, som jag även

givit uttryck åt under diskussionen i utskottet, att det i motionen påtalade systemet, att även folk, som *kan* skriva läslig skrift, när de teckna sitt namn, rita till hieroglyfer, som ingen dödlig kan tyda, är en modesak. Det är »fint» att skriva så, eller rättare sagt, det är icke »fint» att skriva namnet så, att vanligt folk skall kunna läsa det, utan det är modernt och bra och fint, först när det icke går att läsa.

Ang. tydlig
namnunder-
skrift å äm-
bets- och
tjänstehandlin-
gar.
(Forts.)

Jag tror emellertid icke, att detta oskick går att få bukt med genom lagstiftningsåtgärder. Jag tror, att det får bli den allmänna opinionen, som härvidlag får inverka, så att det blir klart för folk, att det är både bättre och »finare» att skriva namnet så att det går att läsa. Jag tänker för övrigt att, när uppmärksamheten på det sätt som nu genom motionen skett blivit fäst på saken, så skall det i sin mån bidraga till oskicket utrotande. Men effektivare medel härtill tror jag ej man uppnår genom bifall till motionen, och jag ber därför att för min del få yrka avslag å densamma och bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundgren i Vendelsberg: Herr talman, mina herrar! Helt säkert anser mängen i denna kammare, att den föreliggande motionen är av den art, att den utan vidare borde kunna avslås. Då jag är av annan mening, ber jag, helst sedan motionären yrkat bifall till motionen, att få säga några ord.

Det är ju en rätt generande anmärkning, som motionären här riktat mot landets ämbets- och tjänstemän, och den blir det så mycket mer, som man måste erkänna, att denna anmärkning åtminstone i många fall är fullt befogad. Ty det är ju en skälig begäran eller önskan, att envar, särskilt då det är fråga om offentliga skrivelser, bör skriva sin namnteckning så tydligt, att läskunnigt folk i allmänhet kan tyda den. Att så icke alltid sker, har motionären visat, och det känna vi ju för övrigt mångfaldiga exempel på. En liten påminnelse kunde ju därför icke skada. Och skulle en sådan ske i vårt land, så vill jag endast erinra därom, att vi ha ett föredöme i det fallet att följa från Tyskland. Ty om tidningarna ha talat sanning, så har själve kejsar Wilhelm utfärdat en liknande anmaning till tyska ämbets- och tjänstemän. Nu kan det väl hända, såsom också påpekats, att en och annan skriver på särskilt sätt för att skilja sig från andra med samma namn. Det kan också inträffa, att äldre tjänstemän få en sjukdom, som kallas skrivsjuka, och som gör det omöjligt för dem, att skriva sitt namn på ett läsligt sätt. Men för min del vill jag påpeka även en annan orsak till den här framställda olägenheten, och det är den bristfälliga välskrivningsundervisning, som meddelas vid våra allmänna läroverk. Det synes, som om skrivundervisningen där alltid varit dålig, ja, som om man vid vissa läroverk alldeles ignorerade densamma. Så förekom i övre sjunde klassen vid det läroverk, där jag studerade i min ungdom, att lektorn i modersmålet måste lämna tillbaka en uppsats till en av kamraterna, därför att han ej kunde läsa den, och av sådan anledning skrivit därunder ordet »oläsligt». Ynglingen tittade på detta ord, men

Ang. tydlig
namnunder-
skrift å äm-
bets- och
tjänstehandlin-
gar.

(Forts.)

hade icke bättre förstånd, än att han gick fram till lektorn och frågade, vad där stod. Det visade sig sålunda, att varken lektorn i modersmålet eller studentkandidaten i skrift kunde göra sig begripliga för varandra.

Helt annorlunda är det vid våra handelsläroverk, där de unga få genomgå mycket goda skrivkurser, och den, som under sådana kurser icke lyckats förvärva sig en läslig och redig handstil, den blir helt enkelt förklarad olämplig för handelsmannabanan. Vi veta också, att såväl inom handelsvärlden som inom bankvärlden envar, som där sysselsättes, måste ha en tydlig och läslig handstil. Vore så förhållandet, att det ställdes samma fodran på de unga vid elementarläroverken och möjligen även vid universiteten, så hade den motion, som här föreligger, aldrig behövt framkomma; det är alldeles visst.

Under förhoppning om, mina herrar, att denna motion, så enkel den än förefaller, i någon mån skall kunna väcka vederbörandes uppmärksamhet på, att icke allt är rätt ställt beträffande skrivundervisningen särskilt vid våra allmänna läroverk, ber jag att i likhet med motionären få yrka bifall till densamma.

Herr Sundberg: Det förefaller mig, som om motionären borde känna sig tillfredsställd med det erkännande han fått i motiveringen. Inom utskottet förfäktade jag den meningen, att denna motion icke hade något som helst berättigande. Om det vore så, att ämbets- och tjänstemännen lade särskilt an på att göra sina namnteckningar så tillkrånglade och svårläsliga som möjligt, skulle jag ge den ärade motionären fullkomligt rätt, men så är icke förhållandet. En namnteckning utarbetas så småningom, den är någon-
ting personligt, något individuellt. Nu säger man, att det skulle mycket väl kunna gå för sig att med bibehållande av det personliga ändå skriva sin namnteckning läsligt. I många fall låter detta sig göra, men i andra fall är det icke möjligt. Detta sista är särskilt fallet med ämbets- och tjänstemän, som ha att skriva sitt namn mycket ofta. En häradshövding t. ex., som skall underteckna handlingar vid ett ting, kan få skriva sin namnteckning tusen gånger på en dag eller en eftermiddag. Och vad skall man säga om en posttjänsteman, som hela dagen tecknar under postanvisningar och dylika papper? Det är icke gott för dessa att utarbeta sin namnteckning fullkomligt stricte. Den, som skriver mycket under många år, får sin stil alltmera försämrad, och till slut blir den utsliten. På det sättet är det nog också med namnteckningar.

Jag kan för övrigt icke förstå, vad det skulle ligga för ofantligt stor nackdel i, om man händelsevis icke skulle kunna läsa namnet under en ämbetshandling. Är det fråga om en avskrift, kan man, som den ärade motionären nämnde, sätta »oläsligt» inunder. Vad beträffar en handlings äkthet, framgår den nog av själva handlingen. Där står angivet, var och av vilken myndighet den blivit utfärdad, varför något tvivel om äktheten icke bör kunna ifrågakomma.

För öfrigt är det svårt att bestämma gränsen mellan läslig och oläslig. Om det komme ut en förordning sådan som motionären antytt, bleve följden, att ämbetsmännen vore skyldiga att pränta sina namnteckningar, kanske efter förskrift, och jag tror då, att det vore lämpligare att taga steget fullt ut och sätta en namnstämpel under handlingarna.

*Ang. tydlig
namnunder-
skrift å äm-
bets- och
tjänstehandlin-
gar.*

(Forts.)

Jag ber också få nämna, att de svenska ämbets- och tjänstemännen äro ifråga om sina namnteckningar verkliga skönskrivare i jämförelse med utlandets. Jag har varit i tillfälle att se ämbetshandlingar i Norge och Danmark, och det har knappast varit i något fall man kunnat läsa namnteckningarna. Slutligen är att märka, att det icke bara är ämbets- och tjänstemäns namnteckningar, som kunna vara oläsliga, utan det är i det avseendet mycket värre ställt inom handels- och bankvärlden.

Det talas i denna kammare mycket från både ena och andra hållet om att man skolmästrar varandra, men jag undrar, om icke den fråga, som nu är före, vittnar om ganska stort skolmästeri. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Kammaren har nyss bifallit två motioner av mig, som röra ämbetsverken, och jag tycker, att kammaren gärna kunde bifalla herr Thorssons också. Jag säger som en figur i Fänrik Stål: »Giv åt Stål en penning även!» Jag har fått två stycken nu och tycker därför, att kammaren borde giva en också åt herr Thorsson.

Jag förstår icke, varför man skall göra vetenskap av detta här och rada upp en massa svårigheter. Alla bör väl kunna vara med om, att det är lämpligt att officiella handlingar skrivas så, att man kan läsa dem, och det bör naturligtvis också gälla de namnteckningar, som stå under dem. Motionären har erfarenhet av, och det har jag också, att sådana namnteckningar här i landet liksom i många andra länder ofta äro oläsliga. De flesta namnteckningarna kan man kanske läsa, men i en mängd fall kan man icke göra det. Varför icke då låta staten anmana sina tjänstemän att skriva så, att man kan läsa deras namnteckningar? Jag började själv få en utsliten namnteckning, och en dag frågade man mig, vad där stod. Då vaknade min självbevarelsedrift, och nu kan man läsa mitt namn. De, som icke kunna göra det, få låta bli. Det är ju icke meningen att ställa till med processer och sätta några på de anklagades bänk, utan saken kan ordnas helt gemytligt, precis som man gjort i Tyskland — tyskarna äro ganska praktiska i många saker — där vederbörande anmanats att skriva ordentligt och tydligt. Om vi göra så här, kan det bli till föredöme för enskilda verk och inrättningar, och slutligen skall allmänheten kunna läsa, vad de personer heta, som undertecknat sådana handlingar, det här är fråga om.

Utskottet har fäst sig vid, att motionären hemställt, att Kungl. Maj:t skulle »ålägga» ämbets- och tjänstemännen att underteckna handlingar med tydlig namnunderskrift. Man kan emellertid ändra yrkandet så, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl.

Ang. tydlig
namnunder-
skrift å äm-
bets- och
tjänstehandlin-
gar.
(Forts.)

Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte *anmana* statens ämbets- och tjänstemän att underteckna ämbets- och tjänstehandlingar med tydlig namnunderskrift». Ett sådant yrkande är herr Thorsson med om, och då kunna vi få även denna motion i hamn.

Jag ber att få yrka bifall till detta förslag.

Herr Thorsson: Endast några ord! Det vare långt ifrån mig att vilja skolmästra ämbets- och tjänstemännen. Min bildning tillåter mig icke att uppträda som skolmästare. Men jag har den bestämda känslan, att det borde ingå i examensfordringarna, att en tjänsteman skall skriva tydligt. Jag har aldrig ifrågasatt, att man skall skriva *vackert*, ty det finns folk, som aldrig kan lära sig den konsten. Om jag skulle tvingas att skriva vackert, komme jag själv illa ut. Jag vill endast, att man skall skriva *tydligt*. Och att det skulle vara någon bagatell, hur vederbörande skriva sitt namn under officiella handlingar, däremot vill jag inlägga en bestämd gensaga.

För att visa, att jag alls icke vill ställa folk på några omöjliga prov, kan jag mycket väl instämma i herr Lindhagens yrkande, d. v. s. göra den ändring i motionens kläm, som innefattas i hans hemställan, att Kungl. Maj:t måtte ställa en *anmaning* till vederbörande. Sedan få vi se, vad den saken kan ha för inverkan. Jag skall därför icke längre upptaga tiden utan anhåller att med frånträdande av mitt förra yrkande få förena mig med herr Lindhagen i hans yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen samt 3:o avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Herr Lindhagen begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 45 ja, men 76 nej, vid vilken utgång kammaren således med avslag å utskottets hemställan bifallit det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

*Ang. tydlig
namnunder-
skrift å äm-
bets- och
tjänstehandlin-
gar.*

(Forts.)

§ 14.

Föredrogs lagutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om åvägabringande av lagbestämmelser i syfte att vid avträde av arrenderad jordegendom ersättning skall lämnas åt arrendatorn för kostnader för elektrisk anläggning å egendomen; och blev utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Vid föredragning härpå av lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot minderårigas bruk av tobak begärdes ordet av motornären

*Ang. åtgärder
mot minder-
årigas bruk av
tobak*

Herr Olofsson i Digernäs, som yttrade: Jag ber att få uttala mitt värdsamma tack till lagutskottet icke för utskottets klämen väl för dess motivering, vilken jag icke kan läsa annorlunda än som ett fullt gillande av det syfte, som jag avsett med min motion. Det är sålunda icke annat än att hoppas, att den utredning skall påskyndas, varom lagutskottet i sin motivering talar. Jag ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Lagutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående utredning, huruvida gällande bestämmelse om förnyande av penninginteckningar skulle kunna upphävas, föredrogs härefter; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 17.

Slutligen föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av dels motion nr 281, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förhindrande att odlad jord ligger obesädd och i uppenbar vanhävd, dels motion nr 282, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående verkställande av undersökning, i vilken omfattning den odlade jorden är besädd med brödsäd m. m., dels motion nr 283, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åstadkommande av utredning, huruvida och i vilken omfattning odlad jord ligger i vanhävd m. m., dels motion nr 328 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att öka sädesproduktionen i riket.

*Ang. åtgärder
för ökande av
sädesproduk-
tionen i riket.*

Ang. åtgärder
för ökande av
sädesproduk-
tionen i riket.
(Forts.)

Därvid yttrade:

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Denna utskottets hemställan har ett mycket ädelt syfte och kommer antagligen att vinna odelad anslutning av andra kammaren. Ändamålet är ju, att största möjliga jordareal må besås med brödsäd för att förekomma brist på denna vara. Motionärerna och utskottet inrikta sig huvudsakligen därpå, att den vanhävdade och obesådda jorden måtte besås med brödsäd, och härom är ju icke annat än gott att säga. Men jag har den uppfattningen, att om sådan jord skall besås med brödsäd, så lär man knappast kunna förvänta någon skörd därav detta år, och jag är övertygad, att även nästa års skörd skulle bli ganska klen. Man har ju den erfarenheten, då man skall plöja upp och beså sådan jord, som legat i vanhävd eller icke varit besådd flera år, och den *hastiga* vinst, man här skulle skörda, i form av ökning av brödsäden, tror jag alltså man kan draga i tvivelsmål.

Då nu så många motionärer och utskottet äro eniga i frågan, så är det naturligt, att det icke tjänar mycket till att yttra sig, men jag har i alla fall velat påpeka en synpunkt åtminstone, som är särskilt framhållen åtminstone i en av motionerna och dessutom även gillad av utskottet. I en av motionerna heter det: »Det *måste* vidtagas kraftåtgärder för odling av säd, så att icke folket i landet, om ställningen förvärras, går hungersnöd till mötes.» Och så fortsättes längre ned: »Redan nu må anordningar vidtagas, som kunna förekomma en så fruktansvärd olycka som brist på nödig brödföda för landets folk. Dessa åtgärder äro: utnyttjande av alla möjligheter för odling av brödsäd. Men att detta icke kan ske utan ingrepp från statsmaktens sida i den enskildes fria förfoganderätt över produktionsmedlet, är uppenbart». Och vidare: »Tanken på att statsmakten, som påtagit sig ansvaret för landets förseende med livsmedel, i denna ansvarsställning kan och måste utnyttja maktmedel, exempelvis tvångsodling, är en fullt naturlig konsekvens av denna ansvarsställning. Tillgripandet av detta medel synes oss det allvarliga läget påkalla». När nu utskottet kommer till detta i sin motivering, så är det naturligt, att utskottet gillat vad motionären sagt. Utskottet yttrar nämligen: »Utskottet kan för sin del icke annat än till fullo instämma i det av motionärerna betonade önskemålet, att allt måtte bli gjort, som göras kan, i syfte att öka sädesproduktionen i riket.» Jag skall icke uppläsa mer, men det går i den riktningen.

Nu har jag velat påpeka ett förhållande ifråga om denna sak. Jag tar för givet, att det går så på detta område som på andra. Om riksdagen utan någon erinran godkänner vad såväl motionärerna som utskottet uttalat, så kunna nog de regleringar, som man har att förvänta i denna väg komma att bli ganska djupt ingripande för den jordbrukande eller jordinnehavande befolkningen. Det är därför jag velat påpeka en sak härvidlag, som är av allvarlig beskaffenhet. Om denna tvångsåtgärd skulle tillgripas för att få en

större del av åkerarealen besädd med höstsäd än för närvarande är fallet, så är det naturligt, att detta kommer att inverka ofantligt hårt för jordbrukarna i allmänhet. Jag säger »i allmänhet», ty det vet varje jordbrukare, som vill sköta sitt åkerbruk väl och få den allra högsta möjliga avkastning, att han måste indela sitt åkerbruk i cirkulation eller ordnad växtföljd. När man fortsatt med detta några år, så kan man avvinna jorden mycket, mycket högre skördar, än då man icke har ordnad växtföljd utan driver jordbruket utan denna anordning. Skulle nu ingenting invändas mot vad som här skrives i motionerna och även i utskottets utlåtande, och skulle nu en sådan tvångsåtgärd tillgripas, så är det alldeles naturligt, att om en skötsam jordbrukare — och det äro väl de allra flesta, hoppas jag, så att de ha indelat sin växtföljd i cirkulation — genom tvångslagar och föreskrifter tvingas att frångå denna cirkulation och införa annan växtföljd, så skulle det bli, hade jag så när sagt, nästan ruinerande, åtminstone för de flesta mindre jordbrukare med 40, 50 och 60 tunnland, jag kan gå så högt. Jag tänker mig, att jag har indelat växtföljden i 7-årig cirkulation, och så — om det blir opraktiska män, som få hand om detta — kommer man och säger: ja, men för all del, en sjundedel av arealen till brödsäd, det är alldeles för litet. Ni måste ha två sjundedelar eller tre sjundedelar. Jag försäkrar, att om man nödgas efterleva en sådan föreskrift, så skulle en jordbrukare med det yttinnehåll åker som jag nämnde, bli nästan ruinerad. Och varför? Jo därför, att höstsädens stråfoder ju icke har något värde för kreaturens utfodring, för den händelse man icke har kraftfoder i alltför riklig mängd att tillgripa. Och skall man använda denna höstsädesbalm till utfodring av djuren och därtill köpa kraftfoder, så vet man, hur det går för den jordbrukaren. Jag har därför velat uttala den förhoppningen, att vid de åtgärder, som kunna föranledas av den skrivelse och hemställan, som kamraren nu är färdig att avsända till Kungl. Maj:t, och de föreskrifter som därav följa, vederbörande måtte gå tillväga med allra största varsamhet, så att icke sådana händelser kunna inträffa, att en stor del av Sveriges jordbrukare gå en sådan svår framtid till mötes. Det är alldeles självklart, att om de mindre lantbrukarna, för vilka jag här talar, skulle förändra sitt sätt att bruka sin jord och beså den med de säden och växter, som de hittills gjort, i cirkulation, så skulle de nödgas nedsätta kreatursantalet högst betydligt. Och vad blir följden därav? Jo, att såväl mjölk som smör och kött minskas. Vore det så, att människan kunde leva allena av bröd, då vore ju detta rätta vägen. Men vilken gör det, därest icke nöden är så ofantligt stor, att man måste. Man vill väl hava något *till* och *på* brödet också, för den händelse man skall kunna leva därav. Jag hoppas därför, att denna fråga skall bättre och noggrannare prövas, än de frågor som gällt de regleringar som hittills beslutits, så att icke detta kommer såsom ett ännu hårdare slag på jordbrukarna.

Jag kunde ju sluta med detta, men det talas också något, i en motion i synnerhet, om att såsom det nu är ställt, då man icke har brödsäd i tillräcklig mängd, så har man satt arbetarna på halv svält-

Ang. åtgärder
för ökande av
sädesproduk-
tionen i riket.

(Forts.)

Ang. åtgärder
för ökande av
sädesproduk-
tion i riket.

(Forts.)

stat. Ja, jag undrar om det ordet arbetarna här i den bemärkelse, som jag tar det från motionärens synpunkt, är riktigt rätt och väl valt. Jag kan, så som de regleringar tillämpas, som för närvarande gälla, icke förstå annat, än att hela svenska folket har samma stat, samma kvantum, samma parti mjöl och brödsäd som arbetarna, vilka måste köpa sitt behov. Jag kan icke se, att jordbrukaren förfogar över ett enda grand mjöl eller spannmål mera än arbetaren utan har alldeles samma ranson. Om således arbetarna äro satta på halv svältstat, så gäller detta likaväl den som producerar mer spannmål än han behöver. Nu invänder man, att den som har denna spannmål till avsalu, kanske icke har deklarerat rätt, och således kanske hans förråd är större än med rätta skulle tillkomma honom. Ja, mina herrar, det går nog an att säga detta, men varje jordbrukare, som har haft av denna brödsäd och för övrigt av vårsåden också, vet, att han är hotad med böter upp till 10,000 kronor och till och med fängelse, i händelse han deklarerar oriktigt. Således tror jag på grund av detta straffhot — som jag för övrigt ingenting säger om, det har nog verkat bra — att de skola vara få, som icke afgivit riktiga deklarationer. Och då är varenda svensk medborgare i samma ställning, vare sig han är arbetare eller brödsädesproducerande man, och därför går det icke att hänföra denna lilla ranson endast till arbetarna.

Jag återkommer till själva huvudsyftet med skrivelsen, nämligen uppodling av den vanhävdade och den icke besädda åkerjorden. En av motionärerna talar om att det kan vara brist på arbetskraft, som kan väl sköta och bereda denna jord för brödsädesodling, och anser, att man därför borde tillgripa utkommendering av beväringsynglingar, manskap vid våra truppförband. Ja, det är gott och väl. Men vi veta, huru den frivilliga kommenderingen slog ut, då det var fråga om att hugga ved, så att vi icke skulle få så höga vedpriser. Det var icke många, som ville åtaga sig det arbetet. Blevet det tvångskommendering, så bleve det väl bättre.

I samband härmed har jag emellertid velat bringa en sak på tal. Då Kungl. Maj:t nu skall vidtaga dessa åtgärder, synes det mig, att Kungl. Maj:t i allra främsta rummet borde rikta sin uppmärksamhet på de stora områden, som finnas vid våra truppförband, vid de nu uppförda kasernerna vid våra städer. Städerna ha ju varit mycket frikostiga och lämnat stora områden, och staten har inköpt stora områden utöver vad städerna lämnat. Största delen av de truppförband, jag har besett, ha odlad och god och bördig jord. Denna jord har under några år, innan trupperna voro färdiga att inflytta, varit utarrenderad under villkor, att jorden icke skulle plöjas utan endast besås med gräsfrö, endast få bära gräs, för att vallarna skulle bli hårda. Och om man ser på *den* saken, så var ju det rätt föreskrivet. Men nu i en sådan tid som denna skulle dessa åkrar — flera hundra tunnland — vara det bästa att taga till för att kunna få en tidig och bra skörd, om de kunde brukas och skötas av beväringsynglingarna, såsom motionären påyrkat. Jag tänker mig särskilt övningsfältet vid Kristianstad. Jag har tillsam-

mans med en av motionärerna åkt över fältet, som staten dels köpt och som dels åt staten upplåtits. Jag tror, att det betalats över en halv miljon kronor för de hemman, som inköptes, och det är ren, vacker åker. När dessa åkrar befinna sig omkring stora städer, så är det naturligt, att någon mera bördig och välhävdad och med gödsel försedd jord än dessa igenlagda åkrar väl knappast kan uppvisas i vårt land. Jag har därför trott, att den första åtgärd, man här borde göra, vore, att Kungl. Maj:t riktade en anmodan till den domänintendent, som riksdagen har lämnat ett anslag åt för att tillvarataga de områden, som icke äro behövlige för truppförbandens övningar, så att de komma till nytta och lämna avkastning. Det synes mig, att vill man vinna en *hastig* brödsädesökning, så skulle man här genast och oförtövat ingripa. Om truppernas övningar omkring kasernerna något år, till dess förhållandena bli normala igen, som vi väl få hoppas, att de skola bli, finge försiggå på ett mindre område, så skulle man icke ha förlorat mycket därpå, tror jag, i försvarshänseende, men vunnit mycket i avseende på brödsädesproduktionen.

Ang. åtgärder
för ökande av
südesproduk-
tionen i riket.
(Forts.)

Jag har intet yrkande att göra i frågan, men jag har velat framhålla dessa mina synpunkter.

Häruti instämde herr *Andersson* i Knäppinge.

Herr *Sjöblom*: Herr talman, mina herrar! Jag hade icke trott, att det skulle bli någon debatt i denna fråga. Då jag är motionär, skall jag emellertid be att få säga några få ord.

Den ärade talaren, som senast hade ordet, har i sitt anförande talat om jordbrukare, som hava sitt jordbruk upplagt i skiftesbruk och sköta sin odling på för sådant bruk nödvändigt sätt. Jag tror dock knappast, att de i detta betänkande behandlade motionerna avse sådant jordbruk och jordbrukare, som fylla sin plikt i dessa bekymmersamma tider. Det framhålles i den motion, som jag haft äran bära fram i kammaren, de alldeles särskilda förhållanden, som äro rådande och som kunna bli olyckliga och för övrigt redan äro olyckliga för landet. Det pågår nu, som många av kammarens ledamöter torde veta, en oerhörd spekulation i jordbruksegendomar, vilken spekulation i all synnerhet på sista året tagit en ofantlig omfattning. Denna spekulation göres i syfte att förtjäna pengar genom avsättning av skog och löseegendom. Jag känner till åtskilliga egendomar i min valkrets, vilka på sista halvåret bytt ägare. Den nye ägaren har sålt bort nästan alla kreaturen, både hästar och kor. Folk, som varit sysselsatt vid jordbruket, ha fått lämna sina platser och gården har fått stå öde. I de allra flesta fall har skogsavverkning pågått.

Jag har velat hava detta antecknat till protokollet, emedan det är mot detta förhållande min motion vänder sig, och mot vilket jag för min del anser, att regeringen med det allra första bör ingripa. Mot dessa beklagansvärda förhållanden är det precis lika nödvändigt att något göres som beträffande de exercisfält, som herr Carl Pers-

Ang. åtgärder
för ökande av
sädessproduk-
tionen i riket.
(Forts.)

son talade om. Jag tror, att det är nödvändigt, att riksdagen med bestämdhet säger ifrån, att denna spekulation i jordbruksegendomar under denna tid icke får fortsättas och bedrivas, ty resultatet därav kommer med all säkerhet att visa sig bli ganska tråkigt. Jag tror och vågar påstå, att om här intet ingripande göres, hundratusentals tunnland jord i vårt land under den kommande sommaren komma att få ligga osådda. Jag lägger icke största vikten vid, att jorden besås med brödsäd, men jag anser det nödvändigt, att den odlade jorden blir besädd, det må nu vara med vilket sädesslag som helst, alla sädesslag äro ju livsmedel. Jag tror, att utskottet hade gjort klokt i att icke i sin hemställan rycka in brödsäden utan anser att den bort använda mina ord »förebygga, att större eller mindre delar av vårt lands odlade jord få ligga osådda eller uppenbart vanhävdade». Det är däremot, som jag tror, att de flesta av motionärerna vänt sig med sina motiveringar, och icke mot jordbrukare, som verkligen sköta sin jord på någorlunda tillfredsställande sätt.

Det talas mycket i dessa dagar om sammanhållning och enighet och om att vi skola göra vårt bästa för att klara oss fram genom denna bekymmersamma tid. Ja, jag undrar, mina herrar, vad man skall kunna kalla det sättet att gå tillväga, då man köper egendomar och säljer bort nötkreaturen, allesamman, ävenså hästarna, och låter arbetsfolket försvinna, driver dem ut på andra arbetsfält och sedan låter jorden ligga fullkomligt oanvänd under en så bekymmersam tid som den nuvarande? Man säljer därmed svenska folkets möjlighet att draga sig fram i dessa svåra tider för att förskaffa sig själv en tillfällig vinst. Detta är icke bara orätt, det är någonting ännu värre. Det är däremot jag för min personliga del i huvudsak vänt mig, och jag har velat hava dessa ord till protokollet, för att ej herr Carl Perssons yttrande skall få förtaga intrycket av vad vi i själva verket mena.

Med herr Sjöblom förenade sig herrar *Olsson* i Rödningsberg och *Helger*.

Herr *Gabrielsson*: Herr talman! Jag har i utskottet deltagit i behandlingen av dessa motioner. Vi gingo inom utskottet vid fattandet av beslutet ut därifrån, att vi icke skulle behandla de särskilda motionerna var och en för sig, och att vi skulle tillstyrka beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning inom tillsatt kommitté eller på annat sätt av frågan. Utskottet ville icke ange några riktlinjer.

Enligt min åsikt äro en del av de i motionerna anförda skälen icke så lämpliga. Man torde dock icke kunna förneka, att det på vissa ställen förekommer, att jorden ligger mer eller mindre i vanhävd. Men det är icke meningen, att enskilda jordägare, som sköta sin jord bra eller någorlunda bra, skola drabbas av i den tillstyrkta skrivelsen åsyftade åtgärder. Det är ju endast sådan jord, som ligger alldeles i vanhävd, som icke varit brukad på flera år, som där avses.

Jag kan ju till största del instämma i vad herr Carl Persson yttrat, att det icke är mycket lönt att först odla brödsäd på sådan jord, som det här är fråga om. Har jorden förut legat i vanhävd ett eller annat år, lönar det sig icke mycket att så brödsäd; om man skall ha något betalt för arbetet, är det icke lämpligt. Men man kan ju tänka sig, att det kan odlas foderväxter och möjligtvis potatis på den jord, som icke är alldeles för mager.

Ang. åtgärder för ökande av sädesproduktionen i riket.

(Forts.)

Vi få väl hoppas, att vid tillsättandet av den kommitté, som skall utreda frågan, regeringen i denna insätter praktiskt förfarna män, och att det icke blir endast kammarlärda personer, som få behandla denna fråga. Blir det så, att icke praktiska män få behandla frågan, kan härav uppstå oberäknliga följder, som kunna vara till skada.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Berg: Herr talman! Jag kunde inskränka mig till att instämma med den förste ärade talaren. Jag vill emellertid med ett par ord göra en erinran i denna sak.

Jag tycker, att motionärerna borde ha tänkt sig bättre för, innan de framkommo med sådana motioner som de i detta betänkande behandlade, och med dylika påståenden och framställningar.

Det är beträffande jordbruket icke bara att plöja och så, det vill nog gödning till också. Även de lantbrukare, som ha sin jord i ordning och väl underhållen, kunna icke beså den med brödsäd utan gödning. Vad avkastning skulle man väl kunna vänta sig om man plöjde upp stora arealer, och man icke hade någon gödning. Den naturliga gödningen räcker i vanliga fall rakt icke till, spillningen som man får vid gården, utan man får ju inköpa artificiella gödningsämnen. Skulle man odla flera gånger så stor areal som den vanliga, var skulle man då taga gödning? Sådan är nu svåråtkomlig och mycket dyr, isynnerhet den kraftigaste gödningen, såsom chilesalpeter, att man icke kan komma ut med att köpa den. Det är alldeles säkert, att om man sår på ogödslad jord, man icke får sålönen. Vi få också besinna, att det är brist på arbetsfolk på landet.

Jag har intet yrkande att göra, men jag tror, att denna sak bör tagas med största försiktighet.

Herr Anderson i Råstock: Endast ett par ord med anledning av en del av herr Carl Perssons anförande i den delen, där han pekade på riktigheten därav, att vi tillgodogöra oss de övningsfält, kronan har för arméns räkning, som sädesproducerande. Jag har en alldeles särskild anledning att stryka under herr Perssons mening i det fallet.

Vid åtskilliga av de inköp, som på senare tid gjorts, dels för anläggande av nya övningsfält och dels för utvidgning av gamla, har det från myndigheternas sida sagts ifrån, att de skulle göra, vad de kunde för att vidmakthålla jordbruket. Då det nu har framförts av herr Carl Persson en sådan maning, att det borde tagas i övernagande i främsta rummet, skall jag be att på det livligaste få instämma i och ansluta mig till hans uppfattning i denna del av hans anförande.

Ang. åtgärder för ökande av sädessproduktionen i riket. Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan, vilket beslut skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

(Forts.)

§ 18.

Anmälades och godkändes lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 23, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 3 juni 1915 om eftergift vid krig eller krigsfara från vissa bestämmelser om arbetstid för minderåriga och kvinnor.

§ 19.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande vid Skaraborgs regementes kasernetablissemang av gemensam tvättninrättning för de till Skövde förlagda truppförbanden;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av kavalleriets officersaspirantskolas förläggning å Ränneslätt;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående iordningsställande av en skjutbana å Ränneslätt för Smålands husarregemente;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för tillgodoseende av vattenbehovet för Norrlands trängkår;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för vaktmästaren vid generalintendentens expedition A. K. Broms att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av skjutbana för Östgöta trängkår;

nr 23, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillämpningen av gällande bestämmelser om penningtillskott till värnplikligt underbefäl vid repetitionsövning;

nr 24, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillämpningen av riksdagens år 1916 fattade beslut om krigstidshjälp;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1918;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader för år 1918 även som en i ämnet väckt motion;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag av telegrafverkets medel till Sveriges rikstelefonisters vilohemsförening; och

nr 28, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning i

avseende å post- och telegrafverken samt statens järnvägar och vattenfallsverk;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 6, i anledning av väckt motion i fråga om taxering till bevillning av växande skog m. m.; och

nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av särskild progressiv beskattning å ogifta personer och makar med högst två barn;

bankoutskottets memorial, nr 11, angående avskrivning av osäkra fordringar vid vissa riksbankens avdelningskontor:

lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om det pågående arbetet för en strafflagsreform; och

nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för arbetsgivare att i vissa fall lämna arbetare bidrag till uppförande av eget hem m. m.; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av herrar Widlunds och Winbergs motion, nr 21, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ändring i gällande bestämmelser angående fribiljetter för pensionerade befattningshavare vid statens järnvägar.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

§ 21.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Bäcklund</i>	under	7 dagar fr. o. m. den 25 febr.,	
»	<i>Eronn</i>	5	»	26 »
»	<i>Lindqvist</i> i Kosta	6	»	» 26 »
»	<i>Stenudd</i>	10	»	» 27 »
»	<i>Rydén</i> i Klosterbergane	12	»	» 27 »
»	<i>Ericsson</i> i Arboga	8	»	» 26 »
»	<i>Månsson</i>	3	»	» 26 »
»	<i>Beckman</i>	5	»	» 27 »
»	<i>Nilsson</i> i Linnås	5	»	» 26 »
»	<i>Nilsson</i> i Bonarp	6	»	» 26 »
»	<i>Persson</i> i Västervik	6	»	» 26 »
»	<i>Jonsson</i> i Hökhult	7	»	» 27 »
»	<i>Ekman</i>	2	»	» 28 »
»	<i>Hedström</i>	6	»	» 26 »
»	<i>Sjöberg</i>	3	»	» 25 »
»	<i>Johansson</i> i Uppmälby	2	»	» 26 »

herr <i>Norman</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 26 febr.,
» <i>Borg</i>	» 2 » » » 26 »
» <i>Persson i Tofta</i>	» 4 » » » 27 » och
» <i>talmannen</i>	» 2 » » » 25 » .

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 5,31 e. m.

In fidem
Per Cronvall.